

**BIOGRAFIE JOSEPHA FISCHERA 1968–2002:
OD REVOLUCIONÁŘE KE STÁTNÍKOVI**

ZUZANA MANDYSOVÁ

OBSAH

1. Úvod	90
1.1 Cíle, struktura článku	90
1.2 Joschka Fischer – životopisné publikace	91
1.2.1 Biografie	91
1.2.2 Fischerova literární tvorba / autobiografie	95
1.3 Další použitá literatura	96
1.4 Periodický tisk	98
1.5 Internetové zdroje	98
2. Fischer ve Frankfurtu (1968–1981)	99
2.1 SRN na konci 60. let a v letech sedmdesátých	99
2.2 Fischer – revolucionář	100
2.2.1 Revoluční boj	102
2.2.2 Häuserkampf	102
2.2.3 Putzgruppe	103
2.3 Fischer mezi revolucí a politikou	104
2.4 Zhodnocení Fischerova „revolučního období“ ze strany životopisců	106
2.5 Fischerova interpretace revolučních let	108
2.6 Fischer – Debatte	109
2.7 Zhodnocení Fischerova „revolučního období“ ze strany novinářů	110
2.8 Shrnutí I.	113

3. Fischer politikem strany Zelených (1981–1998)	114
3.1 Vznik strany Zelených	114
3.2 Fischerovy počátky ve straně Zelených	116
3.3 Spor realisté – fundamentalisté	117
3.3.1 Charakteristika <i>Realos</i> a <i>Fundis</i>	118
3.4 Fischer ministrem životního prostředí v Hesensku	119
3.5 Fischerova politická kariéra 1987–1998	121
3.6 Zhodnocení Fischerovy kariéry (1981–1998) – životopisci, politologové	122
3.6.1 Vnitrostranický vzestup	122
3.6.2 Politická kariéra	124
3.6.3 Fischerovy osobní zvraty	125
3.7 Zhodnocení Fischerovy kariéry ze strany novinářů	125
3.8 Fischerův pohled na kariéru a zvraty 1981–1998	127
3.8.1 Vztah ke straně Zelených, působení v politických funkcích	127
3.8.2 Fischerův názor na znovusjednocení Německa	129
3.9 Shrnutí II.	130
4. Fischer ministrem zahraničí SRN 1998–2002	132
4.1 Volby '98	132
4.2 Fischer ministrem zahraničí	133
4.2.1 Kosovo	134
4.2.2 Evropská integrace	135
4.2.3 Sankce proti Rakousku	137
4.2.4 Blízkovýchodní problematika – Izrael	138
4.2.5 Východní Timor	138
4.2.6 Vztahy s USA	139
4.3 Zhodnocení Fischerova ministerského působení ze strany životopisců	140
4.3.1 Nástup do úřadu, navázání na tradice	140
4.3.2 Stěžejní témata Fischerovy zahraniční politiky	142
4.3.3 Obecné hodnocení Fischerova působení v úřadě	144
4.3.4 Pacifismus	146
4.4 Zhodnocení Fischerova ministerského působení ze strany novinářů a politologů	147
4.5 Shrnutí III.	152
5. Předpoklady Fischerovy politické kariéry	154
5.1 Politické schopnosti	155
5.1.1 Politická image	155

5.1.2 Vztah k médiím	156
5.1.3 Chápání politiky, politické schopnosti a osobní vlastnosti	158
5.2 Srovnání s historickými osobnostmi	161
6. Závěr	162
7. Seznam pramenů a literatury	165
7.1 Literatura	165
7.2 Internetové zdroje	166
7.3 Novinové články (v chronologickém pořadí)	166
7.4 Odborné články (v chronologickém pořadí)	170
7.5 Ostatní zdroje	171

1. Úvod

O dosavadním ministru zahraničí Spolkové republiky Německo Josephu „Joschkovi“ Fischerovi (*1948), dlouhodobě jednomu z nejpopulárnějších politiků své země,¹ se dá bez nadsázky říci, že je živoucí legendou, symbolem své generace. Podobně jako jeho politické působení zaměstnává komentátory světových médií, přitahuje i Fischerův nekonvenční životní styl a barvitý osud pozornost veřejnosti a v neposlední řadě – životopisců. V poměrně krátkém období (1997–2003) vyšlo hned pět samostatných Fischerových biografií, kniha jeho výroků a soubor karikatur z denního tisku. Když k tomu přičtíme jeho vlastní literární tvorbu a prostor, který je mu věnován v řadě dalších publikací, musíme konstatovat, že zájem o „Joschku“ je opravdu značný.

A není se čemu divit – Fischer je zajisté postava kontroverzní, přímo vybízí k názorovému střetu, zaujetí souhlasného či odmítavého postoje. Jeho životní příběh je také přijímán a interpretován velmi různě. Zatímco někteří v něm vidí zralého státníka, který zjistil, že politika je bohužel pouze uměním možného a vyrostl z utopického revolucionářství, jiní jej spatřují jako kluzkého oportunistu, který se bezohledně žene jen za vlastním úspěchem. Fischerova minulost je každopádně dvojsečná zbraň – na jednu stranu mu dodává na zajímavosti, důvěryhodnosti², na stranu druhou několikrát ohrozila celou jeho politickou kariéru – nejméně v době tzv. Fischerovy aféry na jaře roku 2001.³

1.1 Cíle, struktura článku

Cílem této studie je shrnout respektive při využití dalších pramenů kriticky zhodnotit dosud publikované poznatky o Fischerově životě a kariéře a nastínit, jaké ohlasy a emoce osobnost a působení tohoto politika vyvolávaly a dosud vyvolávají. Způsob, jakým společnost vnímá a přijímá kon-

¹ Viz například měření popularity politiků Politbarometer na www.zdf.de.

² „Velcí tohoto světa mu závidí jeho minulost, protože se kdysi jako mladí hoši taky chtěli prát s policií, ale neměli dost odvahy“, Lang, Čestmír: Bratři v triku, Respekt (3. 9. 2001). Zmiňuje také Meichsner 2002, 125 a 138: „Revoluční“ minulost pomohla Fischerovi při kariéře ve straně Zelených – jeho obrat k „realismu“ (reformismu) byl důvěryhodný, neboť jej prodělal nejprve ve svém osobním životě.

³ Fischer byl vyslýchán v souvislosti s procesem s teroristou Hansem Joachimem Kleinem (znali se z mládí), navíc byly zveřejněny fotografie, na kterých Fischer bije policistu při pouličním střetu (viz kapitola 2).

troverzní postavy Fischerova typu totiž mimovolně vypovídá mnohé o ní samé, o schopnosti tolerance, o občanských preferencích a převládajících myšlenkových proudech.

Časově je studie ohraničena daty 1968 a 2002. V roce 1968 se Fischer začal věnovat politické činnosti v širším slova smyslu – jako agitátor v rámci studentské revolty, v roce 2002 skončilo jeho první období v prestižní funkci spolkového ministra zahraničí.

První kapitola obsahuje recenzi dosud publikované životopisné literatury o Fischerovi včetně jeho autobiografických knih, soupis ostatních použitých literárních pramenů a internetových zdrojů a charakteristiku zohledněného periodického tisku.

Kapitoly 2.–4. se postupně zabývají Fischerovým revolucionářským mládím, vývojem jeho postavení v rámci domovské strany Zelených a na politické scéně, respektive jeho působením na nejvyšším spolkovém diplomatickém postu. Každá z nich obsahuje stručné nastínění dobových okolností a událostí, vylíčení Fischerova vývoje v daném období a jeho zhodnocení ze strany životopisců, novinářů a Fischera samotného.⁴

Tématem páté kapitoly jsou zejména Fischerovy předpoklady pro politickou kariéru. Je zde mimo jiné rozebrány jeho osobní vlastnosti, jeho schopnost sebeinscenace, a způsob, jakým zachází s masovými sdělovacími prostředky. Šestá, závěrečná kapitola zahrnuje pak zejména stručné zhodnocení Fischerovy budoucí perspektivy a jeho způsobilosti zastávat vysoké politické funkce.

1.2 Joschka Fischer – životopisné publikace

1.2.1 Biografie

První z řady Fischerových biografií pochází z pera uznávané žurnalistky Sibylle Krause-Burger.⁵ Autorka pravidelně spolupracuje s významnými německými periodiky (např. *Die Zeit*, *Süddeutsche Zeitung*) a je nositelkou řady novinářských ocenění. Vedle knihy o Fischerovi má na svém kontě mj. biografická díla o Gerhardu Schröderovi a Helmutu Schmidtovi. Jak již sám název *Pochod iluzemi* napovídá, jde autorce především o to přiblížit čtenáři

⁴ Výjimku zde tvoří poslední kapitola, která Fischerův pohled na své působení v ministerském úřadě postrádá, neboť k tomu chybí podklady – Fischer zatím autobiografii zabývající se tímto tématem nevydal.

⁵ Krause-Burger, Sibylle: Joschka Fischer. Der Marsch durch die Illusionen, Stuttgart 1997.

Fischerův život plný zvratů jaksi zevnitř, zachytit, jaké okolnosti jej formovaly, jak se stal z radikálního odpůrce společenského zřízení jedním z jeho vůdčích představitelů. Fakt, že první vydání bylo publikováno ještě před Fischerovým nástupem do funkce spolkového ministra zahraničí, svědčí o Fischerově výjimečné popularitě už před převzetím tohoto úřadu. Z knihy číší autorčino zaujetí svým objektem (měla příležitost s Fischerem opakovaně soukromě hovořit, navštívit jej, účastnit se jeho pracovního programu), obdiv k jeho schopnostem i některým osobním vlastnostem. Kritické ostny jsou spíše výjimečné, převažuje shovívavý a vysvětlující tón. Nutno dodat, že se rozhodně nejedná o vědeckou publikaci, kniha obsahuje řadu zcela osobních podrobností (o Fischerově domácnosti a manželkách) a fotografií. Kritikou byla kniha vesměs pozitivně přijata.⁶

Lze konstatovat, že ve stejné míře, jak je Krause-Burger k Fischerovi chápající a vstřícná, je jeho druhý životopisec Christian Schmidt (také novinář) nesmiřitelný až nenávistný.⁷ Již v úvodu prohlašuje, že přes podobné zážitky z mládí mu Fischer a jeho političtí přátelé nejsou zrovna blízcí. Za použití emocionálně zabarvených výrazů a mnohdy patetického slohu „odhaluje“ Fischera jako bezohledného, téměř ďábelského stratéga, který zneužil domovskou stranu Zelených⁸, líčenou jako sdružení naivních idealistů, k tomu, aby (za pomoci svého „gangu“) uchvátil moc (kterou je údajně posedlý). Nechtěně přiznává Fischerovi až vizionářské schopnosti, když tvrdí, že se na post spolkového ministra připravoval už od počátku 80. let a směřoval k tomu všechnu svou aktivitu. Otázkou zda a do jaké míry se Fischerova kariéra jeví jako samozřejmá teprve ve zpětném pohledu, si autor zjevně nepoložil. Schmidt jistě četl knihu Krause-Burger, mezi zdroji, ze kterých čerpal, ji však nezmiňuje.⁹ Zajímavé je, že Schmidt jako zdroj naopak uvádí práce Wolfganga Kraushaara¹⁰, o kterých se vyjadřuje velmi

---

⁶ Viz Rühl: Fischers Angst vorm Autofahren, Süddeutsche Zeitung (22. 9. 1997), Sontheimer, Kurt: Vom Sponti zum Vollblutpolitiker, Die Zeit (24. 12. 1997) a Lammert, Norbert: Und er marschiert weiter, Rheinischer Merkur (2. 1. 1998); mírnou kritiku vyjadřuje Müller, Reinhard: Glanz des Sonnenkönigs, Frankfurter Allgemeine Zeitung (27. 3. 1998).

⁷ Schmidt, Christian: „Wir sind die Wahnsinnigen...“ Joschka Fischer und seine Frankfurter Gang, München 1998.

⁸ Bündnis 90 / Die Grünen.

⁹ Autor uvádí, že čerpal zejména z periodik frankfurtské levicové scény 70. let: Wir wollen alles, Diskus, Revolutionärer Kampf. (Schmidt 1998, 13). Krause-Burger (resp. její „vylepšování pramenů“) kritizuje přímo (Schmidt 1998, 79).

¹⁰ Jeho jednotlivé studie, některé starší, jiné regující na aktuální podněty publikovány souborně v knize: Kraushaar, Wolfgang: Fischer in Frankfurt. Karriere eines Außenseiters, Hamburg 2001.

pochvalně, používá dokonce místy stejné citáty. Schmidt Kraushaarovy úrovně nedosahuje, jeho publikace je ale poměrně čtivá a i přes zřejmou zaujatost autora (nebo právě kvůli ní) nutí čtenáře, aby se na určité věci podíval z jiného než obvyklého úhlu, a to nehledě na to, zda se Schmidtovými názory souhlasí, či nikoli.

Kniha Kraushaarových prací, které se v širším slova smyslu vztahují k Fischerovi (i když zdaleka ne v takové míře, jak by se dalo usoudit z názvu) se od předchozích dvou biografií výrazně liší. Především je to práce vědecká s řádným poznámkovým aparátem a předmluvou z pera Iringa Fetschera. Nejstarší z článků pochází již z roku 1988, každý se zabývá samostatným tématem – ať již aspektem Fischerovy kariéry (např. jeho role zprostředkovatele na Blízkém východě) nebo historickým problémem (např. terorismus 70. let a RAF).

Kraushaar v mládí osobně zažil studentskou revoltu, profesí je politolog a historik. V současné době je odborným spolupracovníkem známého Reemtsmova *Hamburger Institut für Sozialforschung*. Fischerovu kariéru zasazuje do širšího společenského rámce, popisuje dobovou atmosféru a souvislosti. Tato publikace vyšla ne náhodou v době vzednutých emocí okolo Fischerovy minulosti – v roce 2001, krátce po již zmíněné aféře. Autor si zřejmě kladl za cíl vnést do aktuální debaty, poznamenané politickými a mediálními útoky, poněkud střízlivější, objektivnější pohled. V některých ohledech se mu to sice podařilo (např. výklad, jak probíhal tzv. *Häuserkampf* – opakovaná střetnutí mezi policisty a squatterry, kteří obsazovali staré domy v centru Frankfurtu, aby zabránili jejich demolici), nicméně čtenář, který by od publikace očekával zcela nový a ucelený pohled na Fischera a jeho kariéru, bude zřejmě zklamán.¹¹

Další knihou o Fischerově životě je biografie publikovaná reportérem týdeníku *Die Zeit* Michaelem Schwelienem¹². Autor se hned v úvodu zmiňuje, že se s Fischerem setkal již v mládí – na počátku roku 1970 ve Frankfurtu. Schwelien se snaží kriticky vypořádat s díly Krause-Burger a Schmidta. První knihu zatracuje jako hagiografii, autorce zazlívá, že Fischera vidí jako hodného chlapce, který naštěstí včas prozřel a opustil šikmou plochu. Schmidtovi vyčítá, že je nenávistný a ve Fischerovi spatřuje pouze zrádce levice. I přes vyslovené výhrady však zřejmě z obou knih

¹¹ Viz výňatky z recenzí na knihu na www.perlentaucher.de.

¹² Schwelien, Michael: Joschka Fischer. Eine Karriere (Joschka Fischer. Příběh jedné kariéry), Hoffmann und Campe 2000.

čerpá faktografii a s některými jejich názory se ztotožňuje (například se Schmidtovým pojetím Fischera jako oportunistického muže posedlého mocí). Schwelienovým deklarovaným cílem ale není zabývat se celým životem svého objektu – jen několika vybranými momenty. Ty spolu však příliš nesouvisí, některé pasáže působí až dojmem výkřiků, neboť autor znenadání „vypíchné“ určitou skutečnost či vysloví postřeh, aniž by je dále rozváděl. Příběhy prokládá drobnými historkami „ze zákulisí“, poněkud násilně se snaží vzbudit dojem, že do všeho vidí lépe než obyčejný smrtelník. Přitom se bohužel nevyvaruje opakování a povrchnosti. Nová je v této knize nebývale rozsáhlá kritika Fischerova podílu na přípravě války v Kosovu, přičemž autor zřejmě přeceňuje jeho vliv na běh událostí a popisuje jej jako válečného štváče.

Novináři Matthias Geis a Ulrich Bernd, taktéž působící v *Die Zeit*, jsou autory zatím poslední životopisné knihy o Fischerovi.¹³ Jejich dílo lze označit za poměrně nejvyváženější ze všech dosud jmenovaných. Neuchylují se ani ke zdrcující kritice ani k bezmeznému obdivu. Dlouhodobě Fischera znají, zauímají k němu však profesionální odstup. Kniha je novinářsky lehká, čtivá a obsahuje množství obrazového materiálu. Narozdíl od Schweliena autoři hodnotí pozitivně Fischerovo působení v úřadu ministra zahraničí. Vytknout by se jim dala skutečnost, že se ani slovem nezmiňují o knihách, které už o Fischerovi vyšly.

Socioložka z univerzity v Bielefeldu Sylvie Meichsnerová posuzuje osud Joschky Fischera společně s biografií Gerharda Schrödera v práci *Zwei unerwartete Laufbahnen. Die Karriereverläufe von Gerhard Schröder und Joschka Fischer im Vergleich*¹⁴. Jedná se o publikaci vědeckou, ve které se autorka zamýšlí zejména nad společenským kontextem, ve kterém se realizoval poněkud překvapivý společenský vzestup obou aktérů.¹⁵ Svoji analýzu provádí na základě společenské teorie francouzského sociologa Pierra Bourdieua. Meichsnerová při psaní knihy čerpala z relevantní literatury, novinových článků a z interview, která sama vedla. Autorka se vyjadřuje i k předchozím publikacím o Fischerovi – biografii od Krause-Burger vnímá jako shovívavé představení „lidské“ stránky politika, u Schmidta a Schweliena se domnívá,

---

¹³ Geis, Matthias – Bernd, Ulrich: *Der Unvollendete. Das Leben des Joschka Fischer*, Berlin 2002.

¹⁴ Marburg 2002.

¹⁵ Překvapivý zejména v souvislosti se sociálním původem Schrödera, respektive Fischerovou absencí formálního vzdělání.

že jejich zásadně kritický tón zastírá důležitá fakta. Kniha Meichsnerové nepřináší z hlediska Fischerova života žádné nové či překvapivé skutečnosti, její přínos spočívá spíše v pokusu o systematizaci poznatků o obou aktérech a v posouzení, jakou roli hrála součinnost osobních vlastností, schopnost sebezprezentace a vnější okolnosti v průběhu jejich kariéry.

Na tomto místě stojí za zmínku ještě dvě publikace. Jejich vydání vypovídá o určité výjimečnosti Fischerova politického zjevu a o jeho popularitě. Jedná se o knihy vytvořené zřejmě pouze pro pobavení veřejnosti – o soubor Fischerových výroků a karikatur. První z nich nese název „*Mit Verlaub, Sie sind ein Arschloch. „Joschkas schärfste Sprüche.*“¹⁶ Její vydavatel Matthias Ohnsmann vytvořil soupis Fischerových výroků, poznámek na půdě parlamentu a citátů z jeho publikací a projevů, které doplnil několika vtipnými ilustracemi od Felixe Mussila. Kniha druhá sestává z Fischerových karikatur od různých autorů, které byly publikovány v průběhu jeho politické kariéry.¹⁷ Některé z nich se vztahují k jeho působení ve straně Zelených, jiné například zesměšňují jeho životní přeměny – z revolucionáře ve státníka, z hédonisty v asketu.

1.2.2 Fischerova literární tvorba / autobiografie

Skutečnost, že Joschka Fischer je nejen velmi aktivní politik, ale také autor řady publikací, je možná poněkud překvapivá. Jedná o díla velmi různorodá, rozsahem i obsahem. Některá mají autobiografické rysy, jiná se vztahují k čistě politickým tématům. Dohromady Fischer napsal během 15 let 10 (!) knih. Jeho tvůrčí potence bývá vysvětlována tím, že Fischer postrádá formální vzdělání a snaží se takto prokázat své znalosti a kompetence.¹⁸ Jiní kritici jdou dále a tvrdí, že Fischer je přímo posedlý obhajováním svých činů a názorů.¹⁹

Ve Fischerově tvorbě výrazně převažují díla, která mají politický či programový ráz. Fischer se ve svých knihách podrobně zamýšlí nad ožehavými problémy současné společnosti. Rozsah témat jeho knih sahá od postavení a gramatiky politické levice²⁰ přes negativní dopady a výzvy globalizace²¹

¹⁶ Hamburg 2001.

¹⁷ Keim, Walther – Sturm, Daniel: Joschka Fischer. Das Karikaturenbuch, München 1999.

¹⁸ Meichsner 2002, 121, Geis – Ulrich 2002, 32–33.

¹⁹ Schwelien 2000, 32–4, 69.

²⁰ Die Linke nach dem Sozialismus, Hamburg 1997.

²¹ Für einen neuen Gesellschaftsvertrag. Eine politische Antwort auf die globale Revolution, Köln 1998.

po perspektivy vývoje Evropské unie a postavení Německa v rámci sjednocené Evropy.²²

Autobiografického charakteru jsou pouze dvě Fischerovy knihy. Starší z nich, *Regieren geht über Studieren. Ein politisches Tagebuch*, čtenáři přibližuje Fischerovu práci ve funkci ministra životního prostředí v Hesensku (1985–1987).²³ Autor sugestivně líčí své problémy s vytvářením úřadu, s byrokracií a kompetenční spory s ostatními členy kabinetu. Zároveň kritizuje postoje radikálního křídla své politické strany a popisuje krize koaliční vlády Zelených a SPD. Obsah knihy nesahá nad rámec popisu každodenních strastí v daném časovém úseku.

Mladší publikací, kterou Fischer napsal sám o sobě, je jeho „joggingové“ dílo *Mein Langer Lauf zu mir selbst*.²⁴ Čtenář, který by očekával nějakou rozsáhlejší sebereflexi, popřípadě Fischerův osobitý pohled na některá sporná místa v jeho minulosti bude zajisté velmi zklamán. Tato útlá knižka je příběhem o tom, jak se „Joschkovi“, který se zde prezentuje v jedné ze svých oblíbených poloh – jako zcela obyčejný člověk, podařilo zbavit nadváhy. Veřejnost si sice již zvykla na příručky o hubnutí a zdravém životním stylu od známých osobností (herců, zpěváků), od ministra zahraničí Spolkové republiky Německo však takové dílo přece jen překvapí.²⁵ Kniha si nicméně získala velkou oblibu a dočkala se několika německých vydání i překladů do řady světových jazyků.

Na soubornou autobiografii od Joschky Fischera si ještě čtenáři budou zřejmě muset nějakou dobu počkat, zřejmě do doby, až definitivně odejde z politického života.

1.3 Další použitá literatura

Fischerovu politickou kariéru je nutné vnímat v širším rámci – zejména v souvislosti s vývojem strany Zelených. Stejně jako Fischer sám, vyvinula se i jeho strana od radikalismu směrem k realismu a pragmatismu. Jejich vzájemný vztah nelze však zdaleka označit za bezproblémový, během

²² Risiko Deutschland. Krise und Zukunft der deutschen Politik, Köln 1994.

Die Weisheit der Mitte. Deutschland, Nationalstaat und europäische Integration, Köln 2002
pozn.: stručná kritika většiny jmenovaných děl viz Miroslav Kunštát, Německo jako riziko, Literární noviny (34/2000).

²³ Frankfurt nad Mohanem 1987.

²⁴ Köln 1999.

²⁵ I když někteří autoři tvrdí, že Fischerovo postavení mezi vůdčími osobnostmi SRN je poněkud zvláštní – bývá nazýván popstar mezi politiky. (Geis – Ulrich 2002, 251.)

let došlo k výrazným krizím, zvratům a posunům. Tato interakce vypovídá mnohé o politikovi i straně samotné.

Dvě publikace, *Die Grünen. Wie sie wurden, was sie sind*²⁶ a *Die Zukunft der Grünen*²⁷ pochází od Joachima Raschkeho, hamburského politologa, specializujícího se na problematiku politických stran. Jejich autor se zde velmi podrobně zabývá vznikem a vývojem, resp. budoucími vyhlídkami strany Zelených. Nutno poznamenat, že perspektivu strany nevidí příliš optimisticky a kriticky se vyjadřuje i k Fischerovi a dalším příslušníkům „zelené“ elity.

Pohled „zevnitř“ na problematiku strany Zelených nabízejí knihy autorů Huberta Kleinerta²⁸ a Paula Tiefenbacha. První z nich byl dlouholetým Fischerovým vnitrostranickým spojencem, Tiefenbach je diplomovaný politolog a psycholog, ve straně působil jen krátkodobě jako zastupitel v brémském zemském parlamentu. Jak napovídá název jeho knihy *Die Grünen. Verstaatlichung einer Partei*²⁹, zabýval se zejména otázkou přeměny Zelených z rebelující, protisystémové organizace v regulérní politický subjekt. Ke sporným otázkám týkajícím se Zelených se v osobním rozhovoru s autorkou této práce vyjádřil v dubnu 2004 i jeden ze zakladatelů strany Milan Horáček.

Dobové politické, společenské a kulturní souvislosti dokreslují tři publikace vydané v *Bundeszentrale für politische Bildung – Grundzüge des politischen Systems Deutschlands* autorů Kurta Sontheimera a Wilhelma Bleeka, *Deutsche Kultur 1945–2000* od Hermanna Glasera a *Deutschland-Chronik 1945–2000* od Hanse Georga Lehmannna.

K tematicce výměny informací mezi politiky, médii a veřejností vyšel taktéž v *Bundeszentrale für politische Bildung* sborník, jehož vydavatelem je Ulrich Sarcinelli.³⁰ Jednotliví autoři se v něm zamýšlejí nad problémy, které přináší moderní informační společnost – nad medializací politických rozhodnutí, otázkami spojenými s public relations, nad relevancí a typem předávaných sdělení v jednotlivých mediálních odvětvích. Dále zachycují změny, které se na tomto poli odehrály za poslední desetiletí a nastiňují budoucí trendy.

Poslední z prací, které je na tomto místě třeba zmínit, je sborník vydavatelů Ulricha Arnswalda a Jense Kretschera *Die Autonomie des Politischen*

²⁶ Köln 1993.

²⁷ Frankfurt nad Mohanem 2001.

²⁸ Aufstieg und Fall der Grünen. Analyse einer alternativen Partei, Bonn 1992.

²⁹ Köln 1998.

³⁰ Politikvermittlung und Demokratie in der Mediengesellschaft. Beiträge zur politischen Kommunikationskultur, Bonn 1998.

*und die Instrumentalisierung der Ethik*³¹ je, jak název napovídá, věnován vztahu politiky a etiky a nabízí v jednotlivých příspěvcích zajímavé pohledy na danou problematiku. Diskutovány jsou mimo jiné otázky, do jaké míry je možné etická kritéria stanovit a v politické oblasti využívat, jaké morální výzvy veřejné působení pro politiky přináší nebo jakým stylem je mohou řadoví občané v této oblasti ovlivňovat.

1.4 Periodický tisk

Dalším významným zdrojem informací o politickém působení a osobním vývoji Joschky Fischera jsou články, vydané zejména v německých tištěných médiích. Pro tuto studii jich bylo použito přibližně sto dvacet. Jejich výběr byl ovlivněn několika faktory – jedná se většinou o články, které se věnují *výhradně* Fischerovi a především jeho biografii. Úmyslem bylo dále zachytit zejména komentáře autorů, o kterých se (jako o výrazně kritických či pochvalných) zmiňují Fischerovi životopisci, případně články, které vzbudily výrazný zájem veřejnosti. Některé z článků, vztahujících se zejména k Fischerově působení na ministerstvu životního prostředí v Hesensku, pocházejí z let osmdesátých, naprostá většina je však z devadesátých let 20. století a z období 2000–2002.

Tento malý vzorek jistě nezachycuje *všechny* názory, které byly během let o Fischerovi publikovány. Tento politik je označován za *miláčka médií*³², jejich pozornost přitahuje neustále, navíc velmi dbá na svoji sebe prezentaci.³³ Zachytit články o jeho osobě v plné šíři by bylo téměř nadlidské úsilí. Zmíněný soubor, vybraný z několika seriózních deníků a týdeníků (pohled bulvárního tisku by byl jistě kapitolou sama pro sebe) nabízí pouze jistou představu, jaké odezvy může Fischerova osobnost a veřejné působení vyvolat. Nicméně proto, že články byly vybrány z nejvlivnějších celostátních periodik různého politického zabarvení, se domnívám, že mají značnou vypovídací schopnost o tom, jak je Fischer vnímán jednotlivými částmi německé veřejnosti.

1.5 Internetové zdroje

Internet je v současné době již nepostradatelným zdrojem informací. Pro tento článek byly využity stránky německých veřejných institucí

³¹ Heidelberg 2002.

³² Krause-Burger 1999, 194, Geis – Ulrich 2002, 8.

³³ Krause-Burger 1999, 132, Geis – Ulrich 2002, 8–9; viz níže.

(www.bundestag.de, www.auswaertiges-amt.de apod.), politických stran a jejich přidružených organizací (zejména www.gruene-partei.de, www.boell.de) a jednotlivých periodik (např. www.zeit.de, www.faz.net). Při recenzi jednotlivých publikací byly využity linky www.perlentaucher.de a www.amazon.de.³⁴

2. Fischer ve Frankfurtu (1968–1981)

2.1 SRN na konci 60. let a v letech sedmdesátých

Ve druhé polovině šedesátých let 20. století zasáhla podobně jako celý západní svět také SRN vlna nových idejí. Zejména mladí lidé, inspirovaní impulsy ze Spojených států amerických (mírové hnutí za ukončení války ve Vietnamu, subkultura hippies) se razantně postavili proti společnosti, kterou po druhé světové válce v západním Německu vybudovala generace jejich rodičů. Terčem jejich kritiky se stal především všeovládající materialismus, konzumní, měšťácká společnost a zamlčování nacistické minulosti. Zároveň se zasazovali o zrušení zkosnatělých struktur v byrokracii a veřejném životě, vzdělávacím systému a v neposlední řadě v rodině a mezilidských vztazích. Po ustavení vlády *velké koalice* stran SPD a CDU v roce 1966 se sice začaly otevírat nové prostory ve vnitřní a zahraniční politice, protestní hnutí, směřující stále více ke konfrontaci s vládní mocí, však požadovalo mnohem razantnější změny. Inspirováno absencí opoziční kontroly (obě hlavní politické síly se účastnily na vládě) vytvořilo koncept mimoparlamentární opozice (*Ausserparlamentarische Opposition, APO*). Nesouhlas s vládní linií a společenskou situací se projevoval zejména při pouličních demonstracích (např. proti válce ve Vietnamu a Springerovu nakladatelství) a na půdě německých univerzit (m.j. ve Frankfurtu nad Mohanem a v Západním Berlíně).

Životnost protestního hnutí v původní podobě byla krátká, lze říci, že skončilo se šedesátými léty. Přineslo s sebou sice jisté změny a uvolnění (např. ve vysokém školství), nerozšířilo se však ze studentských a intelektuálních kruhů do všech sociálních vrstev.³⁵ Řada jeho představitelů se v 70. letech uchýlila do dobrovolných ghett, ve kterých žila alternativním způsobem odděleně od majoritní společnosti. V rámci těchto auto-

³⁴ Další internetové zdroje viz seznam pramenů a literatury.

³⁵ Většinová veřejnost považovala protestní hnutí spíše za hrozbu pro SRN. (Glaser 2003, 316.)

nomních subkultur lidé žili (většinou v tzv. *Wohngemeinschaften (WG)*, bytových společenstvích), pracovali, bavili se a diskutovali. Někteří se nadále aktivně zasazovali o změnu společenských pořádků v rámci tzv. *Nových sociálních hnutí (Neue soziale Bewegungen)* a hlásali ekologické, feministické či pacifistické ideje. Jiní nadále pokračovali v pouličních střetech se státní mocí (např. v rámci tzv. *Häuserkampf*³⁶ – zabírání opuštěných domů). Nejméně extrémnější živly si za svou cestu zvolily cestu ozbrojené konfrontace, vrcholící ve vlně terorismu, jež otřásla západním Německem v 70. letech.

2.2 Fischer – revolucionář

Joseph Martin Fischer (*1948) pochází z maloměstského katolického prostředí, jeho rodiče byli původem maďarští Němci, kteří se po skončení druhé světové války usadili ve spolkové zemi Bádensko – Württembersko. Z rodinného prostředí se „Joschka“ brzy vymanil. Studium na gymnáziu záhy přerušil podobně jako následné učení na fotografa a vydal se na cesty po Evropě a blízkém východě. V roce 1967 se definitivně vrátil do Německa – se zkušenostmi z několika příležitostných zaměstnání a se zážitkem života na okraji společnosti a proti ní.³⁷

Nejprve se usadil u své rodiny ve Stuttgartu, zde v Clubu Voltaire také navázal spojení s protestním hnutím.³⁸ Den po smrti studenta Benno Ohnesorga³⁹ se zúčastnil demonstrace proti „policejní zvěsti“, po atentátu na Rudi Dutschkeho pomáhal při blokování distribuce novin z nakladatelství *Springer*⁴⁰ a při pouličním protestu při návštěvě jihokorejského velvyslance ve Stuttgartu byl za porušení hájeného okolí

³⁶ Kraushaar 2001, 45: Häuserkampf (doslova přeloženo domovní boj) je eufemistické označení pro násilné akce spojené s těmito druhy protestů.

³⁷ V témže roce se ve Skotsku oženil se svojí první ženou Edeltraud. Uzavřít sňatek v Německu nebylo možné, neboť dosud nedosáhl plnoletosti. (Krause-Burger 1999, 73–76.)

³⁸ Krause-Burger 1999, 69.

³⁹ Benno Ohnesorg byl zastřelen policistou při demonstraci proti návštěvě perského šáha Rézy Páhlavího v SRN 2. 6. 1967. (Lehmann 2000, 165.)

⁴⁰ Rudi Dutschke, vedoucí postava SDS (Sozialistischer Deutscher Studentenbund; Socialistický svaz německých studentů) byl postřelen 11. 4. 1968 příležitostným dělníkem a bývalým příslušníkem cizinecké legie Josefem Bachmannem. Útočník byl při svém činu prokazatelně ovlivněn štvavými články proti studentské revoltě, publikovanými v periodických Springerova koncernu. Po atentátu na Dutschkeho vypukla v SRN vlna protestů, tzv. Osterunruhen (Velikonoční nepokoje).

parlamentu⁴¹ zbit policisty, zatčen a zadržován ve vazbě po dobu šesti dní⁴².

Krátce nato, na jaře 1968 se Fischer přestěhoval do klíčového centra antiautoritárního hnutí – do Frankfurtu nad Mohanem. Ačkoli sám studentem nebyl⁴³, záhy se dostal do kontaktu s vedoucími osobnostmi *SDS* a zapojil se do organizace revolty na frankfurtské univerzitě.⁴⁴ Pro další Fischerův vývoj určující bylo jistě jeho setkání s Danielem Cohn-Benditem⁴⁵, jednou z vůdčích osobností frankfurtské nezávislé scény. Jeho Fischer následoval a vstoupil do organizace tzv. *Spontis*.⁴⁶ Toto sdružení, hlásící se k idejím spontánní a permanentní revoluce a vyslovující se i proti strukturám uvnitř samotného protestního hnutí, spojoval odpor proti většinové společnosti i levicovým dogmatikům.⁴⁷ V rámci dobových trendů *Spontis* postrádali pevný program⁴⁸, vyznávali akcionismus a bavili se provokacemi,⁴⁹ vnímali sebe samotné jako *hédonistickou* levicu – propagovali i osvození smyslových prožitků a sexuality.⁵⁰ Toto hnutí plnilo pro své členy zároveň funkci analogickou s mládežnickými organizacemi politických stran – bylo tribunou, kde mohli projevit své názory, místem, kde mohli navázat společenské kontakty a naučit se politickému řemeslu.⁵¹

---

⁴¹ Hájené okolí parlamentu – německy die Schutzmeile, Bannmeile – je zákonem garantovaná ochranná zóna kolem určitých veřejných budov, v SRN zejména v okolí sídel legislativních orgánů (Spolkový sněm, Spolková rada, zemské sněmy, Spolkový ústavní soud). Smyslem tohoto opatření je chránit zákonodárce před přímým nátlakem „ulice“. Porušení Bannmeile bylo v SRN podle § 106a trestního zákoníku do roku 1999 trestným činem.

⁴² Meichsner 2002, 127 poznamenává, že zážitek uvěznění později Fischerovi ve Sponti – scéně zaručoval důvěryhodnost a popularitu (jako zkušenému bojovníku proti policejnímu teroru).

⁴³ Jak již bylo řečeno, Fischer nedokončil ani střední školu. V době svého pobytu ve Stuttgartu a později ve Frankfurtu se ovšem začal sám vzdělávat – a navštěvovat vysokoškolské přednášky (mj. u Adorna, Habermase a Negta).

⁴⁴ Kraushaar 2001, 29.

⁴⁵ Daniel Cohn-Bendit je pro život Joschky Fischera velmi důležitou postavou. Nejen jako jeho blízký přítel, ale zejména jako inspirátor. Kraushaar 2001, 100 jej označuje za praotce Spontis (Urvater der Spontis), další životopisci zmiňují jeho roli při Fischerově rozhodování o důležitých krocích – např. při vstupu do strany Zelených. (Geis – Ulrich 2002, 76.)

⁴⁶ Spontis, od slova spontánní.

⁴⁷ Krause-Burger 1999, 99.

⁴⁸ Schmidt 1998, 40 konstatuje, že Spontis byli právě kvůli absenci programu výrazně závislí na rozhodnutí několika centrálních osob z Revolučního boje.

⁴⁹ Geis – Ulrich 2002, 55.

⁵⁰ Kraushaar 2001, 100–101.

⁵¹ Meichsner 2002, 143.

2.2.1 Revoluční boj

Zvláštní, vůdčí skupinu uvnitř hnutí *Spontis* tvořil tzv. *Revoluční boj* (*Revolutionärer Kampf*; původně nazývaný také *Betriebsprojektgruppe – Závodní projekční skupina*, vznikl v roce 1969), jehož vůdčími osobnostmi byli Cohn-Bendit s Fischerem a patřili k němu kromě jiných i další jejich přátelé – Tom Koenigs, Thomas Schmid, Matthias Beltz, Ralf Scheffler, Klaus Trebes a Johnny Klinke.⁵² Každý z nich hrál v uskupení jinou úlohu – zatímco Cohn-Bendit byl osobou integrující, centristou, Fischerovi přezdívali *Verteidigungsminister* (*ministr obrany*) a byl „ten zlý“. Beltz zastával roli spravedlivého patriarchy, vyvažujícího neshody a Schmidt měl na starosti ideologické otázky.⁵³ Činnost *Revolučního boje* zahrnovala agitaci mezi dělníky v továrnách, obsazování činžovních domů, práci s mládeží a uční a angažmá ve prospěch feministického hnutí – typické aktivity podobných skupin první poloviny 70. let.⁵⁴ Jeho tiskovým orgánem se stal časopis *Wir wollen alles* (*Chceme všechno*).⁵⁵

Revoluční boj se nejprve zaměřil na osvětu mezi dělníky. Pro šíření revolučních myšlenek mezi nimi se jeho jednotliví členové nechali zaměstnat v továrně *Opel* ve Frankfurtu-Rüsselheimu. Nutno říci, že jejich agitace, s výjimkou skromných úspěchů u skupinek *gastarbeiterů* nepřinesla valné výsledky. Fischer dostal výpověď už po půlroce pro podněcování stávek.⁵⁶ Bylo nutné obrátit pozornost jiným směrem.

2.2.2 Häuserkampf

Takovou příležitost poskytoval již zmíněný *Häuserkampf*⁵⁷ – obsazování opuštěných domů a následné střety s policií, který *Revoluční boj* záhy

⁵² Schmidt 1998, 25 tuto skupinu považuje za zárodek budoucího Fischer- Gangu. Koenigs je politikem strany Zelených, později spolupracoval s Fischerem na ministerstvu životního prostředí v Hesensku, v 90. letech byl správcem OSN v Kosovu. Schmid je novinář, působil v *Die Welt* a *FAZ*. Trebes je majitelem luxusní frankfurtské restaurace, Klinke ředitelem varieté, Beltz kabaretista a Schaeffler pořadatel koncertních vystoupení.

⁵³ Kraushaar 2001, 26–27.

⁵⁴ Kraushaar 2001, 99.

⁵⁵ V roce 1976, po rozpuštění *Revolučního boje*, začal Daniel Cohn-Bendit vydávat časopis s názvem *Pflaster Strand* (Dlážděná pláž), který byl tribunou v té době již ex-*Spontis*.

⁵⁶ Kraushaar 2001, 167; Schwelien 2000, 192 a Schmidt 1998, 63 tvrdí, že se Fischer nechal propustit záměrně, protože se mu protivila manuální práce.

⁵⁷ *Häuserkampf* měl být náhradou za *Klassenkampf* (třídní boj), který se nepodařilo rozpoutat. (Geis – Ulrich 2002, 59). *Häuserrat* (zmiňovaný např. Schwelien 2000, 145) byl skupinou identickou s *Revolutionärer Kampf* (Schmidt 1998, 73). Už v říjnu 1971 *Revoluční boj* organizoval demonstraci proti vyklizení domu v ulici *Grüneburgweg* (Kraushaar 2001, 47–8, Schmidt 1998, 49).

začal provozovat navíc k „osvětové“ činnosti v továrnách. *Häuserkampf* navazoval na podobné akce, které se dříve odehrály na jiných místech západní Evropy, zejména na činnost tzv. *squatterů* ve Velké Británii. Ve Frankfurtu sledovali účastníci *Häuserkampf*u několik různých cílů – od řešení svých problémů s bydlením přes upozornění na chyby komunální politiky a nedostatek bytů ke kritice bourání staré zástavby a jejímu nahrazování moderními kancelářskými budovami. Protesty tohoto druhu se těšily zájmu a zpočátku i přízni veřejnosti a médií.⁵⁸ Velkou porážku ve Frankfurtu zaznamenal *Häuserkampf* v únoru roku 1974 – policie vyklidila několik domů ve staré zástavbě bez odporu jeho obyvatel – v reakci na tuto událost došlo v následujících dnech k násilným demonstracím.⁵⁹

2.2.3 *Putzgruppe*

Joschka Fischer byl kromě již zmíněných skupin členem tzv. *Putzgruppe*⁶⁰, úderné jednotky a tvrdého jádra frankfurtské nezávislé scény. Její příslušníci pravidelně trénovali v lesích okolo města boj zblízka a vrhání kamenů a klacků⁶¹, aby byli náležitě připraveni na střety s policií. *Putzgruppe* a *Revoluční boj* byly úzce personálně propojeny, i funkce jednotlivých osob byly podobné. Fischer zde vystupoval znovu jako *ministr obrany*, specialista na protipolicejní strategii mj. při hájení obsazených domů, Cohn-Bendit se zaměřil na verbální propagaci akcí. V létě 1974 byla oficiálně ukončena činnost *Revolučního boje*, demonstrace, kterých se účastnila *Putzgruppe* a provázely je násilné střety však pokračovaly. Kvalitativní zlom oproti předchozím akcím představoval detailně propracovaný útok na španělský konzulát ve Frankfurtu v září 1975 – zde byly vedle sáčků s barvou a kamenů systematicky použity také molotovы koktejly.⁶²

⁵⁸ Kraushaar 2001, 40, 44–5, 49, 131; 55–60 zmiňuje, že názory veřejnosti na *Häuserkampf* se polarizovaly až po pouliční bitvě v ulici Kettenhofweg v březnu 1973, kdy byla násilná obrana proti policii poprvé přesně organizována. Tento střet se nazývá také blutiger Mittwoch (krvává středa).

⁵⁹ Schmidt 1998, 77; Kraushaar 2001, 132.

⁶⁰ Geis – Ulrich 2002, 62 uvádějí, že se jedná o zkratku z Proletarische Union für Terror und Zerstörung, Meichsner 2002, 117 význam vysvětluje tím, že v Hessensku slovo Putz znamená Krawall (nepokoj, povyk).

⁶¹ Schwelien 2000, 149 a 151.

⁶² Jednalo se o protest proti trestům smrti pro členy ETA a maoistických skupin. (Kraushaar 2001, 133.)

Poslední akcí, na které se *Putzgruppe* podílela před svým rozpuštěním, byla frankfurtská demonstrace po smrti Ulrike Meinhof 10. 5. 1976.⁶³ Ulrike Meinhof, členka vedení teroristické organizace RAF⁶⁴ se den předtím oběsila ve své cele ve vězení Stuttgart-Stammheim. Její sebevražda však byla zejména v protestních levicových kruzích považována za vraždu, pokud ne skutečnou, přinejmenším justiční. Ve dnech, které následovaly po její smrti, došlo v západním Německu k řadě protestních akcí, často provázených násilím. Při frankfurtském střetu mezi policisty a demonstranty došlo k zasažení policejního vozidla molotovými koktejly. Při útoku byl vážně zraněn 23letý policista Jürgen Weber. Následně bylo zatčeno čtrnáct lidí (mezi nimi Joschka Fischer), většina byla propuštěna po dvou dnech, jen jeden z nich byl později obviněn z pokusu o vraždu, odsouzen ovšem nebyl.

2.3 Fischer mezi revolucí a politikou

Období let 1976–1981 bývá popisována jako období Fischerova bolestného odklonu od *Spontis*, od nezávislé scény, se kterou se po řadu let identifikoval.⁶⁵ Nesnadné bylo odvrátit se od militantního hnutí, od radikálně levicové ideologie a přiznat si vlastní politickou bezradnost.⁶⁶ Fischer tuto dobu vnímá jako čas zvratu, změny z revolucionáře na realistu.⁶⁷ Živil se jako taxikář a pracoval v antikvariátu. Podobně jako lidé v jeho okolí se stáhl z politiky do soukromého života, do alternativní subkultury ve Frankfurtu. Jeho život v této době neskýtal valné perspektivy – Fischer postrádal vzdělání i zkušenosti ze zaměstnání. Změna měla přijít až s jeho vstupem do strany Zelených v létě roku 1981.

Při hledání příčin proč se Fischer odvrátil od protestní scény se vždy znovu objevil pojmy terorismus a zejména *Rote Armee Fraktion (RAF)*.

⁶³ Schmidt 1998, 95.

⁶⁴ RAF – Rote Armee Fraktion (Frakce Rudé Armády) – teroristická organizace, viz níže.

⁶⁵ Kraushaar 2001, 173, Geis – Ulrich 2002, 75; Schwelien 2000, 189 uvádí, že Fischerovo revolucionářské období trvalo přeně desetiletí mezi dvěma významnými úmrtími – Benno Ohnesorga v roce 1967 a Hannse Martina Schleyera 1977 (viz níže).

Fischer sám popisuje tuto krizi identity následujícím způsobem: „Diese Identität hat sich in einem magischen Kreis verfangen, aus dem es keinen Ausweg, allerhöchstens Flucht gibt: Flucht in den Beruf, Flucht in den Untergrund, Flucht ins ferne Land, Flucht in die Drogen, Flucht in den Selbstmord.“ („Tato identita se zamotala do jakéhosi magického kruhu, z něhož nevedla cesta ven, nanejvýš útěk – útěk do povolání, do ilegality, do daleké země, k drogám, k sebevraždě.“ Shodně citují Krause-Burger 1999, 122), Schwelien 2000, 210 a Kraushaar 2001, 173.

⁶⁶ Geis – Ulrich 2002, 69–73.

⁶⁷ Fischer v roce 1993; Koelbl 1999, 26.

Teroristé byli jakýmsi extrémistickým křídlem protestního hnutí, své útoky prováděli už od konce 60. let.⁶⁸ Fischer se s nimi stýkal, soucítit s nimi⁶⁹, odmítal však použití zbraní při konfrontaci se státní mocí.⁷⁰ Vrchol vlny násilí páchaného *RAF* přišel v letech 1976 a 1977. Akce *RAF* ohrozily celou protestní scénu a zdiskreditovaly ji v očích veřejnosti⁷¹. Pokud Fischer ještě v létě 1976 kritizoval pouze metody *RAF* a nabádal k „solidaritě se soudruhy z podzemí“⁷², krátce nato, po unesení letadla Air France v Entebbe a zavraždění Hannse Martina Schleyera⁷³, se od terorismu distancoval. Zároveň spolu s Cohn-Benditem dospěli k přesvědčení, že jejich projekt *Spontis* jako revoluční alternativy k *RAF* zkrachoval⁷⁴ – bylo nemožné násilí propagovat i kontrolovat, navíc zejména kvůli používání molotovů vystávalo při každé akci bezprostřední nebezpečí, že bude někdo zabit.

⁶⁸ Prvním z takových útoků bylo založení požárů v obchodním domě ve Frankfurtu v dubnu 1968 na protest proti válce ve Vietnamu. (Lehmann 200, 167.)

⁶⁹ „Die RAF hat das Recht beansprucht, sich zu verteidigen. Das ist ein legitimes Recht! Jeder hat das Recht, sich gegen tägliche Gewalt dieses Staates, gegen die Gewalt dieser gesellschaftlichen Verhältnisse zu wehren. Ein Revolutionär kann sich nur der Notwendigkeit der Situation unterwerfen, nicht aber dem Gesetzbuch seiner Henker.“ (RAF si nárokuje právo bránit se. To je legitimní právo! Každý má právo bránit se proti každodennímu násilí, páchanému tímto státem a těmito společenskými poměry. Revolucionář se může podrobit nezbytnosti situace, nikoli zákonům svých katů.) Joschka Fischer v létě 1973 v časopise „Wir wollen alles“; Schmidt 1998, 86.

⁷⁰ Schwelien 2000, 29–30.

⁷¹ Schwelien 2000, 176.

⁷² „Gerade weil unsere Solidarität den Genossen im Untergrund gehört, weil wir uns so eng mit ihnen verbunden fühlen, fordern wir sie hier auf, Schluss zu machen mit diesem Tode-strip, runterzukommen von ihrer bewaffneten Selbstisolation, die Bomben wegzulegen und die Steine und einen Widerstand, der ein anderes Leben meint, wieder aufzunehmen.“ (Právě proto, že solidarizujeme se soudruhy v podzemí, protože se s nimi cítíme být tak úzce svázáni, je tímto vyzýváme, aby ukončili tento smrtící trip, aby vyšli ze své ozbrojené sebeizolace, odložili bomby a znovu přijali kameny a takový odpor, který znamená jiný život.) Kraushaar 2001, 165.

⁷³ Letadlo společnosti Air France bylo uneseno v ugandském Entebbe v červenci roku 1976. Útok spáchali propalestinští teroristé, někteří z nich byli německé národnosti. Fakt, že po unesení letounu oddělili izraelská rukojmí od ostatních (tři z nich nakonec zemřeli při osvobozovacích akcích), vyvolal diskuse o paralelách mezi levicovým terorismem a nacismem.

H. M. Schleyer, předseda Svazu zaměstnavatelů byl nejprve unesen a v říjnu 1977 zavražděn teroristy *RAF*. Jako šok měl na Fischera zapůsobit zejména cynický dopis, kterým teroristé jeho vraždu obhajovali. (Krause-Burger 1999, 112–115.)

⁷⁴ Jako projektu násilného, nicméně na hraně zákona se pohybujícího odporu. Geis – Ulrich 2002, 65–9 a Schmidt 1998, 51–2 uvádějí, že Reoluční boj se vycítil na střety s policií, aby nepůsobili jako skupina změkčilých a zabránili odlivu dalších levicových militantů do illegality (tzn. zejména k *RAF*). Konstatují zároveň, že analogicky s radikalizací metod *RAF* začal v boji s policií přitvrzovat i Fischer a spol. (použití helem, tyčů, molotovů).

Tím by se rozdíl mezi *Spontis* a *RAF* setřely, hrozil by odchod jeho členů do ilegality a další eskalace násilí.

2.4 Zhodnocení Fischerova „revolučního období“ ze strany životopisců

Nejvíce prostoru ve svých publikacích věnují této tematice Wolfgang Kraushaar a Christian Schmidt. Často zmiňují stejné osobnosti a organizace, popisují totožné události. Není divu – jak již bylo řečeno v úvodu, Schmidt ve své knize uvádí, že z Kraushaarovu publikaci velmi uznává. Velké rozdíly však lze nalézt v interpretaci motivů zúčastněných, jednotlivých procesů a akcí. Schmidt se neustále snaží obvinít jednotlivé aktéry (především Fischera) nejenom z militarismu, ale zejména z oportunismu. Je přesvědčen, že *Spontis* při svých rozhodnutích nebyli ovlivněni nějakými abstraktními ideály a vůlí po zlepšení společnosti, ale pouze a jen vlastními zájmy.⁷⁵ Zjištěné motivy u *Spontis* odhaluje zčásti i Schwelien, který např. za *Häuserkampfem* vidí především prostou snahu bydlet zadarmo.

Kraushaar je naproti tomu shovívavější, snaží se události vylíčit v dobovém kontextu. Aniž by schvaloval metody „revolucionářů“ přiznává jim jakési (byť možná pomýlené) zanícení pro věc, kterou považovali za správnou. Ani *Putzgruppe*, za členství v níž byl Fischer velmi kritizován, nepovažuje za výjimečný jev.⁷⁶ Upozorňuje však na zodpovědnost Fischera a *Putzgruppe* za vážná zranění policistů – to, že k nim dojde, vyplývalo z logiky tehdejších střetů a demonstranti si toho byli plně vědomi.⁷⁷ Fischera samotného autor označuje za jednu z centrálních osobností levicově radikálního prostředí, za ideální „integrační postavu“⁷⁸. Kraushaar dále vyvozuje, že identifikační a citové pouto mezi *RAF*, *Revolučním bojem* a dalšími, kteří se účastnili obsazování domů, spočívalo právě v zážitku násilí. U *RAF* pak byl tento zážitek radikalizován až k otázce života a smrti.⁷⁹

Autoři Geis a Ulrich považují zapojení *Revolučního boje* do *Häuserkampf* také za účelové, nikoli však z materiálních důvodů, ale proto, že

⁷⁵ Pro *Spontis* nebylo kromě vlastního úspěchu a moci nikdy nic důležité, dovedli se nadchnout pouze pro akce, které slibovaly zisk pro ně samé. (Schmidt 1998, 109, 130, 133.)

Schmidt (1998, 66–7) také zmiňuje, že Fischer později přiznal sadistické potěšení z boje („Lust am Schlagen“).

⁷⁶ Zmiňuje, že podobná skupina ve Frankfurtu existovala na přelomu let 1968/69 a vznikla z pocitu ohrožení protestujících ze strany policie. (Kraushaar 2001, 27–8.)

⁷⁷ Kraushaar 2001, 191; podobně Schwelien 2001 cituje Karstena Voigta, 171.

⁷⁸ Citován ve článku „Ich hab gekämpft“ (Der Spiegel 8. 1. 2001).

⁷⁹ Kraushaar 2001, 246–7; konstatuje, že militantní akce skupiny výrazně stmelovaly dohromady.

poskytl vítanou záminku ke konfliktu se státní mocí. Konstatují Fischerovu tendenci k otevřeným střetům a uvádějí, že tzv. *Massenmilitanz* byla v letech 1972–76 hlavním polem jeho politické působnosti.⁸⁰ Za příčinu toho, že si Fischer vydobyl významné postavení v levicové scéně, považují jeho schopnost uplatnit se jak na teoretickém poli (v diskusích), tak při střetech s policií na ulici.⁸¹

Velkou otázkou, se kterou se životopisci vyrovnávají, je blízkost Fischerovy *Putzgruppe* (resp. *Revolučního boje*) k RAF⁸² a jeho konečná distanace od násilí. Schmidt v souladu se svými předchozími závěry tvrdí, že k odvratu od militarismu Fischera přiměl jen strach z vězení a dokládá příbuznost *Revolučního boje* (zejména Fischera) a terorismu tím, že zmiňuje italskou organizaci *Lotta Continua* jako inspirační zdroj pro jeho akce.⁸³ Schwelien zpochybňuje, že vůbec k nějakému zvratu ve Fischerově životě došlo⁸⁴ a konstatuje Fischerovy sympatie k RAF⁸⁵. Geis a Ulrich, Schmidt i Schwelien upozorňují na to, že při pouličních střetech vystávalo zejména pro policisty bezprostřední možnost smrtelného zranění.⁸⁶ Druzí dva navíc uvádějí, že se demonstranti surově mstili policistům, kteří se nedopatřením ocitli mimo svoji jednotku.⁸⁷

I tak příznivě nakloněná autorka jako Krause-Burger si (okrajově) klade otázku, zda odvrát od RAF z morálních důvodů není jen Fischerovou zpětnou, ospravedlňující interpretací⁸⁸. Na druhou stranu opakovaně cituje Fischerova zdůvodnění použití násilí a nastiňuje, jak si uvědomil nutnost státního monopolu na výkon práva.⁸⁹

⁸⁰ Geis – Ulrich 2002, 61.

⁸¹ Geis – Ulrich 2002, 43.

⁸² Působení *Putzgruppe*, resp. *Revolučního boje* bývá označováno za druhou linii revolučního násilí, paralelní k RAF (Kraushaar 2001, 137–140).

⁸³ *Lotta Continua* schvalovala politické vraždy jako prostředek k revolučnímu vítězství, její frankfurtská sekce údajně sídlila na Fischerově adrese. (Schmidt 198, 54–58.)

⁸⁴ Schwelien 2000, 180 i Schmidt 1998, 96) cituje Fischerův výrok „Bei den drei hohen Herren mag mir keine rechte Trauer aufkommen.“ („U těchto tří velkých pánů necítím opravdový zármutek“), který se vztahuje k vysoce postaveným obětem RAF Bubackovi, Pontovi a Schleyerovi.

⁸⁵ Schwelien 2000, 180, resp. 169–170 – zde Schwelien tvrdí, že *Revoluční boj* neposkytoval RAF větší podporu jen proto, že si obě skupiny navzájem konkurovaly.

⁸⁶ Schwelien 2000, 142; Geis – Ulrich 2002, 65; Schmidt 1998, 72.

⁸⁷ Schwelien 2000, 143–5; Schmidt 1998, 73.

⁸⁸ Krause-Burger 1999, 112–115.

⁸⁹ Krause-Burger 1999, 82, 92–3: Fischer pocítoval, že je bit při demonstracích neoprávněně, vnímal sebe sama jako oběť policejního teroru.

Tamtéž 95: Nutnost státního trestního monopolu si měl uvědomit kvůli terorismu, a když byla znásilněna jeho spolubydlčí z WG – pachatele nemohli vydat policii, se kterou byli v konfliktu.

2.5 Fischerova interpretace revolučních let

Obecně platí, že Fischer se k militantní kapitole svého života vyjadřuje jen velmi neochotně a většinou za použití mlhavých formulací o tom, že on sám nic špatného nespáchal.⁹⁰ Násilí vnímal údajně pouze jako nezbytnou reakci na represe ze strany státu⁹¹ a zasazoval se o jeho udržení v určitých mezích⁹². Proti metodám teroristů měl dokonce protestovat.⁹³ Na druhou stranu přiznal, že násilné střety nepostrádaly elementy jakési revoluční romantiky, mladistvé touhy po dobrodružství. Trénování v lesích, metody konspirace a násilné střety byly nejenom vážnou činností ve službách revoluce, ale také prostorem pro sebe prezentaci, frajerství, adrenalinovou hrou.⁹⁴ S odstupem hodnotil svoji protispolečenskou vzpouru (jako

⁹⁰ „nix Schlimmes“; „Ich hab‘ gar nix, ich hab‘ gekämpft.“ („nic hrozného“; „Nic jsem neudělal. Bojoval jsem.“) citáty Krause-Burger 1999, 93.

⁹¹ „Gewalt als Gegengewalt“; „Ich zog dann die Konsequenz, dass in diesem Falle geben wirklich seliger ist als nehmen, und hab mir geschworen: Das passiert mir nicht noch einmal. Es ist dann auch nicht mehr passiert. Wieso sollte ich immer nur die Rübe hinhalten und verprügelt werden?“ („Vyvodil jsem z toho závěr, že je v tomto případě opravdu lepší dávat než přijímat a přísahal jsem si: To už se mi nikdy nestane. Taky už se to nikdy nestalo. Proč bych měl vždy jen nastavit hlavu a nechat se zbít?“) citát: Krause-Burger 1999, 93.

⁹² „Bis auf ganz wenige Ausnahmen ist es hier in Frankfurt gelungen, die Sache bei der Strategie der Massenbewegung zu halten, und damit sind wir über Steine und Prügeleien nicht hinausgekommen.“ („Až na několik málo výjimek se nám zde ve Frankfurtu podařilo, udržet celou věc u strategie masového hnutí, a tím jsme se nedostali přes rvačky a házení kamenů.“) citát: Krause-Burger 1999, 94.

⁹³ Na dotaz Herlinde Koelbl, zda měl blízko k násilí odpověděl v roce 1997: „Ano, ale ne k teroristickému. S tím jsem dokonce bojoval, protože jsem jej považoval za špatnou politickou cestu. Takticky a strategicky jsme měli obrovské výhrady vůči RAF, etické rozdíly však mezi námi nebyly. Obecně nebyla otázka použití moci proti vládnoucím tabuizovaná. Etické rozdíly se vynořily až po roce 1977. Jednou z příčin bylo jistě hrozné vyjádření RAF po vraždě Schleyera. Jeho téměř čistě nacistická dikce svědčila o pohrdání lidmi. Byla to studená, technokratická, smrtelná řeč.“ („Ja aber nicht der terroristischen. Ich habe sie sogar bekämpft, weil ich sie für den falschen politischen Weg hielt. Wir hatten taktisch und strategisch massive Differenzen zur RAF, aber es waren keine ethischen Differenzen. Grundsätzlich war die Frage der Ausübung von Gewalt gegen die Herrschenden nicht tabuisiert. Ethische Differenzen brachen erst 1977 auf. Eine Ursache war sicherlich die schreckliche Erklärung der RAF nach der Ermordung von Schleyer. Ihre fast pure Nazisprache zeugte von Menschenverachtung. Das war eine kalte, technokratische, tödliche Sprache.“) Koelbl 1999, 34.

⁹⁴ „Gewalt, das war, ‘ne Mischung aus Ideologie, Machotum und den Erfahrungen, die man mit der Polizei gemacht hatte. Es war aber auch so etwas wie ein revolutionärer Mythos: Vietnam, Che Guevara...“ („Násilí, to byla směs ideologie, machismu a zkušeností, které člověk měl s policií. Bylo to ale zároveň cosi jako revoluční mýtus: Vietnam, Che Guevara...“) citát: Krause-Burger 1999, 9.

Tento prvek zmiňuje i Schwelien 2000, 149.

psycholog-laik) snahou vzepřít se dominantní konzervativní matce a jejím představám o ideální měšťácké existenci.⁹⁵

Fischer nebyl poměrně dlouho se svojí násilnickou minulostí konfrontován, a pokud ano, jednalo se o neškodné ojedinělé útoky, které mohl rychle smést ze stolu.⁹⁶ K výrazné diskusi o jeho mládí došlo v SRN až v době, kdy zastával úřad ministra zahraničí, v roce 2001. V klíčovém interview pro týdeník *Der Stern* (č. 2/2001) se Fischer hrdě ke své biografii přihlásil – bez ní by se prý nikdy nestal takovým, jaký je.⁹⁷ Zároveň zdůraznil, že byl vždy proti použití zbraní včetně molotových koktejlů a přiznal fascinaci revolučním násilím i fakt, že (i když to v současné době může znít jakkoli šíleně) protestující opravdu chtěli svrhnout ústavní systém SRN. Uvedl, že *Spontis* museli vést boj na dvou frontách – proti státní moci a terorismu. Znovu zdůraznil, že spirálu násilí roztočili policisté, že razance tehdejších střetů pramenila z dobové atmosféry. Konstatoval, že nikdy nebyl pacifistou a že díky svým zkušenostem se svůdností násilí jej uznává už jen jako nejzazší ultima ratio – v situacích, kdy jde o život nebo svobodu a jiné prostředky selhaly.

2.6 Fischer – Debatte

Fischer-Debatte neboli veřejná diskuse o militantní kapitole Fischerovy minulosti a její sloučitelnosti s výkonem funkce ministra zahraničí byla rozpoutána začátkem roku 2001. U jejího zrodu stály dvě události – soudní proces s teroristou Hansem-Joachimem Kleinem a zveřejnění fotografií z pouličních střetů ze 70. let.

Hans Joachim Klein byl členem Fischerovy *Putzgruppe*, tedy jeho přítelem a spolubojovníkem. V 70. letech se připojil k *RAF*. Podílel se na vraždě hesenského ministra průmyslu Heinze Herberta Karryho⁹⁸, zbraň se kte-

⁹⁵ Fischer v roce 1991, Koelbl 1999, 21.

V rozhovoru pro týdeník *Der Spiegel* *Dieser Weg musste beendet werden* (8. 1. 2001) Fischer uvedl, že se stal levicovým radikálem proto, že jeho socializace probíhala v prostředí německých vysídlenců a příznivců CDU.

⁹⁶ Krátce po nastoupení do úřadu ministra životního prostředí v Hesensku byl poslancem CDU označen za vraha H. H. Karryho (viz níže). Fischer ve svém deníku pouze uvedl, že celou věc přenechá státnímu zasupitelství a že se takovým „kousáním do lýtky“ rozhodně nenechá vyprovokovat. (Fischer 1987, 53.)

⁹⁷ „Das ist meine Biographie... Ohne meine Biographie wäre ich heute ein anderer, und das fände ich gar nicht gut.“ („To je moje biografie. Bez ní bych byl dneska někým jiným, a to bych vůbec nepovažoval za dobré.“)

⁹⁸ Karry byl zastřelen ve svém bytě ve Frankfurtu členy tzv. Revolučních buněk (*Revolutionäre Zellen*) 11. 5. 1981.

rou byl Karry zabit dokonce převážel ve Fischerově autě (ovšem několik let před vraždou). V roce 1975 se podílel na útoku na vídeňskou centrálu OPEC a byl přitom postřelen. Později se mu podařilo uprchnout a žil v ilegality. Zatčen byl nakonec ve Francii v roce 1998 a před soud v Německu se dostal až v roce 2001. Fischer v procesu s Kleinem 16. 1. 2001 vypovídal veřejně jako svědek.

Inkriminované snímky byly publikovány v *Der Stern* 4. 1. 2001. Týdeníku je prodala ultrapravicová novinářka a dcera teroristky Ulrike Meinhofové Bettina Röhl. Je na nich zachycena skupinka mužů v helmách, kteří bijí osamoceného policistu. Jedním z těchto mladíků byl prokazatelně Joschka Fischer. Po zveřejnění snímků se bránil tím, že již byly otištěny v roce 1973 a že ze své minulosti nikdy nic nezamlčoval.⁹⁹

Fischerovy problémy byly samozřejmě vodou na mlýn pro jeho politické protivníky. Během své obhajoby ve Spolkovém sněmu 17. 1. 2001 (den po svědecké výpovědi před soudem ve Frankfurtu) byl napadán nejen ze strany konzervativní CDU – Angela Merkelová prohlásila, že je Fischer špatným vzorem pro mládež, že legitimuje páčání násilí (mj. neonacisty) – ale i liberální FDP – Wolfgang Gerhardt jej označil za násilníka, který útočil na demokratický stát.¹⁰⁰

Popularita Joschky Fischera aférou neutrpěla, Bettina Röhl dopadla výrazně hůře – zdiskreditovala se v očích veřejnosti a nakladatelství Kiepenheuer & Witsch vypovědělo smlouvu na vydání její knihy o APO a terorismu.¹⁰¹

2.7 Zhodnocení Fischerova „revolučního období“ ze strany novinářů

Velké množství článků posuzujících Fischerovu militantní minulost vyšlo v německých periodikách právě v rámci *Fischer-Debatte* na začátku roku 2001. Obecně lze říci, že se vesměs jedná o komentáře, které mají vysvětlující, neagresivní tón. Autoři se většinou snaží uvést Fischerovo počínání v souvislosti se společenskou situací v 60. a 70. letech¹⁰² a nezpo-

⁹⁹ Fried, Nico: Und dann hat man zurückgeschlagen, *Süddeutsche Zeitung* ze 4. 1. 2001.

¹⁰⁰ Lang, Čestmír: Zelená na rudo-černých vahách, *Respekt* 29. 1. 2001.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² *Die Welt* (15. 1. 2001) *Gespentische Wiedergänger*, autor Mariam Lau. Vedle těchto novin se za Fischera postavil překvapivě i další list Springerova (!) koncernu, *Die BILD-Zeitung*. Jeho šéfredaktor konstatoval, že o Fischerově setrvání ve funkci budou rozhodovat jeho diplomatické schopnosti, nikoli jeho minulost (citováno v článku „Ich hab gekämpft“ *Der Spiegel* 8. 1. 2001).

chybňují jeho setrvání ve funkci ministra zahraničí SRN.¹⁰³ Někteří naopak odsuzují chování opozice, která se snaží z kauzy vyzískat politické body,¹⁰⁴ a srovnávají protifischerovskou kampaň s poválečnými útoky proti Herbertu Wehnerovi.¹⁰⁵

Objevují se i úvahy o možných paralelách mezi násilnými akcemi v době protestního hnutí a za Hitlerova režimu. Thomas Schmid, Fischerův spolubojovník z mládí se domnívá, že nacistické otce s generací jejich synů spojoval právě podvědomý sklon k násilnosti. Přirovnává dokonce Fischerův tón, kterým o své minulosti hovoří (se směsí sklíčenosti a skryté hrdosti) k vyjádřením bývalých nacistů.¹⁰⁶ Jeho kolega z FAZ Florian Illines se však domnívá, že podobné úvahy jsou výsledkem německé posedlosti podezřeními z kontinuity – mezi SRN a nacismem, mezi Fischerovým mládím a jeho politickou kariérou a tvrdí, že právě omyly, zvraty a jejich reflexe umožňují osobní zrání.¹⁰⁷

Důležitým a často zmiňovaným momentem (ať už v souvislosti s přízní veřejnosti nebo s loyaltou zejm. SPD) je fakt, že Fischerova biografie není v Německu úplně výjimečná. Řada jeho spoluobčanů v jeho osudu, zvratech a „zmoudření“ vidí svůj vlastní život, je proto shovívavá, chápající.¹⁰⁸

---

¹⁰³ Heribert Prantl, autor článku Zum Beispiel Joschka Fischer v *Süddeutsche Zeitung* z 5. 1. 2001, požadavek na Fischerovo odstoupení z funkce považuje za směšný – pro něj je Fischer vedle NDR dalším důkazem o platnosti tzv. Magnettheorie (magnetové teorie), o schopnosti západoněmecké demokracie přitahovat a integrovat své odpůrce. Usuzuje, že této schopnosti spočívá síla státu.

Bývalý vůdčí politik SPD Hans Jochen Vogel se o integrační síle SRN vyjadřuje podobně, za důvody pro Fischerovo odstoupení považuje jen možnost, kdy by byl ministr vydíratelný nebo hrozil jeho návrat k extremismu (což není pravděpodobné). Domnívá se zároveň, že Fischerův zážitek s násilím jej právě učiní v této oblasti zvláště ostražitým. (*Süddeutsche Zeitung* (13.–14. 1. 2001) „Kann Fischer Minister bleiben? Ich sage ja“).

¹⁰⁴ Florian Illines ve svém článku Ich war ein Anderer (FAZ 19. 1. 2001) napadá nedůvěryhodné, pseudomoralistické postoje CDU. H. Prantl obviňuje CDU z nezralosti. Florian Illines kritizuje intelektuální ubohost CDU i Springerových redaktorů in Ich war ein Anderer FAZ (19. 1. 2001).

¹⁰⁵ Clauss, Ulrich: Der grüne Wehner, *Die Welt* (21. 2. 2001).

¹⁰⁶ Článek Nicht weit vom Stamm (FAZ 9. 1. 2001) Autoři článku „Ich hab gekämpft“ (*Der Spiegel* 8. 1. 2001) vidí zase spojitost mezi nacisty a osmašedesátníky v zamlčování minulosti a ospravedlňování násilí dobovou situací.

¹⁰⁷ Ich war ein Anderer (FAZ 19. 1. 2001); Mariam Lau (*Gespenstische Wiedergänger / Die Welt* 15. 1. 2001/) považuje srovnání mezi nacisty a osmašedesátníky za obscénní. Heribert Prantl poznamenává, že jeden napravený hříšník je lepší než tisíc spravedlivých. (Zum Beispiel Joschka Fischer; *Süddeutsche Zeitung* z 5. 1. 2001).

¹⁰⁸ Lau, Mariam: *Gespenstische Wiedergänger, Die Welt* (15. 1. 2001).

Clauss, Ulrich: *Der grüne Wehner, Die Welt* (21. 2. 2001).

Opakovaně kritizována je ne přímo Fischerova minulost, ale jeho zacházení s ní – neochota se k tomuto tématu vyjadřovat¹⁰⁹, mlčení v dílčích otázkách. V rozhovoru pro *Der Spiegel*¹¹⁰ například zcela zbytečně zamlčel účast na kongresu *Organizace pro osvobození Palestiny (OOP)* v roce 1969 (i přesto, že existují fotografie, které jej na této akci zachycují), což vyvolalo nepříznivé reakce podobně jako jím vyvolané podezření, že křivě svědčil před soudem (odmítl, že by teroristka Margit Schiller kdy nocovala v jeho *WG* ve Frankfurtu).¹¹¹

Novináři se také brání redukování Fischerovy viny popřípadě spoluzodpovědnosti za zranění způsobená *Putzgruppe* na otázku zda vrhal molotovы koktejly či pouze kameny.¹¹² Někteří naopak zdůrazňují Fischerovu a zejména Cohn-Benditovu zásluhu na tom, že z Frankfurtu odešlo do ilegality k teroristickým organizacím poměrně málo lidí (ve srovnání například s Berlínem).¹¹³

Aféra poskytla i prostor pro kritiku Fischerovy osobnosti a jeho politického stylu. Od poznámky, že svoji minulost vždy politicky a takticky využíval¹¹⁴ přes tvrzení, že politika je pro něj jen pokračování pouličního boje jinými prostředky¹¹⁵ po konstatování, že se Fischer učí z chyb, nicméně takových, které způsobily vždy újmu jiným lidem a kterých se mohl vyvarovat, kdyby podstoupil učební proces jako každý jiný.¹¹⁶ Schmid se dokonce domnívá, že Fischer – politik je ztělesněným popřením svých kořenů a jeho popularita pramení z autoritárního politického stylu.¹¹⁷ Další Fischerova známá Cora Stephan¹¹⁸ vnímá kritiku některých novinářů jako mstu za Fischerovu aroganci, připomíná rovněž jeho sklon k egoismu a autoritářství,

---

¹⁰⁹ Již zmíněný Thomas Schmid ve článku *Zwei Wege, die sich wieder kreuzen* (FAZ 21. 10. 2000) poznamenává, že Fischer se nechce špinit svou minulostí, i když právě ta z něj udělala to, čím nyní je.

¹¹⁰ „Dieser Weg musste beendet werden“, *Der Spiegel* (8. 1. 2001).

¹¹¹ *Wahrheit auf Raten*, *Der Spiegel* (19. 2. 2001).

¹¹² Autoři článku „Ich hab gekämpft“ (*Der Spiegel* 8. 1. 2001) konstatují, že kameny představovaly podpůrnou palbu pro molotovы.

¹¹³ Schmid, Thomas: *Ein kollektiver Sonderweg*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (8. 1. 2001).

¹¹⁴ *Wahrheit auf Raten*, *Der Spiegel* (19. 2. 2001).

¹¹⁵ „Ich hab gekämpft“ (*Der Spiegel* 8. 1. 2001).

¹¹⁶ Adam, Konrad: *Fischer und das biblische Gericht*, *Die Welt* (16. 1. 2001).

¹¹⁷ Schmid, Thomas: *Nicht weit vom Stamm* (FAZ 9. 1. 2001) Hoffman, Gunter v článku *Joschka und Jochen naopak vidí příčinu Fischerovy popularity v jeho životních proměnách.* /*Die Zeit* (18. 1. 2001)./

¹¹⁸ Ve článku *Ein bisschen mehr Demut, Joschka Fischer!* v *Die Welt* z 10. 1. 2001. C. Stephan působila v letech 1980–82 v Cohn-Benditově časopise *Pflasterstrand*.

který se podle jejího názoru projevuje i v jím provozované zahraniční politice. Je rovněž přesvědčena, že k tomu, aby se stal opravdu velkým zprostředkujícím politikem, „stavitelem mostů“ mu chybí trocha pokory.

2.8 Shrnutí I.

Fischerova revoluční mladá léta hrají v jeho biografii velmi důležitou roli, a to roli (možná překvapivě) vesměs pozitivní. Kromě výše popsané aféry, která ve svém důsledku neměla žádný vliv na popularitu Fischera samotného, spolkové vlády ani strany Zelených, nebyly otázky spojené s jeho minulostí nikdy výrazněji tematizovány (jak již bylo zmíněno výše). Až na drobné výjimky bylo i během aféry samotné Fischerovo setrvání ve funkci ministra zahraničí zpochybňováno pouze zástupci opozice – kterým by přišla zřejmě vhod jakákoli jiná záminka.

Levicový extremismus je v Německu obecně nahlížen shovívavěji než extremismus pravicový. Fischer se navíc (ať už mu přiznáme hluboké vnitřní pohnutky či nikoli) dokázal od revolučního idealismu přesvědčivým způsobem distancovat a stát se ztělesněním vystřízlivění své generace jako celku. Jeho život zrcadlí osudy ostatních „osmašedesátníků“, kteří se po letech odporu proti státní moci stali jejími nositeli či řádnými občany. Je živoucím důkazem, že jejich rezignace a akceptování systému nebyly bezdůvodné – jeden z nich teď může působit přímo ve spolkové vládě a zasloužit se o nápravu společnosti¹¹⁹ více, než kdy oni byli schopni při pouličních protestech.

Fischerova kariéra však není symbolicky významná pouze pro jeho vrstevníky. Jak již bylo zmíněno, bývá hodnocena jako důkaz síly německé demokracie, její schopnosti integrovat bývalé odpůrce. A nejenom to – vzestup Fischera, formálně nevzdělaného taxikáře, jakoby dokazoval otevřenost německé společnosti, reálnost uskutečnění jakéhosi amerického snu.¹²⁰

Další přínos Fischerovy biografie spočívá v tom, že ve spojitosti s komunikačními dovednostmi a schopností sebe prezentace vytváří na jedné straně zajímavé image politického „enfant terrible“¹²¹ a na straně druhé jakousi

¹¹⁹ Zde samozřejmě není myšlena revoluční změna pořádku – spíše modifikace ve smyslu zásad, které hnutí osmašedesátníků přežily – např. ekologických, sociálních, zásad otevřené společnosti. Do jaké míry Fischer tyto naděje reálně naplňuje, je však otázka.

¹²⁰ Ponechme stranou otázku, do jaké míry byla Fischerova kariéra umožněna teprve dobovými procesy, např. vznikem strany Zelených.

¹²¹ Výraz viz Meichsner 2002, 115: Rebelská image dodává Fischerovi na zajímavosti a odlišuje jej od ostatních politiků, kteří bývají považováni za nudné byrokraty. Podrobněji viz kapitola 5.

auru důvěryhodnosti – veřejnost mu vzhledem k jeho pracovním zkušenostem (jako dělník, taxikář) ve srovnání s ostatními politiky přičítá větší schopnost vnímat realitu takovou, jaká je, nikoli jak se jeví se „shora“.¹²²

Bylo by zřejmě pomýlené snažit se násilně vytvářet paralely mezi Fischerovým militarismem v mládí a jeho současným působením v ministerské funkci.¹²³ Německá zahraniční politika má dlouhodobě stanoveny jasné mantinely a priority, které je možno modifikovat, nikoli však Fischerovým samostatným působením výrazně změnit.¹²⁴ A dlužno dodat, že on sám se o to nikdy ani nesnažil. A otázka, zda je takový ministr vhodným příkladem pro mládež? Stejně jako lze říci, že vzhledem ke své minulosti nikoli, lze tvrdit pravý opak, že právě skutečnost, že byl schopen se násilí vzdát, je velmi výchovná.

Zpětně se zdá, že celá diskuse byla jen bouří ve sklenici vody. Ale její výsledek vyznívá pro německou veřejnost pozitivně. Nenechala se strhnout pokusem o moderní hon na čarodějnice, byla schopna střízlivého úsudku. O Fischerově dalším výkonu ministerské funkce nerozhodly omyly jeho mládí, ale jeho politické schopnosti.

3. Fischer politikem strany Zelených (1981–1998)

3.1 Vznik strany Zelených

Strana Zelených (*Die Grünen*) se jako celostátní subjekt konstitovala na sjezdu v Karlsruhe v lednu roku 1980. Vznikla ze zájmu spojit nejrůznější hnutí působící v ekologicko – alternativní oblasti. Tato uskupení, nazývaná souhrnně *nová sociální hnutí* (*Neue soziale Bewegungen*) cítila ve směs odpor ke stávající situaci v SRN, důvody jejich nespokojenosti byly však velice rozdílné. V nově založené straně se sešlo široké spektrum aktivistů, od konzervativních ekologů Herberta Gruhla přes feministické skupiny po radikální ochránce přírody a socialisty. Jejich společný projekt se podle původních záměrů neměl vyvinout v novou parlamentní sílu¹²⁵ – měl

¹²² Krause-Burger 1999, 109: Otázkou je, do jaké míry skutečnost odpovídá tomuto pocitu.

¹²³ Reakce na vyjádření bývalého předsedy SPD Oskara Lafontaine o souvislosti mezi kameny, které Fischer házel ve frankfurtských ulicích s bombami, které byly svrženy na Kosovo – obojí bylo protiprávní. (Lafontaine: Erst flogen Steine, dann Bomben, Die Welt 22. 1. 2001.)

¹²⁴ Pokud ponecháme stranou postavení Německa v mezinárodním společenství zejména kvůli významné roli, kterou v německém politickém systému a zahraniční politice hraje vždy osoba kancléře.

¹²⁵ Měla být vytvořena „strana proti stranám“ – Anti – Parteien – Partei (Schmidt 1998, 126).

spíše představovat impuls ke změně celého systému, který byl vnímán jako technokratický, represivní, odcizený běžnému občanu a bezohledně ničící životní prostředí. Základními hesly programu se staly přívlastky „ekologický-sociální-demokratický-nenasilný“. Zelení kritizovali všeovládající ideologii hospodářského růstu a drancování přírodního bohatství, stejně jako studenoválečné rozdělení světa do dvou zneprátených vojensko-politických bloků a využívání atomové energie.

Myšlenky o alternativním řízení společnosti měly být uvedeny do praxe nejprve ve straně samotné. Tvůrci vnitrostranické struktury se snažili zachovat především principy přímé demokracie, zahrnout do stranické práce co nejvíce nezávislých odborníků a zabránit vytvoření pevné stranické elity složené z profesionálních politiků. K tomuto cíli měla mimo jiné vést následující opatření: tzv. *rotace* (povinná výměna těch, kteří zastávali veřejné funkce po polovině jejich funkčního období – např. ve Spolkovém sněmu po dvou letech), zásada *neslučitelnosti úřadu a mandátu* (straničtí funkcionáři nesměli být zároveň poslanci popřípadě jinými politickými činiteli a naopak), zavedení vícehlavého stranického vedení (místo předsedy tři, respektive dva mluvčí), zásada veřejnosti při jednáních (stranických i frakčních) a ustavení kvót pro ženy.

Za výrazný motiv pro vznik strany Zelených bývá považován také fakt, že SPD pod vedením Helmuta Schmidta nebyla schopna nová sociální hnutí integrovat – strana stále trvala na svých tradičních programových bodech a nová ekologická témata opomíjela. Pro příslušníky generace osmašedesátníků byla navíc nepřijatelná i skutečnost, že Schmidt za Druhé světové války sloužil ve *Wehrmachtu* jako nadporučík dělostřelectva.¹²⁶

Schmidtova politická kariéra skončila prvním úspěšným konstruktivním vyjádřením nedůvěry vládě v dějinách Spolkové republiky Německo. V říjnu roku 1982 se strana FDP rozhodla pro změnu koaličního partnera a spolu s CDU ukončila svými hlasy trvání sociálně-liberální bonnské vlády. Předčasných parlamentních voleb, jejichž termín byl určen na 6. 3. 1983, se poprvé zúčastnila také strana *Die Grünen*. Dosáhla uspokojivého výsledku 5,6 % hlasů a stala se čtvrtou frakcí ve Spolkovém sněmu.

---

¹²⁶ Geis – Ulrich 2002, 35–36; Schmidt rozhodně nebyl žádným válečným zločincem, jeho biografie však (zejména ve srovnání s Brandtovou minulostí emigranta a bojovníka proti nacismu) působila na příslušníky nových sociálních hnutí značně odpudivě.

3.2 Fischerovy počátky ve straně Zelených

Joschka Fischer nepatřil k zakládajícím členům strany, vstoupil do ní až v červenci roku 1981, údajně na popud tehdejšího frankfurtského radního za Zelené Milana Horáčka¹²⁷ a svého již zmíněného blízkého přítele Daniela Cohn-Bendita.

Fischerův vstup do strany byl pro mnohé překvapivý¹²⁸ a jeho motivy bývají většinou hodnoceny jako oportunistické.¹²⁹ Do té doby neprojevoval zvláštní zájem o ekologické protesty ani pacifistické hnutí, tím méně o feminismus. Zelení však narozdíl od radikálně levicových skupinek typu Fischerova *Revolučního boje* začínali oslovovat čím dál tím širší okruh veřejnosti a zaznamenávat první volební úspěchy. Navíc Fischerovi strana vzhledem k tomu, že mu chybělo formální vzdělání, nabízela (možná poslední) příležitost ke společenskému vzestupu.¹³⁰

Ze strany Zelených nebyly reakce na vstup Fischera a jemu podobných (označovani jako tzv. *nová levice – Die Neue Linke*) zcela pozitivní. Část příslušníků *nových sociálních hnutí* (viz výše) to údajně vnímalo jako kolonizaci strany¹³¹ a obávali se nežádoucího posunu Zelených doleva. Osobnosti jako Petra Kelly či Ronald Vogt hodlaly zabránit tomu, aby se *nová levice* prosadila na úrovni stranických elit.¹³²

Tato snaha však vyšla naprázdno. Již při zmíněných předčasných volbách do Spolkového sněmu v březnu roku 1983 se Fischerovi podařilo dostat na volitelné místo na kandidátce. Díky zmíněnému volebnímu úspěchu Zelených¹³³ Fischer usedl do poslanecké lavice a navíc obsadil vlivnou funkci parlamentního jednatele (*parlamentarischer Geschäfts-*

¹²⁷ Rozhovor s Milanem Horáčkem, 1. 4. 2004; Geis – Ulrich 2002, 76.

¹²⁸ Fischer platil ve frankfurtské levicové scéně za nejrozhodnějšího odpůrce parlamentarismu. (Kraushaar 2001, 105.)

¹²⁹ Například Geis – Ulrich 2002, 75, 79–80; Milan Horáček však tento názor označil za velmi povrchní. Fischer v době vzniku žil ve Frankfurtu, znal „zblízka“ problémy tehdejší společnosti a do strany Zelených vstoupil z toho důvodu, že byl přesvědčen, že tato strana bude schopna vývoj společnosti pozitivně ovlivnit. (Rozhovor s M. Horáčkem 1. 4. 2004.)

¹³⁰ Schwelien 2000 20–22, 176; Geis – Ulrich 2002, 103; Schmidt 1998, 133 a 144.

¹³¹ Schmidt 1998, 161 vstup Spontis do strany označuje za invazi lidí, kteří se o obsahy „zeleňé“ politiky vůbec nezajímali a jejichž cílem byl pouze mocenský zisk.

¹³² Raschke 2001, 37–8.

¹³³ Významnou roli při úspěchu Zelených ve volbách sehrál fakt, že se striktně postavili proti kontroverznímu projektu stavby Startbahn West na frankfurtském letišti a proti tzv. dvoukolejnému řešení NATO, které znamenalo rozmístění amerických raket Pershing II. na území západní Evropy.

fürbrer).¹³⁴ Jeho kariéra v *Bundestagu* však neměla dlouhé trvání. Kvůli platnosti výše popsaného pravidla *rotace* byl na svém postu po dvou letech vystřídán.

3.3 Spor realisté – fundamentalisté

Jak již bylo řečeno, strana Zelených vznikla spojením mnoha odlišných myšlenkových proudů, její dějiny jsou tudíž dějinami soupeření mezi různými názorovými skupinami.¹³⁵ Konflikty mezi nimi byly způsobeny zejména rozdílnými představami, jak reagovat na podněty, které s sebou přinášela měnící se politická situace. První takový spor se odehrál již před výše popsanými spolkovými volbami roku 1983 o to, zda zdůrazňovat přednostně ekologické nebo sociální aspekty.¹³⁶ Od roku 1983 se linie soupeření přesunula mezi skupiny *realistů* a *fundamentalistů* (*Realos, Fundis*)¹³⁷ a jejich konfrontace měla na léta výrazně ovlivnit stranu uvnitř i navenek. Podnětem ke sporu se stal fakt, že v Hamburku (srpen 1982) a Hesensku (září 1982, resp. 1983) vzniklo po zemských volbách takové rozložení politických sil, že bylo teoreticky možno vytvořit většinovou vládní koalici SPD a Zelených. *Realisté*¹³⁸ se v této situaci stavěli za účast na vládě, *fundamentalisté*¹³⁹ kvůli nesouhlasu se stávající politickou praxí jakýkoli podíl na moci odmítali, navíc byli přesvědčeni, že cestou občanských protestů lze rychleji dosáhnout deklarovaných programových cílů než reformní vládní politikou ve stínu silnější SPD.

Joschka Fischer byl od svého vstupu do strany jednou z vůdčích osobností křídla *Realos* (vedle Huberta Kleinerta a Daniela Cohn-Bendita). Jejich původně lokální (hesenský) spor se skupinou frankfurtských

¹³⁴ Krause-Burger 1999, 141–2, Geis – Ulrich 2002, 88–89.

Překlad výrazu parlamentarischer Geschäftsführer je velice obtížný, protože v českém politickém systému se tato funkce nevyskytuje. Geschäftsführer je členem grémia Ältestenrat (rada starších), které koordinuje jednání parlamentu a organizuje agendu jednotlivých schůzí.

¹³⁵ Jednotlivá hnutí se spojila do politické strany především proto, aby byla schopna překonat 5% klauzuli pro vstup do parlamentu. (Raschke 1993, 140.)

¹³⁶ Raschke 1993, 144, 149.

¹³⁷ Obě pojmenování se prosadila na podzim roku 1983 ještě před faktickým vznikem křídla fundamentalistů, kteří se spojili teprve poté, co rozeznali nebezpečí ze strany realistů (do té doby spory mezi sebou). (Kleinert 1992, 53–54.)

¹³⁸ Tento lichotivý název si dali členové frakce sami. Za hodinu jejich zrodu označil Hubert Kleinert (jeden z hlavních představitelů tohoto proudu) závěr sjezdu hessenských Zelených v Marbachu – prosazení kontinuální spolupráce s SPD – Raschke 1993, 150–2.

¹³⁹ Takto údajně překřtil své protivníky Fischer. (Schmidt 1998, 158–59.)

radikálních ekologů (Manfred Zieran, Jutta Dithfurth, Milan Horáček, Jan Kuhnert) se rychle přenesl na celostranickou úroveň, mimo jiné díky působení regionálních politiků ve Spolkovém sněmu a medializaci celé záležitosti.¹⁴⁰

3.3.1 Charakteristika *Realos a Fundis*

Realisty lze označit za pragmaticko-reformistické křídlo.¹⁴¹ Jejich výhodou byla od počátku pevná regionální základna v Hesensku¹⁴², skutečnost, že v jejich čele stálo několik populárních mluvčích s rétorickými schopnostmi (Fischer, Otto Schily, Hubert Kleinert) a jejich stabilní, byť menšinová pozice ve frakci ve Spolkovém sněmu.¹⁴³ Narozdíl od fundamentalistů, kteří se stavěli proti politickému a hospodářskému systému jako celku, byli *Realos* přesvědčeni, že je potřeba se pravidlům parlamentní demokracie přizpůsobit, převzít vládní zodpovědnost a postupně reformovat systém „zevnitř“.

Otázky podílu na vládní moci a politické strategie rozdělovaly obě frakce více než ideologické otázky. Ani jedno ze stranických křídel nebylo názorově homogenní. K *Realos* patřila kromě „frankfurtské“ také skupina tzv. *ekologických liberalistů* (*Die Ökolibertären*), fundamentalistická frakce zahrnovala *ekosocialisty* (Rainer Trampert, Thomas Ebermann), *radikální ekology* (*Die Radikalökologen* – Jutta Dithfurth, Manfred Zieran, Jan Kuhnert) a *ekofundamentalisty* (*Die Ökofundamentalisten* – Petra Kelly, Rudolf Bahro)¹⁴⁴.

V průběhu let se spor o stranickou strategii ještě prohloubil. Zvláště zřejmé neshody vyvstávaly mezi vykonavateli politických funkcí a jejich idealistickými, radikálními kolegy působícími ve stranických strukturách.¹⁴⁵ V první skupině přirozeně výrazně převládali *Realos*, kteří už poznali společenskou realitu z „druhé strany“ (ze strany vládnoucích) a došli vesměs k závěru, že politika je uměním možného, a byli tudíž nakloněni kompromisům a uzaví-

¹⁴⁰ Raschke 1993, 153–4.

¹⁴¹ Nebo slovy Huberta Kleinerta za strategicky založené politické racionalisty (Kleinert 1992, 50).

¹⁴² Počáteční spolupráce s hamburskými ekosocialisty (Ökosozialisten) zkrachovala poté, co hesenští *Realos* jasně naznačili, že směřují od tolerance zemské vlády k podílu na ní, a tudíž k rozsáhlým ústupkům vůči SPD. (Kleinert 1992, 53–54.)

¹⁴³ Raschke 1993, 154.

¹⁴⁴ Raschke 1993, 157–9.

¹⁴⁵ Předmětem jejich sporů byla zejména výše zmíněná zásada o neslučitelnosti úřadu a mandátu.

rání politických obchodů.¹⁴⁶ Druhá skupina, ve které měli naopak výraznou převahu *Fundis*, proti takovému postoji ostře protestovala.

3.4 Fischer ministrem životního prostředí v Hesensku

Strana Zelených po prvních volebních úspěších tedy musela čelit výzvam ideologického i strategického rázu. Zatímco *Fundis* se v centrální otázce týkající se podílu na exekutivě vyslovovali jednoznačně proti, *Realos* uvažovali, jakým způsobem podíl na vládnutí uskutečnit tak, aby strana dostala svému programu a zůstala pro voliče důvěryhodná.

Po volbách do zemského sněmu v Hesensku v září roku 1982¹⁴⁷ vznikla situace, v níž bylo (bez strany *Die Grünen*) možné vytvořit většinovou vládu pouze jako velkou koalici SPD a CDU. Lídr vítězné SPD Holger Börner tuto variantu navrhl a rozhodl se pro jednání právě se Zelenými. Rozhodnutí to nebylo jednoduché – tato strana vstupovala do zemského parlamentu poprvé, byla vnitřně nejednotná a o její spolehlivosti se obecně velmi pochybovalo.

V průběhu negociačí se ukázalo, že Zelení byli prozatím ochotni pouze podporovat menšinový kabinet SPD. Tato praxe trvala až do podzimu roku 1985, kdy se po dalším kole jednání obě strany rozhodly pro vytvoření regulérní vládní koalice. *Die Grünen* obsadili nově vytvořený úřad – ministerstvo životního prostředí, první na zemské úrovni ve Spolkové republice Německo.¹⁴⁸ Z řady kandidátů na tuto pozici byl nakonec vybrán Joschka Fischer.¹⁴⁹

¹⁴⁶ „Wir haben alles durchprobiert und dabei leider festgestellt, dass vieles nicht machbar ist. (...) Wir kämpfen jetzt täglich darum, unsere programmatischen Ideale umzusetzen.“ („Vyzkoušeli jsme všechno a přitom bohužel zjistili, že řada věcí není proveditelná (...). Dnes denně bojujeme za prosazení našich programových ideálů.“) Fischer v roce 1991, Koelbl 1999, 22. „Es ist ein Grundirrtum anzunehmen, Kompromisse seien etwas Schlechtes. Die typisch deutsche idealistische Betrachtungsweise, der Kompromiss sei etwas, wo man durch die widrige Realität gezwungen würde, von einer richtigen Idee abzurücken, finde ich falsch. (...) Der eigentliche Kompromiss ist die Realität. Den Wunsch zur Wirklichkeit zu machen, das ist der wahre Gegenstand der Politik.“ („Je základní chybou vnímat kompromisy jako něco špatného. Typický německý idealistický přesvědčení, že kompromis znamená, že byl člověk přinucen nepříznivou realitou vzdát se správné myšlenky, považuji za nesprávné. (...) Vlastním kompromisem je realita. Udělat z přání skutečnost, to je pravým předmětem politiky.“) Fischer v roce 1992, Koelbl 1999, 23.

¹⁴⁷ Respektive po předčasných volbách o rok později, viz také kapitola 3.3.

¹⁴⁸ Další vládní funkcí, kterou Zelení získali, byl post státního sekretáře pro ženskou problematiku. Zastávala jej Marita Haibach. Na Fischerově ministerstvu působil jako státní sekretář ještě Karl Kerschgens.

¹⁴⁹ Interpretace, proč tuto funkci obsadil právě on, se různí. Schmidt 1998, 173–6 tvrdí, že za vším byly intriky *Realos* a zejména Fischerova přítele Toma Koenigse. Fischer sám přiznává,

Na svůj post Fischer nastoupil v prosinci 1985 po slavné „přísaze v teniskách“.¹⁵⁰ Výkon nové funkce rozhodně nebyl jednoduchý. Své ministerstvo musel nejprve uvést do chodu po technické a personální stránce. Jeho kompetence nebyly jasně vymezeny a docházelo ke sporům zejména s resortem hospodářství, pod nějž ekologická problematika dříve spadala. K tomu se přidával tlak ze strany *Fundis*, kteří (od počátku proti koalici jako takové) Fischera kritizovali za přílišnou vstřícnost vůči SPD a obviňovali jej ze zrady programu Zelených. Fischer navíc postrádal politické zkušenosti i odborné znalosti ekologické problematiky¹⁵¹ a do své funkce nastoupil v polovině volebního období, kdy už řada věcí byla dopředu stanovena (např. důležité rozpočty).¹⁵²

První vážnější vládní krize nastala v hned na začátku roku 1986 v souvislosti se zveřejněním výsledků šetření pověření hesenského ministra vnitra, které se týkalo úmrtí demonstranta Günthera Sareho.¹⁵³ Autor této zprávy neshledal pochybení na straně policie a Sarovu smrt označil za nešťastnou náhodu, což vyvolalo zejména v radikálnějších kruzích strany Zelených, kde byla jeho smrt vnímána jako důsledek policejní zvěle, výrazný odpor a snahu distancovat se od státu a samozřejmě od jakéhokoli podílu na vládě.

Jako zásadní a pro vládu nakonec fatální se však ukázal rozpor mezi oběma koaličními partnery v otázce atomové energie. Zatímco Zelení kladli důraz na ekologické aspekty a dlouhodobě měli ve svém programu úplné zrušení všech jaderných zařízení na území SRN, upřednostňovala SPD ukazatele ekonomické, zejména otázky zaměstnanosti. Křehký vládní kompromis, jehož podstatou bylo, že se v Hesensku nebudou uzavírat staré ani otevírat nové atomové elektrárny,¹⁵⁴ se dlouho neudržel. Do dění navíc vstupovaly aktuální události jako černobylská havárie v dubnu 1986, které spory uvnitř koalice i tlak zvenčí ještě výrazným způsobem stupňovaly. Poslední kapkou se stal spor o povolení pro plutoniovou elektrárnu ALKEM

že nebyl vybrán kvůli odborným znalostem, ale kvůli panujícím přesvědčení, že bude schopen ustát tlak zvenčí (Fischer 1999, 31–3).

¹⁵⁰ Zmiňované tenisky si Fischer koupil speciálně pro tuto příležitost. Měly symbolizovat odlišnost nově nastupující politické síly od stávajících politických stran. Fischerovi vysloužily přezdívku *Der Turnschuhminister* (teniskový ministr).

¹⁵¹ Kraushaar 2001, 105.

¹⁵² Krause-Burger 1999, 170.

¹⁵³ Günther Sare byl (zřejmě omylem) na podzim 1985 přejet policejním vozidlem, které se podílelo na rozehnutí pouliční demonstrace.

¹⁵⁴ Schwelien 2000, 223.

v Hanau. První rudo-zelená koalice na zemské úrovni se rozpadla po čtrnácti měsících svého působení. Po volbách do zemského sněmu v dubnu 1986 byl osud rudo-zelené koalice zpečetěn. Kvůli propadu hlasů SPD¹⁵⁵ těsně nezískala potřebnou nadpoloviční většinu. Další zemská vláda pod vedením Waltera Wallmanna byla tvořena politiky stran CDU a FDP.

3.5 Fischerova politická kariéra 1987–1998

Po prohraných volbách se Fischer stal předsedou frakce Zelených v hesenském zemském sněmu a postupem času i nejvýraznějším vůdcem opozice.¹⁵⁶ Zároveň v této době dosáhl svého vrcholu výše popisovaný spor mezi *Realos* a *Fundis*. Konečného vítězství nakonec dosáhli *Realos*,¹⁵⁷ což mělo zásadní dopad na další vývoj strany – alternativy k parlamentní cestě byly opuštěny. Dalším významným mezníkem v historii Zelených bylo spojení strany se zástupci hnutí za občanská práva z bývalé NDR a její přejmenování na *Bündnis 90/Die Grünen* po znovusjednocení Německa v roce 1990.

Ve straně Zelených se od pádu berlínské zdi vedly spory o další osud Německa. Strana sice brzy opustila původně zastávanou koncepci o zachování dvou samostatných německých států¹⁵⁸, odmítla se ale bezvýhradně připojit k dobové sjednocovací euforii. V průběhu kampaně před prvními celoněmeckými volbami Zelení kritizovali průběh spojování obou států, podřízení východního Německa západnímu, zároveň nechtěli opustit svá tradiční témata.¹⁵⁹ V náladě, která v zemi panovala, byla tato předvolební taktika sebevražedná. *Bündnis 90/Die Grünen* ztroskotali 2. 12. 1990 na pětiprocentní hranici nutné pro vstup do parlamentu.¹⁶⁰

Pro Fischera propad strany při celostátních volbách znamenal setrvání na zemské úrovni. Konzervativně-liberální Wallmannova vláda vydr-

¹⁵⁵ SPD ztratila oproti předchozím volbám cca. 6 % voličských hlasů, Zelení naopak 3 % navíc získali. (Výsledky voleb viz www.hessen.de.)

¹⁵⁶ Krause-Burger 1999, 190–2, Geis – Ulrich 2002, 123.

¹⁵⁷ Spor relisté kontra fundamentalisté byl ukončen v roce 1991, kdy se 26.–28. 4. konal stranačský sjezd v Neumünsteru, na němž byly odhlasovány zásadní změny ve struktuře Zelených. V reakci na tento vývoj vystoupila ze strany skupina radikálních ekologů v čele s Jutou Dithfurth.

¹⁵⁸ Na sjezdu v Hagenu 30. 3.–1. 4. 1990.

¹⁵⁹ Volební heslo: „Alle reden von Deutschland. Wir reden vom Klima.“ (Všichni mluví o Německu. My mluvíme o klimatu.)

¹⁶⁰ Nutno dodat, že na této hranici ztroskotali Zelení pouze ve starých spolkových zemích. V nových spolkových zemích (bývalé NDR) získali 6 % hlasů, v parlamentu byla tudíž strana Bündnis 90/Die Grüne zastoupena osmi poslanci.

žela pouhé jedno volební období, v roce 1991 ji nahradila rudo-zelená koalice, tentokrát pod vedením Hanse Eichela. Joschka Fischer opět usedl na křeslo ministra životního prostředí, do jeho kompetence navíc spadala i evropská agenda a hesenské působení v *Bundesratu*. Fischerův post byl v této době nejvýznamnějším, jaký Zelení v SRN zastávali. Začal být oslavován jako „zachránce strany“ a její „tajný předseda.“¹⁶¹ Ze své funkce Fischer odstoupil krátce před volbami do Spolkového sněmu v roce 1994. Tentokrát se Zeleným na celospolkové úrovni podařilo prosadit. Se ziskem přes 7 % hlasů se stali třetí nejsilnější poslanceckou frakcí v *Bundestagu*.

Fischer se vrátil do parlamentu v Bonnu po necelém desetiletí. Tentokrát získal navíc prestižní funkci mluvčího frakce strany Zelených a záhy se prosadil jako jeden z nejostřejších oponentů kancléře Helmuta Kohla.

3.6 Zhodnocení Fischerovy kariéry (1981–1998) – životopisci, politologové

3.6.1 Vnitrostranický vzestup

I když se to ve zpětném pohledu tak nejeví, Fischerův vzestup k jedné z klíčových postav strany Zelených nebyl vždy samozřejmý. Alespoň v počáteční fázi její existence měli převahu výrazně ideologicky profilovaní zastánci protisystémové opozice, kteří, jak již bylo zmíněno, nebyli vstupem Fischera a jemu podobných do strany vůbec nadšeni.

Kromě osobních vlastností a schopností byla impulsem pro Fischerovu vnitrostranickou kariéru bezpochyby jeho „revoluční“ minulost – jeho obrat k reformismu byl důvěryhodný, neboť jej prodělal nejprve ve svém osobním životě. Navíc mohl jakožto *Realo* s extremistickým původem přinejmenším symbolicky reprezentovat jednotlivé stranické frakce a stát se nejmenším společným jmenovatelem odstředivých sil.¹⁶² Fischerova militantní minulost se dala vhodně použít i pro image strany navenek – Zelení chtěli zejména zpočátku veřejnost šokovat – i proto jej vybrali za „svého“ prvního ministra.¹⁶³ Fischerův obecně kritizovaný nonkonformní styl vyjadřování a oblékání dále posiloval jeho pozici ve straně, která si

¹⁶¹ Schmidt 1998, 262–5.

¹⁶² Meichsner 2002, 125 a 138.

¹⁶³ Meichsner 2002, 124–5 se opírá o tvrzení Huberta Kleinerta.

zakládala na své odlišnosti od tradičního establishmentu,¹⁶⁴ zároveň mu zajišťoval pozornost médií a tím i popularitu.

Zkušenosti s levicovou scénou ve Frankfurtu však nesehrály pro Fischera pozitivní roli pouze v symbolické rovině. Prostředí *Spontis* bylo také znamenitou školou politických dovedností, které Fischer náležitě využil ve své další kariéře.¹⁶⁵

Metody, kterými Fischer získal své postavení ve straně Zelených, nebývají popisovány zrovna lichotivě. Někteří autoři považují za klíčovou zejména jeho schopnost budovat osobní kontakty, pevnou mocenskou základnu a strategické kliky.¹⁶⁶ Jiní vidí ve Fischerovi vůdce rozsáhlé konspirační organizace, která po (pečlivě naplánované) likvidaci původně pravověrných (myšleni *Fundis*) pevně ovládla celou stranu.¹⁶⁷

Na tomto místě je třeba se zmínit o takzvaném *Fischer-Gangu* či *Fischer-Clanu*. Myšlena je tím jakási skupina Fischerových blízkých spolupracovníků, bývá různě definováno, kdo je vlastně její součástí.¹⁶⁸ Vyskytuje se dokonce názor, že se jedná právě o tu zmíněnou spikleneckou organizaci, která nejrůznějšími způsoby (např. manipulací vnitrostranických hlasování) dopomohla svému vůdci k ovládnutí strany.¹⁶⁹

Skutečnost bude zřejmě o něco prozaičtější.¹⁷⁰ Fischer sám označení *gang* s nadsázkou pro okruh svých (přirozeně podobně smýšle-

¹⁶⁴ V této souvislosti bývá vždy zmiňován symbolický význam Fischerovy přísahy v teniskách (viz výše).

¹⁶⁵ Geis – Ulrich 2002, 39.

¹⁶⁶ Raschke 1993, 163 vidí ve Fischerově vůdčích schopnostech příčinu úspěchu realistů jako celku. Ti navíc profitovali z přirozeného vzestupu reformismu a schopností zacházet s médii.

¹⁶⁷ Schmidt 1998, 168–173, 188; 190 dokonce přirovnává Fischera k Ulbrichtovi a jeho postup k „salámové taktice“.

¹⁶⁸ Schmidt 1998, 20 ztotožňuje názvy fischerův a frankfurtský gang, za jeho členy považuje „Joschkovy“ přátele z Frankfurtu – např. Daniela Cohn-Bendita, Toma Koenigse, Georga Dicka, Matthiase Beltze, Johnny Klinkeho.

Schwelien 2000, 229–230 k nim přidává i Fischerovy politické spojence jako např. Cem Özdemira.

¹⁶⁹ Schmidt 1998, 20.

Raschke 1993, 49–55 se domnívá, že ve straně existuje samovláda Fischera a jeho družiny (v užším smyslu Fischer-Gang, v širším Realos) – nazývá ji fischerismus a kritizuje ji jako nesystémový, nedemokratický prvek.

¹⁷⁰ Milan Horáček je toho názoru, že Fischer sice vstoupil do strany společně se skupinou podobně smýšlejících známých/přátel, jednotlivé osobnosti se však vyvíjely dál vlastní cestou. Připouští, že kolem Fischera se utvořila skupinka následovníků, poradců a spolupracovníků, nevidí v tom však nic výjimečného. Podobné „suity“ mají všechny významné osobnosti. (Rozhovor s M. Horáčkem 1. 4. 2004.)

jících) přátel (pocházejících zejména z frankfurtské levicové scény) používá.¹⁷¹ Navíc bývají za členy *gangu* běžně označovány výrazně vyprofilované politické osobnosti (například Daniel Cohn-Bendit), u kterých lze jen těžko předpokládat, že by se podřizovaly nějakému vůdcovskému diktátu.

3.6.2 Politická kariéra

Jak již bylo řečeno, Fischer nebyl do funkce ministra životního prostředí vybrán pro své odborné znalosti, ale pro své politické schopnosti.¹⁷² Jeho fundovanost v ekologických otázkách nikdy nepřekročila úroveň lidové univerzity.¹⁷³ Bývá mu vyčítáno, že spíše než programové cíle sledoval ve funkci svůj vlastní prospěch.¹⁷⁴ Zároveň se však objevují hlasy kritizující postoj Zelených ke svému ministrovi, tvrzení, že mu vlastní strana působila více nesnáží než koaliční partner.¹⁷⁵

Raschke konstatuje, že obecně byli *Realos* programově slabší než *Fundis*, jejich zřejmým cílem bylo jen stranu přetvořit na parlamentní sílu, která bude schopna podílet se na vládě. Proto se (v čele s Fischerem) stali pro mnohé symbolem pro taktizaci a udržení moci kvůli sobeckým zájmům.¹⁷⁶ Schmidt dokonce tvrdí, že Fischer se ve funkci zabýval především přerozdělením lukrativních postů mezi své blízké a plýtval svěřenými finančními prostředky. Obviňuje jej i z toho, že neadekvátně reagoval na černobylskou havárii¹⁷⁷ a z materiálních důvodů se snažil svoji funkci udržet za každou cenu. Konstatuje zároveň, že Fischer byl od vstupu do politiky doslova fascinován styky s mocnými a začal vyhledávat i společnost někdejších nepřátel.¹⁷⁸ Jeho propuštění z úřadu považuje z Börnerovy strany za nepochopitelné – Fischer by údajně byl ochoten ustoupit i v otázce Hanau, jen aby si udržel své místo.¹⁷⁹

¹⁷¹ Fischer 1987, 7.

¹⁷² Schmidt 1998, 196.

¹⁷³ Hubert Kleinert; Schwelien 2000, 220.

¹⁷⁴ Schwelien 2000, 230.

¹⁷⁵ Raschke 2001, 271.

¹⁷⁶ Raschke 1993, 163–4.

¹⁷⁷ Dlužno dodat, že tento odsudek je poněkud nespravedlivý. Sovětská strana o havárii včas neinformovala a Fischerovy kompetence byly velmi omezené – reakce na katastrofu tohoto rozsahu příslušela především spolkové vládě.

¹⁷⁸ Schmidt 1998, 198–9, resp. 203–205.

¹⁷⁹ Tamtéž 211–214.

3.6.3 Fischerovy osobní zvraty

Současně s vývojem Fischera z levicového radikála k realistickému politikovi probíhaly změny v jeho osobním životě. Jeho biografové nacházejí paralely zejména mezi jeho kariéřním postupem a nápadnými fyzickými proměnami. Postupem času se někdejší rebel začal i vnějškově podobat ostatním příslušníkům vládní vrstvy, kteří dříve byli terčem jeho posměchu, a to nejenom díky přizpůsobení stylu oblékání, ale zejména kvůli výraznému přírůstku hmotnosti.¹⁸⁰

Tato radikální proměna vzhledu však nebyla poslední, k další došlo v polovině devadesátých let. Ze „zeleného sudu“ a „levicového hédonisty“ se během krátké doby stal asketický atlet a „Marathonmann“, který budil zdání, že na svých bedrech nese tíhu celého světa.¹⁸¹ Tento obrat, související zejména s osobními problémy,¹⁸² přinesl i kompletní změnu ve Fischerově denním programu a životním stylu. Fischer jej zároveň dovedl mistrně sebe-propagandisticky využít. Jeho příručka o hubnutí *Mein langer Lauf zu mir selbst* se dočkala řady vydání v Německu i překladu do několika světových jazyků.

3.7 Zhodnocení Fischerovy kariéry ze strany novinářů

Sestavení první rudo-zelené vlády na zemské úrovni posuzovali novináři vesměs skepticky,¹⁸³ někteří se však netajili sympatiemi k této nově vzniklé koaliční variantě, v níž spatřovali logický důsledek společenského vývoje i možnost, jak vytvořit alternativu k bonnské konzervativně-liberální vládě.¹⁸⁴ I příznivě naklonění žurnalisté však neočekávali žádné převratné změny, pouze pokus o uvedení ekonomických a ekologických aspektů do souladu, popřípadě nové impulsy pro další směřování SPD.¹⁸⁵

¹⁸⁰ Krause-Burger 1999, 13–14.

Novinář Jürgen Leinemann (Rebell und Macher, Der Spiegel 29. 5. 1995) tvrdí, že Fischer dělá politiku i svým tělem. Jeho hmotnost mu přidala na vážnosti, zdání, že je klidný a neotřesitelný.

¹⁸¹ Krause-Burger 1999, 208; Schwelien 2000, 73.

¹⁸² V roce 1996 jej po jedenácti letech společného soužití opustila (již třetí) manželka Claudia. (Geis – Ulrich 2002, 146–7.)

¹⁸³ Fischer 1987, 8 si stěžuje na skeptické a odmítavé reakce i ze strany levicového a liberálního tisku.

¹⁸⁴ Die Flucht an die Macht, Die Zeit Nr. 45, 1. 11. 1985.

¹⁸⁵ Hollenstein, Günther: Der grüne Minister, Frankfurter Rundschau 13. 12. 1985.

Fischer sám byl většinou hodnocen jako nadaný politik¹⁸⁶ s rétorickými schopnostmi, zmiňována byla samozřejmě i jeho minulost. Někteří novináři schvalovali jeho uvedení do funkce a zastávali se jej před útoky z řad CDU¹⁸⁷, jiní proti jeho jmenování ostře protestovali s tím, že by na základě své biografie nesměl být ani řadovým policistou.¹⁸⁸

Po několikaměsíčním Fischerově působení ve funkci hovořily noviny většinou o vystřízlivění. Některá periodika shledávala, že Fischerovi mnohem více potíží způsobuje jeho komunikace s vlastní stranou než s vládními kolegy z SPD.¹⁸⁹ Jiní žurnalisté, nabyli přesvědčení, že u vládních politiků Zelených převládla touha po mediálním zviditelnění a zajištění popularity nad prosazováním konkrétních politických cílů.¹⁹⁰ Po svém rozpadu byla koalice obecně hodnocena jako dlouhodobě rozhádaná, neúspěšná, jako pokus, který nic nového nepřinesl.

V průběhu devadesátých let si periodika všímala toho, že se Fischer postupem času propracoval de facto na pozici vůdce své strany i lídra opozice, a to i na spolkové úrovni.¹⁹¹ Komentátoři shledávali podobnosti mezi ním a předsedou CDU Helmutem Kohlem, v jejich politických schopnostech i fyzické konstituci.¹⁹² Konstatovali, že oba politici mají ve svých stranách srovnatelné centrální postavení. Vztah strany Zelených k Fischerovy byl popisován jako uctivý, nicméně málo vřelý. Řadoví členové údajně uznávali Fischera jako svého velkého bosse, vážili si jeho politického instinktu a schopnosti komunikovat s médii, zároveň se o něm nevyjadřovali s velkou sympatií – kvůli Fischerově egoismu a touze vládnout.¹⁹³ Popis

¹⁸⁶ Ovšem někdy s kritickými ostny – ve článku Ein grüner Umweltministerr in Hessen (Neue Zürcher Zeitung 30. 10. 1985) byl označen za demagoga.

¹⁸⁷ Günther Hollenstein (Der grüne Minister, Frankfurter Rundschau 13. 12. 1985) je toho názoru, že by CDU, která umožnila svého času návrat bývalým nacistům na státní posty, měla být se svými soudy opatrná.

¹⁸⁸ Heptner, Erich: Scheinbare Normalität, Frankfurter Allgemeine Zeitung (17. 12. 1985).

¹⁸⁹ Kohl, Hans-Helmut: „Das schlechte Gewissen der Partei auf mich nehmen“ Frankfurter Rundschau (11. 3. 1986). Jiný komentátor Frankfurter Rundschau (Günther Hollenstein, Der Lack blättert ab, 30. 7. 1986) nevidí příliš slibně ani perspektivy rudo-zelené koalice.

¹⁹⁰ Hoffmann, Alexander: Minister Fischers erste Schritte, Rheinischer Merkur (1. 2. 1986). Klingelschmitt, Klaus-Peter: Vom „Experiment“ zum politischen Alltag, Die Tageszeitung (14. 10. 1986).

¹⁹¹ Beste, Ralf: Der Mann trägt wieder Jeans, Berliner Zeitung (28. 12. 1996).

Günsche, Karl-Ludwig: Vom Spontifex maximus zum asketischen Politmanager, Die Welt (11. 4. 1998).

¹⁹² Krause-Burger (Von Bauch zu Bauch, Der Tagesspiegel 2. 12. 1995) zmiňuje i fakt, že oba pocházejí z katolického prostředí.

¹⁹³ Lohse, Eckart: Einsame Spitze, Frankfurter Allgemeine Zeitung (6. 9. 1996).

Fischera jako mocenského politika, věnujícího velkou pozornost sebeprezentaci se objevoval poměrně často. Zazněl i názor, že jeho mediální obraz neodpovídá skutečnosti – přiznává mu větší roli, než jakou v politice skutečně hraje. Fischer byl označen za člověka, který reprezentuje „nový styl“ (bez toho, aniž by bylo zřejmé, co to znamená) a který nemá vize, pouze své vlastní cíle.¹⁹⁴ Vyskytly se i velmi ostré útoky na Fischerovu osobnost a kariéru – byl označen za maloměšťáckého povýšence, který nechce nic mít se svojí kompromitující minulostí a každodenně používá lži a ubohé rétorické triky, aby se udržel u moci.¹⁹⁵ Žurnalisté samozřejmě zachytili i Fischerovu proměnu v asketu. Týdeník *Der Spiegel* komentuje, že jeho změna zůstala jen na povrchu, že Fischer je nyní pouze extrémní v jiném směru než dříve.¹⁹⁶

Volby do Spolkového sněmu v roce 1998 novináři opakovaně označovali za poslední šanci jak pro rudo-zelenou koalici, tak pro uplatnění Fischerovy generace ve vysoké politice.¹⁹⁷ Fischer sám byl popisován jako jedna z klíčových integračních postav v předvolebním boji.¹⁹⁸

3.8 Fischerův pohled na kariéru a zvraty 1981–1998

3.8.1 Vztah ke straně Zelených, působení v politických funkcích

Fischerův vztah ke své politické základně nikdy nebyl jednoduchý a bezkonfliktní. Jeho povaha jistě vyplývá i ze specifické heterogenní struktury strany Zelených a obecné neochotě jejích členů podřízovat se autoritě. Fischer a ostatní *Realos* byli naopak od začátku přesvědčeni o správnosti své politické linie a protisystémové výkřiky *Fundis* považovali za důkaz jejich naivity a nezkušenosti.¹⁹⁹

---

¹⁹⁴ Leinemann (Rebell und Macher, *Der Spiegel* 29. 5. 1995) označuje Fischera za Eko-Machiavelliho.

¹⁹⁵ Biller, Maxim: Das Buch Joschka, *Die Tageszeitung* (15. 5. 1998).

¹⁹⁶ Schumacher, Hajo: Drei Äpfel, vier Pflaumen, *Der Spiegel* (3. 2. 1997).

¹⁹⁷ Günsche, Karl-Ludwig: Vom Spontifex maximus zum asketischen Politmanager, *Die Welt* (11. 4. 1998).

¹⁹⁸ Reinhardt, Charima: Grüner Heilsverkünder sucht den Weg zur Macht, *Frankfurter Rundschau* (21. 2. 1998).

¹⁹⁹ „Die wollten den parlamentarischen Weg der Revolution beschreiten, was ich für absoluten Quatsch hielt. Warum die Revolution auf der Strasse nicht funktioniert, im Parlament aber funktionieren soll, das hat mir keiner klarmachen können – und so begann die Auseinandersetzung zwischen Fundis und Realos.“ (Chtěli nastoupit parlamentní cestu k revoluci, což jsem považoval za úplný nesmysl. Proč se revoluce neuskutečnila na ulici, ale měla

Ještě více jej samozřejmě iritovaly útoky *Fundis*, kterým musel čelit zejména během svého prvního působení na hesenském ministerstvu životního prostředí. Tlak fundamentalistů na radikálnější prosazování stranického programu považoval za zcela zbytečné ohrožení svého již tak nezáviděníhodného postavení.²⁰⁰ Vytýkal jim nepochopení politické situace a rozsahu jeho kompetencí a lehkomyšlné napadání koalice,²⁰¹ ve které spatřoval historický přelom, reformní alternativu k dosud možným vládním většinám.²⁰² Pozastavoval se nad tím, jakto že je ve straně, která prosazuje nenásilí, tak silná tendence k politické sebevraždě.²⁰³

Fischerovi se z ministerské funkce neodcházelo lehce. Premiér Holger Börner (kterého si Fischer vážil a vztah s nímž popisuje jako vztah otce se synem) jej propustil poněkud nestandardně.²⁰⁴ Fischer navíc byl přesvědčen, že ve funkci skončil právě v době, kdy by mohl začít sklízet plody své práce. Nicméně u něj údajně nakonec převážila starost o dodržení programových zásad strany Zelených, a proto se koalice rozpadla.²⁰⁵

Jistou konsolidaci uvnitř strany a tím i zlepšení Fischerova vztahu k ní přinesl konec osmdesátých a začátek devadesátých let. *Fundis* nejprve utrpěli katastrofální porážku na mimořádném sjezdu strany v Karlsruhe (prosinec 1988), kdy kvůli nejasnostem ve financování odstoupilo celé předsednictvo Zelených. Pozice realistů se významným způsobem dále posílila, když stranu opustila velká část jejích radikálních zakládajících členů – *ekosocialisté* v čele s Thomasem Ebermannem a Rainerem Trampertem v roce

---

by se povést v parlamentu, to mi nikdo nedokázal vysvětlit – a tak začal spor mezi *Fundis* a *Realos*.) Fischer, citát v Meichsner 2002, 138.

Fischer 1987, 18 se zároveň domníval, že radikalismus fundamentalistů stranu přímo ohrožuje, že jejich vítězství by vedlo ke „ghettoisaci“ Zelených.

²⁰⁰ Fischer 1987, 8–10.

²⁰¹ „Ideen sind schnell vollendet in Gedanken und Worten. Die Praxis ist etwas ganz anderes.“ („Myšlenky se rychle naplňují v představách a slovech. Praxe je něco zcela odlišného.“) Fischer v roce 1993, Koelbl 1999, 26.

Fischer 1987, 115 se rozčiluje nad tím, že *Fundis* se tváří jakoby zrušení atomových elektráren bylo v kompetenci hesenské zemské vlády nebo dokonce samotného ministra životního prostředí a jedinou překážkou byl odpor *Realos*.

²⁰² Fischer 1987, 28.

²⁰³ Tamtéž 15.

²⁰⁴ Tamtéž 198–9; V době vyhocení výše posaného sporu mezi SPD a Zelenými o atomovou elektrárnu ALKEM v Hanau Fischer na sjezdu své strany v Langgöns vystoupil s projevem, v němž rozhodně zavrhl kompromis v této otázce a pohrozil případným odchodem Zelených z vlády. Holger Börner jej vzal za slovo a z ministerského úřadu jej vzápětí propustil.

²⁰⁵ Tamtéž 196, resp. 168.

1990 a radikální ekologové vedení Fischerovou dlouholetou odpůrkyní Juttou Dithfurth o rok později.²⁰⁶

Dalším impulsem k posunu Zelených do politického středu a směrem k realismu bylo sjednocení Německa. Spojením s občanskými iniciativami sdruženými v *Bündnis 90* došlo ke zřejmému posílení středního stranického proudu. Fischerovi se však nepodařilo prosadit svoji plnou dominanci ve straně, sjezd v Zelených Neumünsteru v dubnu 1991 rozhodl o zachování zásady o *neslučitelnosti úřadu a mandátu* a zachoval vícehlavé stranické vedení.²⁰⁷

3.8.2 Fischerův názor na znovusjednocení Německa

Fischerova argumentace proti znovusjednocení Německa byla zejména historická. Obával se (v souladu s podobně smýšlejícími) znovuoobnovení německé síly, a tím i ambicí, které vedly ve dvacátém století ke dvěma nejkrvavějším válkám v dějinách lidstva. V roce 1986 si vysloužil veřejnou kritiku když prohlásil, že znovuoobnovení Bismarckovy říše není ani realistické, ani žádoucí, a předestřel svoji představu, že budoucí vztah obou německých států by se měl odehrávat na bázi soužití dvou suverénních partnerů, podobně například jako vztah Spolkové republiky a Rakouska.²⁰⁸

V polovině devadesátých let svůj názor přehodnotil a označil svůj tehdejší postoj i agitaci Zelených proti spojení obou států za chybné.²⁰⁹ Ve svém důležitém zahraničněpolitickém díle *Risiko Deutschland. Krise und Zukunft der deutschen Politik* z poloviny devadesátých let zdůrazňuje rozdíly mezi Bismarckovým sjednocením Německa krví a železem a spontánním, svobodným spojením obou národů po pádu železné opony.²¹⁰ Kritizuje však zároveň, že místo sjednocení došlo spíše k anexi bývalé NDR Spolkovou republikou a neskrývá, že obnovená síla Německa s sebou přináší i četná rizika, kterým se bude možné vyhnout pouze jeho pevným zakotvením v do mezinárodních strukturách.²¹¹ Zdůrazňuje, že samotné Německo se nehodí pro velmocenskou politiku, nemá mít globální zájmy – na tomto poli má vystupovat pouze prostřednictvím Evropské unie.²¹²

²⁰⁶ Meichsner 2002, 61.

²⁰⁷ Pouze počet stranických mluvčích se snížil ze tří na dva. (Raschke 2001, 320–2.)

²⁰⁸ Fischer 1987, 117.

²⁰⁹ Geis – Ulrich 2002, 127–9.

²¹⁰ Fischer 1994, 193.

²¹¹ Tamtéž 196, resp. 215.

²¹² Tamtéž 222.

3.9 Shrnutí II.

Fischerův vzestup v osmdesátých a devadesátých letech ze společenského okraje do nejvyšších politických funkcí je jistě impozantní, o to více, že v předchozích desetiletích si lze podobný představit jen stěží. Jeho kariéra byla v této podobě do značné míry umožněna okolním společenským vývojem, zejména vznikem strany Zelených, která poskytovala prostor novým talentům, zejména takovým, které by se v etablovaných politických subjektech jen stěží uplatňovaly.

Odvděčil se Fischer straně za poskytnutou šanci? Prospěl vůbec jejímu vývoji? A byl jeho vliv na proměnu Zelených z alternativního projektu na víceméně regulérní politickou stranu opravdu tak velký, jak se běžně tvrdí? Na tyto otázky neexistuje jednoduchá odpověď. Pokud se zaměříme na problematiku vnitřních stranických regulí, zjistíme, že se Fischer již v prvních letech svého členství důrazně postavil proti *rotaci*, kterou označil přímo za „umění jak zdolat systém politickou sebevraždou“²¹³. Jeho odpor proti tomuto pravidlu však nebyl ani radikální, ani ojedinělý, nelze tedy říci, že by jeho odstranění bylo pouze Fischerovou zásluhou.²¹⁴ Fischer a jeho straničtí spojenci měli v plánu ještě významnější změnu vnitřních pravidel strany – chtěli prosadit zrušení *zásady o neslučitelnosti úřadu a mandátu*. S touto iniciativou opakovaně zkrachovali, nejen na výše zmíněném sjezdu v Neumünsteru v dubnu 1991, ale i v Lipsku v prosinci 1998, v Erfurtu v březnu 1999 a následujícím roce v Karlsruhe.²¹⁵ Z tohoto neúspěchu lze vyvozovat, že Fischerův vliv na stranu rozhodně není neomezený. Pokud se zaměříme na programatiku strany, musíme konstatovat, že se Joschka Fischer stranu kromě oblasti zahraniční politiky nesnažil výrazněji strategicky profilovat.²¹⁶ Na tomto poli byl a je jeho vliv však značný. Ve své straně prosadil jeden z největších zvrátů v její historii – odvrát od striktního pacifismu (viz níže). Fischer sám popírá, že by měl výjimečný vliv na posun své strany směrem k pragmatismu a realismu, domnívá se

²¹³ „Kunst der Systemüberwindung durch politischen Selbstmord“ (Fischer 1987, 64). Zlí jazykové tvrdí, že jeho odpor vůči rotaci byl dán tím, že se stal jednou z jejích prvních „obětí“ – v roce 1985 musel po dvou letech opustit bonnský parlament.

²¹⁴ Podle mnohých bylo odstranění rotace jen logickou reakcí na to, že se neosvědčila v praxi (Krause-Burger 1999, 162–4, rozhovor s Milanem Horáčkem, 1. 4. 2004) Tiefenbach 1998, 150–151 je však toho názoru, že neexistují důkazy, že by rotace působila negativně např. na volební výsledky.

²¹⁵ Raschke 2001, 232–237.

²¹⁶ Raschke 2001, 49–55.

spíše, že tento vývoj byl zcela přirozený: „Strana se vyvinula směrem, za který jsem vždy bojoval. Nikoli já, ale realita tam stranu dovedla.“²¹⁷

Tyto změny bývají často odsuzovány jako zrada původních ideálů Zelených. Skutečnost, že vývoj strany směrem k státotvornému subjektu zřejmě reaguje na společenskou poptávku, se může jevit jako podbízivost vůči voličům. Na druhou stranu je nutné zamyslet se nad tím, co by přineslo důsledné trvání na původních programových bodech. Protisystémová opozice a lidová hnutí většinou nemají schopnost trvale poupat pozornost veřejnosti. Analogicky k osudu skupin, které se ve jménu svých ideálů od Zelených odštěpili, můžeme soudit, že by strana byla odsouzena k živoření na okraji politického spektra. Její přítomnost v jeho centru naproti tomu znamenala nezanedbatelný přínos pro německou politickou kulturu – původně „zelená“ témata jako ekologie či zrovnoprávnění šancí pro muže a ženy se stala běžnou součástí veřejné debaty i vládních programů. Pro stranu, jejíž podpora u veřejnosti se běžně pohybuje mezi 5–7 % to není špatný výsledek. Zelení navíc dokázali svojí přítomností vytvořit alternativu ke kdysi monopolnímu „tvůrci vládních většin“, liberální FDP. Tento monopol zapříčiňoval, že FDP leckdy hrála větší úlohu, než by jí z hlediska početnosti její voličské základny příslušelo. Vstupem Zelených na politickou scénu se tato disproporce poněkud vyrovnala.²¹⁸

Názory, že Zelení jsou stranou jedné jediné generace, poznamenané krachem osmašedesátnické revolty,²¹⁹ či dokonce jakýmsi Fischerovým one-man projektem jsou jistě přehnané a neodpovídají realitě. Ze strany Zelených během její existence vystoupila řada podobně silných osobností a výrazněji ji to nepoškodilo, někteří příznivci ji sice opustili, byli ale záhy nahrazeni jinými.²²⁰ Bylo by zřejmě mylné se domnívat, že strana stojí a padá s jednou, byť tak výjimečnou a populární osobností jako je Joschka Fischer. Členská základna Zelených je sebevědomá, dlouhodobě stabilní a zakládá si, jak již bylo řečeno, na své nezávislosti. Kult osobnosti se zde

²¹⁷ Fischer v Koelbl 1999, 27: „Die Partei hat sich in eine Richtung entwickelt, für die ich schon immer gekämpft habe. Nicht ich habe die Partei dorthin gebracht, sondern die Realität.“

²¹⁸ Toto platí pro vytváření vládních většin zejména v levé části politického spektra. Koalice mezi CDU a Zelenými zatím nevznikla na jiné než komunální úrovni.

²¹⁹ Schmidt 1998, 310–311; O nepravdivosti tohoto tvrzení svědčí mj. i věková struktura voličů Zelených – viz Hartenstein, Wolfgang – Müller-Hilmer, Rita: Der Linksruck, Die Zeit 41/1998.

²²⁰ Rozhovor s M. Horáčkem 1. 4. 2004.

nepěštuje, vůdci nebývají uctíváni. Fischer je uznáván, ale to neznamená, že by byl milován.²²¹

Při hodnocení Fischerovy úspěšnosti či neúspěšnosti v jednotlivých politických funkcích musíme mít vždy na paměti reálnou sílu jeho mandátu a skutečný rozsah jeho kompetencí. Zdá se, že jeho kritici, ať už z řad vlastní strany či z řad biografů chvílemi zapomínají na to, že v demokracii se politika nevytváří vůlí jednoho muže. Fischer se během své kariéry jistě podílel na řadě bolestných kompromisů a ne vždycky měl na zřeteli pouze altruistické a nesobecké cíle. Dovedl nicméně ze všech svých zvrátů, ať už osobních či názorových vytěžit kapitál pro sebe sama – a z hlediska volebních preferencí i pro svoji stranu.²²² Fischerovi a jeho politickým spojencům se podařilo přesvědčit voliče i ostatní německé politické subjekty o spolehlivosti své strany, její schopnosti podílet se na vládní odpovědnosti dokonce i na spolkové úrovni. A to rozhodně nebylo jednoduché.

4. Fischer ministrem zahraničí SRN 1998–2002

4.1 Volby '98

Volby do Spolkového sněmu 27. září 1998 se staly zásadním mezníkem v poválečné historii Německa. Propad majoritní vládní strany CDU/CSU (získala pouhých 35,2 % hlasů)²²³ znamenal, že po šestnácti letech nebyla schopna utvořit většinovou vládu s liberální FDP. Kancléřské období Helmuta Kohla, nejdelší v historii poválečného Německa, bylo u konce.

Poprvé od vzniku Spolkové republiky voliči přímo odmítli prodloužit mandát stávající exekutivě – do té doby se vlády obměňovaly pouze na základě koaličních preferencí jednotlivých politických stran. Výsledek voleb byl vnímán jako lidové hlasování proti Helmutu Kohlovi, respektive proti dlouholeté politické a hospodářské stagnaci. Zejména v tzv. nových spolkových zemích převládla touha po změně, což se kromě vzestupu SPD pro-

²²¹ Fischer je toho názoru, že jej 85 % Zelených považuje za „parchanta“ (Arschloch); Tiefenbach 1998, 131.

²²² Po prvním Fischerově působení ve funkci ministra životního prostředí v Hesensku zaznamenali Zelení při volbách přírůstek o 3 % hlasů.

Fischer bývá také často označován za strůjce úspěchu Zelených při volbách do Spolkového sněmu 1998.

²²³ CDU zaznamenala oproti předchozím volbám do Spolkového sněmu v roce 1994 ztrátu více než 6 % hlasů.

jevilo i výrazným přírůstkem hlasů postkomunistické PDS (zisk 5,1 % hlasů), která byla po těchto volbách poprvé schopna vytvořit vlastní frakci ve Spolkovém sněmu.²²⁴

Nové rozdělení sil znamenalo možnost vytvořit vládní většinu nalevo od středu politického spektra, ze stran SPD (zisk 40,9 % hlasů) a *Bündnis 90/Die Grünen* (6,7 %). Jejich vůdčí představitelé tuto výzvu přijali a zahájili koaliční jednání. Po jejich úspěšném zakončení byl Gerhard Schröder (SPD) 27. 10. 1998 zvolen v parlamentu novým spolkovým kancléřem. Ještě téhož dne jmenoval členy svého kabinetu. Strana Zelených obsadila celkem tři vládní posty – Joschka Fischer se stal vicekancléřem a ministrem zahraničí, Jürgen Trittin ministrem životního prostředí a Andrea Fischer ministryní zdravotnictví.²²⁵

Zásadní změna exekutivy byla potvrzena i v symbolické rovině. Krátce po jmenování nové vlády začalo stěhování vládních úřadů z porýnské metropole západního Německa Bonnu do staronového hlavního města Berlína. „bonnská“ republika byla nahrazena „berlínskou“.²²⁶

4.2 Fischer ministrem zahraničí²²⁷

Nebylo by zřejmě velmi přínosné na tomto místě v chronologickém pořadí vyčíslit jednotlivé zahraniční cesty, vnitropolitická rozhodnutí a strategické iniciativy, na kterých se Fischer v průběhu svého prvního funkčního období podílel. Soustředme se pouze na události a problémové okruhy, které v době Fischerova působení v úřadě byly klíčové, ať už v globálním měřítku či z hlediska vývoje strategie německé zahraniční politiky.

²²⁴ Hartenstein, Wolfgang – Müller-Hilmer, Rita: Der Linksruck, Die Zeit 41/1998.

²²⁵ Joschka Fischer bývá označován za strůjce volebního úspěchu Zelených – stal se symbolem nového realismu, představitelem strany, která je sice stále sebevědomá a ofenzivní, nicméně bez rizika výrazných výstřelků. (Raschke 2001, 84.)

²²⁶ Po těchto volbách došlo také k poměrně výrazné generační výměně politické špičky – do nejvyšších státních funkcí nastoupili „osmašedesátníci“, lidé, jejichž socializace probíhala nikoli v poválečných letech, ale v období 60. a začátku 70. let (Joschka Fischer, Gerhard Schröder, Otto Schily).

²²⁷ Tato studie vznikala v letech 2002–2004, tedy v době, kdy Joschka Fischer ještě aktivně působil v ministerské funkci. V průběhu druhého volebního období rudo-zelené koalice se některé akcenty v německé zahraniční politice posunuly a změnily se i role jednotlivých aktérů – především kancléř Schröder výrazně posílil svůj vliv v této oblasti na úkor Fischera. Níže uvedená hodnocení nelze tedy automaticky vztahovat na Fischerovo působení v letech 2002–2005, které bývá obecně posuzováno výrazně kritičtěji než jeho aktivity v prvním volebním období.

4.2.1 Kosovo

Fischer si ve svém prvním volebním období rozhodně nemohl stěžovat na nedostatek událostí ve světové politice. Nedostal ani čas se v úřadě zapracovat – funkci nejvyššího německého diplomata převzal v době vrcholící Kosovské krize, která vyžadovala rychlé a účinné řešení.

Kosovská provincie byla za doby existence komunistické Jugoslávie částečně samosprávnou oblastí. O svůj autonomní status přišla v březnu 1989. V roce 1998 eskaloval léta doutnající spor mezi centrální bělehradskou vládou a kosovskými Albánci, kteří se snažili o vytvoření samostatné Kosovské republiky s prezidentem Ibrahimem Rugovou v čele. V únoru vypukly ozbrojené boje mezi vládními jednotkami a separatistickou albánskou armádou UCK a konflikt rychle začal nabývat rozměrů občanské války. Světové mocnosti začaly zvažovat možnost mezinárodní intervence k odvrácení humanitární katastrofy.

Německo se po boku svých zahraničních spojenců angažovalo od počátku v řešení nastalé krize. Parlament ještě ve starém složení 16. 10. vyslovil obecný souhlas s leteckými operacemi NATO proti Jugoslávii. O měsíc později schválil i účast německých vojáků na pozorovacích letech, které měly kontrolovat slíbené stažení srbských vojsk z Kosova.

Na začátku roku 1999 se však krize znovu prohloubila. Masakr albánských civilistů ve vesnici Račak (16. 1.) pobouřil světovou veřejnost a podnítil vznik tzv. Balkánské kontaktní skupiny, sdružení diplomatů Německa, USA, Velké Británie, Ruska, Francie a Itálie, kteří si kladli za cíl co nejrychlejší ukončení násilností v Kosovu. Skupině se sice podařilo přimět obě strany, aby zasedly k jednacímu stolu na zámku Rambouillet u Paříže, negociace však nepřinesly žádný výsledek. Kvůli pokračujícím bojům v Kosovu bylo rozhodnuto o zahájení leteckých útoků NATO na Srbsko, které měly přinutit jeho vůdce Slobodana Miloševiče ke kapitulaci. Nový kancléř Gerhard Schröder oznámil 24. 3. prostřednictvím televize německé veřejnosti, že se *Bundeswehr* leteckých operací se stroji Tornado přímo účastní. Němečtí vojáci se tak poprvé od konce druhé světové války zapojili do bojové operace. Kosovská krize znamenala přelom i pro NATO – poprvé ve své historii intervenovala útočně a mimo rámec svého smluvního teritoria za účelem prosazení míru a mezinárodního práva.²²⁸

²²⁸ Aliance sama však svojí intervencí mezinárodní právo porušila – rozhodla se zaútočit na suverénní stát bez mandátu OSN.

V květnu byl na schůzce ministrů zahraničí skupiny G8 v Petersbergu u Bonnu schváleny zásadní body mírového plánu pro Kosovo²²⁹ a v následujícím měsíci získali zmocněnci Evropské unie a Ruska Martti Ahtisaari a Viktor Černomyrdin souhlas Srbska s předloženým návrhem. Následně byly s konečnou platností zastaveny letecké útoky. V červenci potvrdil německý parlament účast vojáků *Bundeswehru* na mírové misi KFOR. Německý kontingent byl rozmístěn na jihu Kosova kolem města Prizren.

Kvůli kosovské krizi a předchozím balkánským konfliktům a pro jejich prevenci v budoucnosti byla v červnu 1999 do Kolína nad Rýnem svolána Konference o Balkánu, jíž se účastnili představitelé států tohoto regionu, evropské patnáctky, skupiny G8 a mezinárodních organizací. Výsledkem zasedání bylo přijetí Stabilizačního paktu pro jihovýchodní Evropu, v jehož rámci měly být podporovány snahy o demokratickou a hospodářskou výstavbu tohoto regionu.

Fischer se ve své funkci účastnil důležitých jednání, která se konala v průběhu krize. Stal se přesvědčeným zastáncem vojenského řešení kosovské otázky a aktivního podílu německých bojových jednotek na operaci NATO. Největší problém s prosazením své vůle měl ve vlastní straně, neboť velká část Zelených stále považovala pacifismus za jeden ze základních programových bodů. Fischer ale nakonec dovedl stranu přesvědčit, aby vyslovila podporu jeho politické linii. Stalo se tak po vášnivé diskusi na mimořádném sjezdu Zelených v Bielefeldu v květnu 1999.²³⁰

4.2.2 Evropská integrace

Od dob Konrada Adenauera patří evropská integrace k základním pilířům německé zahraniční politiky. Odchod Helmuta Kohla, velkého zastánce sjednocení starého kontinentu a propagátora německo-francouzského motoru integrace, a nástup nové rudo-zelené koalice vyvolal u některých pozorovatelů obavy ze změny německé strategie v evropské politice. Tyto

²²⁹ Návrh zahrnoval požadavky na okamžité zastavení násilí v oblasti, stažení vojenských, paramilitárních a policejních složek, rozmístění mezinárodní mírové mise pod mandátem OSN, návrat uprchlíků, odzbrojení UCK a autonomii Kosova v rámci Jugoslávie. (Lehmann 2000, 268.)

²³⁰ Tento sjezd byl zlomový, hlasování o účasti německých vojáků v Kosovu bylo zároveň hlasováním o dalším setrvání Zelených ve vládě. Sjezd probíhal dramaticky – Fischer byl při útoku pacifistické aktivistky potřísněn barvou a tento incident mu pomohl k zisku dalších hlasů. (Geis – Ulrich 2002, 172–3) Ministr i přes vlastní minulost radikála útočnicki zažaloval. (Krause-Burger 1999, 249–51, Schwelien 2000, 132.)

obavy se podobně jako pochybnosti o kompetenci nového duo Schröder – Fischer v této oblasti měly ukázat jako neopodstatněné.²³¹

S novým rokem 1999 vstoupila v platnost evropská měnová unie a v jedenácti z patnácti členských států Evropské unie byla zavedena společná měnová jednotka euro. V ten samý den Německo převzalo předsednictví EU na první pololetí tohoto roku. Krátce nato, v březnu 1999, došlo k výraznému otřesu uvnitř Unie – Evropská komise pod vedením Jacquese Santera podala kvůli výrazným nesrovnalostem v hospodaření demisi. Na mimořádném summitu v Berlíně koncem března byl na uprázdněné místo předsedy komise nominován bývalý italský premiér Romano Prodi a hlavy vlád a států patnáctky se shodly na schválení kompromisního návrhu Agendy 2000, reformního balíku nezbytného pro plánované východní rozšíření Unie.

Německo organizovalo i řádnou vrcholnou schůzku Unie 3.–4. června v Kolíně nad Rýnem. Zde byla přijata „Společná strategie pro Rusko“, rozhodnutí podílet se na ekonomické a politické stabilizaci této pro budoucnost klíčové evropské země. Členské státy EU se shodly na nutnosti vybudování stálé a pevné partnerské spolupráce s Ruskem a pod vlivem probíhajícího kosovského konfliktu i na nutnosti posílit schopnost unie zasahovat mimo své teritorium při mírových misích a prevenci válečných střetnutí.

Zvrat v procesu rozšíření Evropské unie pak přinesly závěry helsinského summitu (10.–11. 12. 1999). Bylo rozhodnuto o zvýšení počtu kandidátských zemí ze šesti na dvanáct a status kandidáta byl podmíněčně přiznán i Turecku.

Projekt východního rozšíření Evropské unie postavil před vedoucí představitelé států patnáctky velkou výzvu v podobě nutnosti přizpůsobit unijní orgány výrazně zvýšenému počtu členských zemí a vytvořit spravedlivý poměr hlasů malých a velkých, starých a nových členů. Zároveň s tímto úkolem spíše technického rázu vyvstaly i otázky ideové – o definici cílů Evropské unie, jejího poslání, tradic a hodnot, ke kterým se hlásí. Vítaným příspěvkem k debatě o budoucnosti unie byl projev Joschky Fischera na Humboldtově univerzitě v Berlíně 12. 5. 2000, který se konal v rámci cyklu *Humboldt-Reden zu Europa*.²³² Ministr ve své řeči jako „sou-

²³¹ Tyto obavy byly poměrně legitimní, vyvolala je jak nezkušenost obou aktérů tak dřívější Schröderovy kritické výhrady vůči Bruselu.

²³² Pořadatelé tohoto přednáškového cyklu, jehož cílem bylo podnítit veřejnou debatu o budoucí podobě Evropy, byli Deutsche Nationalstiftung, Walter Hallstein-Institut für Europäisches Verfassungsrecht an der Humboldt-Universität zu Berlin a Veranstaltungsforum der Verlagsgruppe Georg von Holtzbrinck GmbH. V jeho rámci vystoupili vedle Fischera

kromá osoba“ označil za hlavní výzvy současnosti dva paralelně probíhající procesy – východní rozšíření a reformu unijních institucí a zároveň nastínil svoji představu o budoucí podobě Evropské unie. Fischer zdůraznil, že za cíl integrace považuje evropskou federaci s vlastní ústavou a plnoprávnými demokratickými politickými institucemi – dvoukomorovým parlamentem, který by reprezentoval jak Evropu států tak občanů²³³, a centrální vládou. Zároveň popřel, že by se v budoucí Evropě měly zcela rozplynout jednotlivé národní státy a vyslovil se pro jasné rozdělení kompetencí mezi nimi a centrálními institucemi.

Ministr také navrhl plán na dočasné vytvoření *gravitačního centra* Unie, sdružení států, které chtějí úžeji kooperovat než ty ostatní. Toto jádro by se však nemělo stát jakýmsi exkluzivním klubem, ale předvojem, motorem celoevropské integrace, který by byl stále otevřený pro přijetí nových členů.²³⁴

Projev na Humboldtově univerzitě zapůsobil jako výrazný podnět pro rozproudění umdlévající veřejné diskuze o budoucnosti evropského sjednocovacího procesu. Fischer si jím vydobyl uznání v politických i v odborných kruzích. Dokázal se totiž v době, kdy se většina evropských státníků zabývala pouze technickými a ekonomickými otázkami integrace, povznést nad každodenní problémy a předestřít svoji představu o konečném uspořádání Evropy jako celku. Řada dalších představitelů patnáctky (mimo jiné Jacques Chirac, Tony Blair, Romano Prodi, José Maria Aznar) se cítila být Fischerovou vizí oslovena a navázala na ni ve svých následných vyjádřeních k evropské problematice.²³⁵

4.2.3 Sankce proti Rakousku

V únoru roku 2000 byla po volbách do Národní rady²³⁶ sestavena v Rakousku nová vláda. Koaličním partnerem lidovců kancléře Wolfganga

---

i další významné osobnosti mezinárodní politické scény, například bývalý německý kancléř Helmut Schmidt, švédský premiér Göran Persson nebo maďarský prezident Ferenc Mádl.

²³³ Poslanci jedné komory by měli být zároveň poslanci národních parlamentů, druhá komora by měla sestávat buď z přímo volených senátorů nebo by měla být komorou zemí podle modelu německého Bundesratu.

²³⁴ Fischer zmiňuje, že navazuje na ideu Karla Lamersa a Wolfganga Schäubleho z roku 1994 o tzv. evropském jádru (Kerneuropa), domnívá se, že její vadou byl právě koncept exkluzivity tohoto klubu.

²³⁵ Podrobněji viz www.auswaertiges.amt.de/www/de/eu_politik/aktuelles/zukunft_gestalt.html

²³⁶ Volby se konaly 3. 10. 1999. Jejich vítězem se sice stala SPÖ s 33 % hlasů, vládní většinu však vytvořily strany ÖVP a FPÖ, které shodně obdržely po 27 % hlasů. Skončilo tím třináctileté období vlády velké koalice SPÖ a ÖVP.

Schüssela (ÖVP) se stala Strana svobodných pravicového populisty Jörga Haidera (FPÖ), proslulého mimo jiné odporem vůči východnímu rozšíření EU, rasistickými názory, antisemitskými výroky a přátelstvími s diktátory třetího světa. Přítomnost FPÖ ve vládní koalici vyvolala pobouření na mezinárodní scéně. Po jmenování Schüsselova kabinetu přistoupily ostatní státy Evropské unie k sankcím vůči Rakousku. Spolupráce s ním na mezinárodní scéně, zejména v bilaterálních vztazích měla být omezena na nezbytné minimum, na jednání unijních grémií se však Rakousko mělo nadále účastnit (při jeho absenci by byly struktury EU paralyzovány). Ostrakizace Rakouska nebyla ukončena ani po Schüsselově apelu na ostatní členské státy EU na mimořádném summitu v Lisabonu v březnu roku 2000. Německo se v čele s kancléřem Gerhardem Schröderem od počátku postavilo za politiku vyvíjení tlaku na Rakousko prostřednictvím sankcí.

4.2.4 Blízkovýchodní problematika – Izrael

Joschka Fischer se již před svým jmenováním do ministerské funkce měl příležitost osobně seznámit s hlavními aktéry blízkovýchodního konfliktu a problematiku Izraele dlouhodobě považoval za svoji zahraničně-politickou prioritu.

V září roku 2000 podnikl pravicový izraelský politik a obhájce tvrdého kurzu vůči Palestincům Ariel Šaron svůj kontroverzní pochod na Chrámovou horu v Jeruzalémě a zpečetil tím neúspěch jednání mezi představiteli Izraele a palestinské samosprávy. Šaronův čin byl impulsem pro ozbrojené povstání radikálních Palestinců. Vypukla tzv. druhá intifáda a násilí se znovu stalo v Izraeli každodenní záležitostí. V únoru následujícího roku byl Šaron zvolen do funkce izraelského premiéra.

4.2.5 Východní Timor

V srpnu roku 1999 se z iniciativy OSN konalo v indonéské provincii Východním Timoru referendum o jejím budoucím osudu. Když se většina obyvatel této bývalé portugalské kolonie vyslovila pro nezávislost, reagovala centrální jakartská vláda rozpoutáním teroru v oblasti. Paramilitární jednotky řízené státní armádou vyhnaly během krátké doby z domovů na 200 tisíc lidí, dalších 100 tisíc bylo deportováno mimo zemi a docházelo i početným k masakrům civilního obyvatelstva. Spojené národy se dovedly v tomto případě dovedly rychle sjednotit na způsobu řešení krize. Během dvou týdnů bylo rozhodnuto o mandátu OSN pro mírový kontingent pod vedením Austrálie a jeho nasazení ve Východním Timoru. Německý ministr

zahraničí Joschka Fischer, který se v té době nacházel na každoročním zasedání Valného shromáždění OSN, bez konzultací s vládním partnerem spontánně přislíbil účast německých vojáků na této mírové misi. Jeho rozhodnutí bylo následně stvrzeno *Bundestagem* a 17. 10. 1999 vláda vyslala do oblasti sedmdesát vojáků a dva letouny pro transport nemocných a raněných. Německý kontingent byl umístěn v australském Darwinu a podílel se na mezinárodních operacích celkem 128 dní.²³⁷

4.2.6 Vztahy s USA

Spojené státy americké jsou od vzniku Spolkové republiky jedním z jejích nejvýznamnějších zahraničněpolitických spojenců. Během Fischerova prvního funkčního období se změnila americká administrativa, demokrata Billa Clintona po dramatických volbách na sklonku roku 2000 v křesle prezidenta vystřídal republikánský kandidát George W. Bush. Následně došlo samozřejmě i ke změně na postu ministra zahraničí – Madlene Albrightová předala svůj úřad Colinu Powellovi. Výměna amerického vedení měla mimo jiné také dopad na vývoj vztahu USA k Německu a ostatním evropským spojencům. Prezident Bush se zdál být ztělesněním evropských výhrad vůči USA a jeho jmenování do funkce vesměs vyvolalo na starém kontinentě rozpaky, které jen posílil záhy publikovaný úmysl nové americké vlády oživit kontroverzní projekt protiraketového deštníku nad územím USA.²³⁸ Odlišnosti v koncepcích zahraniční politiky se dále prohloubily v souvislosti s dramatickými dobovými událostmi, především s teroristickým útokem na Světové obchodní centrum a Pentagon 11. září 2001. Bezprostředně po této události sice Schröder a Fischer vyslovili svému americkému spojenci bezvýhradnou podporu a Spolkový sněm přes silný odpor části Zelených a SPD v listopadu roku 2001 schválil nasazení téměř čtyř tisíc vojáků *Bundeswehru* v rámci akce široké protiteroristické koalice v Afghánistánu, záhy se však začaly vynořovat neshody. Relativně úspěšná afghánská kampaň nebyla pro Bushe, jak se někteří jeho spojenci domnívali, kon-

²³⁷ Ehrhart, Hans-Georg: Wachablösung in Ost-Timor, *Blätter für deutsche und internationale Politik*, 4/2000.

²³⁸ Projekt Národní protiraketové obrany (NMD) je přirovnáván k tzv. hvězdným válkám prezidenta Ronalda Reagana (SDI), iniciativě odstartované roku 1983. Oba americké plány narazily kromě technických bariér na odpor zejména evropských spojenců USA a Sovětského svazu, resp. Ruska. Realizace NMD by také de facto znamenala vypovězení smlouvy SALT 1, jejíž součástí byla dohoda o zákazu anibalistických systémů. (Viz m.j. Šulc, František: Trefit kulku kulkou, *Týden* 9/2001.)

cem jeho protiteroristické kampaně, ale teprve jejím začátkem. Zejména Bushova koncepce *osy zla* (států, které údajně ohrožují světový mír) a jeho jasné směřování k vojenské intervenci v Iráku se nesečkala u řady partnerů USA v čele s Francií a Německem s pochopením. Jejich vlády a veřejnost sice obecně souhlasily s oprávněností války proti teroru, nepovažovaly však hlavní Bushovy argumenty pro útok (irácké vlastnictví zbraní hromadného ničení, spojení Saddáma Husajna s teroristickou sítí Al-Kajda) za dostatečně podložené. Kancléř Gerhard Schröder odmítl v létě roku 2002 německou účast na plánované irácké operaci s tím, že Spojené státy nemají zájem na mírovém řešení situace ani na dialogu se svými spojenci.²³⁹

4.3 Zhodnocení Fischerova ministerského působení ze strany životopisců²⁴⁰

4.3.1 Nástup do úřadu, navázání na tradice

Poměrně frekventovaným tématem je otázka, do jaké míry se Fischer na úřad ministra zahraničí připravoval již před svým jmenováním. Schwelien i Krause-Burger shodně uvádějí, že Fischer věnoval v devadesátých letech zvýšenou pozornost studiu cizích jazyků a teoretické literatury z oblasti mezinárodních vztahů²⁴¹ a zároveň budoval osobní kontakty během svých zahraničních cest.²⁴² Za významný signál, že aspiruje na ministerský úřad a bude schopen ho zastávat, je považován jeho souhlas s vysláním německých jednotek v rámci SFOR do Bosny v roce 1996.²⁴³ U politika pacifistické strany Zelených bylo vyslovení souhlasu s vojenským řešením ve své době velmi překvapivé a riskantní.²⁴⁴ Fischer tvrdí,

²³⁹ Schild, Georg: *Deutsch-amerikanische Beziehungen, Informationen zur politischen Bildung* aktuell, září 2003.

²⁴⁰ Zde je nutné zdůraznit, že žádný ze životopisců nereflektuje celé Fischerovo funkční období – kniha Geise a Ulricha vyšla v roce 2002, publikace Kraushaara a Raschkeho jsou o rok starší, Schwelienova práce je z roku 2000 a rozšířené vydání biografie Krause-Burger z roku 1999.

²⁴¹ Schwelien 2000, 79; Fischer sám údajně považuje za začátek úvah o ministerstvu zahraničí rok 1992, kdy napsal knihu *Die Linke nach dem Sozialismus*, první zabývající se mezinárodní problematikou. (Geis – Ulrich 2002, 155); Meichsner 2002, 121 uvádí jako počátek teprve knihu *Risiko Deutschland*.

²⁴² Krause-Burger 1999, 224–5.

²⁴³ V Parlamentu však nakonec hlasoval proti svému přesvědčení, údajně z toho důvodu, aby neohrozil soudržnost frakce Zelených. Krause-Burger 1999, 217–18.

²⁴⁴ Kraushaar 2001, 107–8 upozorňuje, že Fischerova změna názoru v otázce nasazení vojsk v Bosně mohla výrazně ohrozit jeho pozici ve straně.

že jej ke změně rozhodnutí přiměl masakr bosenských civilistů ve Srebrenici.²⁴⁵

Fischerova příznivkyně Sibylle Krause-Burger dále připomíná, že úřad ministra zahraničí byl pro Fischera vzhledem k faktu, že nepochází ani ze stran CDU nebo SPD, nejvyšším dosažitelným postem v německé vládní hierarchii. Jeho jmenování navázalo na tradici zastávání zahraničního resortu představitelem minoritního vládního partnera.

Někteří autoři se pozastavují nad tím, že Fischer po nástupu do své funkce ponechal úřednický aparát ministerstva ve stávající podobě, přivedl s sebou jen několik nejbližších spolupracovníků. Tím si měl zajistit nejen funkčnost a kontinuitu úřadu, ale i loyaltitu svých podřízených.²⁴⁶ Na činnost svých předchůdců však Fischer nenařadil zdaleka jen v technickém slova smyslu. Jeho působení bývá hodnoceno jako převzetí a prohloubení základních tradic německé zahraniční politiky – transatlantické a evropské spolupráce především.²⁴⁷

Fischer bývá také často srovnáván s některými svými předchůdci v ministerském křesle. Paralely bývají objeovány nejčastěji mezi ním a Gustavem Stresemannem.²⁴⁸ Shodně jim bývají přiznávána schopnost učit se a vyvíjet, smysl pro realitu a dobové okolnosti, ale také absence stabilní mocenské základny.²⁴⁹ Fischer tuto mentální příbuznost s největším státníkem Výmarské republiky pochopitelně nepopírá, spíše naopak.²⁵⁰ Podobně

---

²⁴⁵ Soldateska srbského generála Ratka Mladiće zavraždila ve dnech 12.–16. 7. 1995 ve Srebrenici více než sedm tisíc bosenských civilistů. Jednalo se o nejhorší masakr v Evropě od konce Druhé světové války. Smutnou roli při něm sehráli přítomní holandsí vojáci mírových sil OSN, kteří nemohli krveprolití zabránit.

Geis a Ulrich (2002, 160) tvrdí, že Fischer zvolil Srebrenici jako argument pro odklon od pacifistického antinacismu k pacifismu intervencionistickému.

²⁴⁶ Krause-Burger 1999, 231–40; Schwelien Fischera kritizuje s tím, že se úředníkům nepokrytě podbízí, autorům Geisovi a Ulrichovi naopak fakt, že na ministrestvu nedošlo k žádnému personálnímu zemětřesení, připadá přirozený – kariérní diplomaté nejsou zvyklí vyjadřovat své vlastní názory, ale orientují se podle ministra.

²⁴⁷ Schwelien 2000, 51–3; Krause-Burger 1999, 227–8.

²⁴⁸ Gustav Stresemann (1878–1929), v roce 1923 říšský kancléř, poté až do roku 1929 ministr zahraničí. Byl strůjcem normalizace vztahů Německa s ostatními evropskými státy po První světové válce a zastáncem pozvolné a mírové revize Versaillské smlouvy. Zasadil se mimo jiné o podpis Locarnské smlouvy (1925) a vstup Německa do Společnosti národů (1926).

²⁴⁹ Krause-Burger 1999, 252–7; Schwelien 2000, 42–54.

²⁵⁰ Za příklad může být považován Fischerův níže zmíněný projev 26. 1. 2000 na Evangelické Akademii v Berlíně. Nese název Gustav Stresemann – der Aussenminister als Aussen-seiter.

se také hlásí k odkazu dvou klíčových postav německé integrační a usmiřovací politiky – Willy Brandta a Konrada Adenauera.²⁵¹

4.3.2 *Stěžejní témata Fischerovy zahraniční politiky*

Za Fischerovy základní zahraničněpolitické priority označuje Krause-Burger prohloubení evropské integrace, pevné zakotvení Německa ve sjednocené Evropě a východní rozšíření Severoatlantické aliance.²⁵² Problematika NATO byla jednou z oblastí, ve kterých Fischer musel čelit kritice své strany. Zelení ještě dlouhá léta po svém vzniku tento vojenský blok odmítali a vyslovovali se pro jeho rozpuštění. Fischerovo jednoznačné přitakání alianci se tudíž neobešlo bez kritiky z vlastních řad.

Za další centrální téma Fischerovy zahraniční politiky biografové označují problematiku Izraele. Od mládí se zabýval otázkami spojenými s holocaustem a německým překonáváním nacistické minulosti, před nástupem do ministerské funkce byl členem předsednictva *Deutsch-Israelische Gesellschaft*. Fischer také zpětně kritizoval dočasný příklon německé levice na stranu OOP a palestinského boje za osamostatnění.²⁵³

Během výkonu své funkce se Fischer na krátkou dobu zaskvěl jako ad hoc blízkovýchodní vyjednaváč. Stalo se tak v červnu roku 2001 po krvavém útoku palestinských radikálů na diskotéku *Pascha* v Tel Avivu. Fischer, zdolávající poslední dozvuky aféry okolo své militantní minulosti, právě dlel na návštěvě v Izraeli a energicky se chopil příležitosti působit jako zprostředkovatel mezi oběma stranami konfliktu. Jásir Arafat i Ariel Šaron ocenili Fischerův přínos k vyjednání dočasného příměří, chvály se ministr dočkal i na domácí půdě.²⁵⁴

Schwelien přidává k těmto bodům podle Fischerova projevu na Evangelické akademii v Berlíně v lednu roku 2000 ještě další jeho politické priority – překonání problémů souvisejících s polohou Německa jako velkého státu ve středu Evropy a zřeknutí se velmocenské politiky.²⁵⁵ Geis a Ulrich konstatují, že Fischer uznává politiku zdrženlivosti a je si vědom jejích historických příčin, uvědomuje si však, že reálně vliv Německa v zahraniční

²⁵¹ Schwelien 2000, 53.

²⁵² Fischer se také v roce 1998 jasně vyslovil (v rozporu s částí své strany) pro prodloužení mandátu SFOR v Bosně. Krause-Burger 1999, 224–5.

²⁵³ Geis – Ulrich 2002, 159; Fischer se tak kriticky vypořádal i s částí své vlastní minulosti – viz jeho výše zmíněná účast na kongresu OOP koncem 60. let.

²⁵⁴ Kraushaar 2001, 219–223; Geis/Ulrich 2002, 192–201.

²⁵⁵ Schwelien 2000, 53.

politice dlouhodobě roste a vyvíjí se směrem k roli evropské střední velmoci, a tento trend podporuje.²⁵⁶

Schwelien zmiňuje také výše zmíněný Fischerův příspěvek k debatě o cílech a smyslu evropské integrace, projev *Gedanken über die Finalität der europäischen Integration* přednesený v květnu roku 2000 na Humboldtově univerzitě v Berlíně. Autor poněkud jedovatě podotýká, že za celým slavným projevem se skrývala snaha vylepšit volební výsledek strany Zelených při nadcházejících volbách v nejlidnatější zemi SRN Severním Porýní – Vestfálsku.²⁵⁷

V otázce Kosova Krause-Burger zmiňuje Fischerovy problémy s obhájením svého přesvědčení ve vlastní straně.²⁵⁸ Schwelien Kosovo považuje za základní zkoušku soudržnosti vládní koalice a Fischerových schopností. Autor je přesvědčen, že předběžný Fischerův souhlas s útoky NATO na Jugoslávii byl nutnou podmínkou pro jeho jmenování do funkce a že Fischer později úmyslně nevyužil prostor, který se nabízel pro diplomatické řešení krize. Dovojuje dále, že by Fischer vyslovil souhlas i s pozemní operací NATO proti Bělehradu, která byla plánována v případě neúspěchu leteckých náletů a zřejmě by si vyžádala velké ztráty na životech.²⁵⁹ Zároveň napadá Fischerovo zaštitování se lidskými právy při zásahu v Kosovu, respektive to, že v jiných případech (konkrétně zmíněno Čechensko²⁶⁰, postup turecké vlády vůči Kurdům) jimi neargumentoval či se o jejich prosazení nesnažil.²⁶¹ Schwelien také poukazuje na Fischerovo sblížení s americkou ministryní zahraničních věcí Madlene Albrightovou, jehož příčinou měly být paralely v historii obou jejich rodin.²⁶²

²⁵⁶ Geis – Ulrich 2002, 205–6.

²⁵⁷ Schwelien 2000, 255–256; V Severním Porýní-Vestfálsku vládla od roku 1995 rudo-zelená koalice a v květnu 2000 bylo její znovuzvolení ohroženo. Nakonec ale 14. 5. 2000 získala potřebný počet hlasů pro vytvoření vládní většiny. (Detailní výsledky voleb viz www.nrw.de.)

²⁵⁸ Krause-Burger 1999, 245–251.

²⁵⁹ Schwelien 2000, 91–5, resp. 104–114 sice tvrdí, že Fischer neudělal vše, aby válce zabránil, nicméně jeho označení za válečného štváče přece jen považuje za přehnané. Geis a Ulrich (2002, 165) pak pouze zpochybňují, že by k německému rozhodnutí o nasazení letadel Tornado došlo spontánně, pod tlakem okolností, jak Fischer tvrdí.

²⁶⁰ Druhá čechenská válka začala 1. 8. 1999 vpádem čechenských ozbrojenců, snažících se o násilné odtržení této provincie od Ruska, do Dagestánu. Krátce nato se stal ruským premiérem Vladimír Putin, který pak v březnu následujícího roku nahradil v prezidentské funkci Borise Jelcina. Putinův ostrý vojenský postup proti čechenským rebelům a porušování lidských práv v oblasti vyvolaly vlnu mezinárodní kritiky. (Nálevka 2000, 256–259.)

²⁶¹ Schwelien 2000, 48.

²⁶² Paralely poněkud problematické – přirovnání nuceného vystěhování Fischerovy rodiny z Maďarska po Druhé světové válce s útekem rodiny Albrightové z Československa před

Podobně jako Fischerova izraelská politika je jeho nesmlouvavý postoj v kosovské otázce vysvětlován z hlediska vyrovnání se s německou nacistickou minulostí. Argument Osvětimi jako historického mementa, jako zruďné nelidskosti, jejímuž opakování je nutné zabránit všemi prostředky, označují někteří Fischerovi životopisci za vůbec centrální metaforu, za základní orientační bod jeho politického přesvědčení.²⁶³ Hojně citovaný je zejména jeho výrok: „Nenaučil jsem se jen: Nikdy znovu válku, ale také: Nikdy znovu Osvětim.“²⁶⁴ Z předválečné politiky si Fischer vzal jako poučení i selhání politiky appeasementu vůči diktátorům.

Biografie překvapivě málo diskutovaná je v německém politickém systému klíčová otázka o rozdělení zahraničněpolitických kompetencí mezi kancléře a ministra zahraničí.²⁶⁵ Pouze kritik Schwelien tvrdí, že všechna důležitá zahraničněpolitická rozhodnutí učinil Schröder (zmiňuje zejména jeho „zásluhu“ na příklonu Německa k válečnému řešení kosovské krize a k sankcím Evropské unie vůči Rakousku po vstupu FPÖ do vlády – viz výše) a Fischer pak poslušně vykonal jeho vůli, aby nepřišel o svůj post.²⁶⁶

4.3.3 *Obecné hodnocení Fischerova působení v úřadě*

Krause-Burger je toho názoru, že Fischer od počátku působil ve své roli velmi přirozeně, že se od počátku (mimo jiné i kvůli své militantní minu-

---

nacisty a později komunisty. Schwelien ovšem tvrdí, že právě Fischerův „rodinně podmíněný“ soucit s vyháněnými Albánci mu získal důvěru amerických spojenců, zároveň je přesvědčen, že v mládí by Fischer toto srovnání nikdy nepoužil, protože se ostře distancoval od nacistické generace. Autor dokonce dovozuje, že tato argumentace (srovnání odsunu Němců s utrpením Židů za války) přivedla Fischera do nebezpečné ideové blízkosti s rakouským populistou Haiderem. (Schwelien 2000, 91–5, 159, 250.)

²⁶³ Geis – Ulrich 2002, 159; Na jiném místě však tito autoři hodnotí Fischerův postup v kosovské otázce mnohem střízlivěji. Usuzují že jeho motivací k podílu na bombardování Jugoslávie byla zejména snaha zachovat rudo-zelenou vládní koalici (žádná německá vláda by se nemohla postavit vůči NATO a USA) a uchránit svoji stranu před politickou sebevraždou. (Geis – Ulrich 2002, 162–3.) Oba autoři také považují argumentaci holocaustem za vypůjčenou ze 60. let a pochybují o oprávněnosti jejího použití v letech devadesátých. (Geis – Ulrich 2002, 156–9.)

Kraushaar 2001, 108 tvrdí, že Fischer na rozdíl například od Daniela Cohn-Bendita (potomek Židů pronásledovaných nacisty) nemá právo používat Osvětim jako paralelu k současné politické situaci.

²⁶⁴ Schwelien 2000, 99.

²⁶⁵ Hranice jejich působení totiž není zákonem přesně stanovená a do značné míry se řídí podle osobností a priorit obou aktérů.

²⁶⁶ Schwelien 2000, 52, 260, 264; Geis – Ulrich 2002, 48 pak pouze konstatují, že Fischer hrál vedle Schrödera „druhé housle“, podobně jako dříve vedle Daniela Cohn-Bendita.

losti) snažil být perfektním, seriózním reprezentantem své země. Zmiňuje, že se mu díky své eleganci a řečnickému talentu podařilo stát se hvězdou mezinárodní politické scény. Schwelien naopak připomíná, že „zleva“ byl Fischer po svém jmenování intenzivně napadán a očeřován jako zrádce pacifistických a ekologických myšlenek a politicky do jisté míry izolován.²⁶⁷ Autor současně usuzuje, že skutečně významní ministři zahraničí jsou na veřejnosti spíše diskutabilní než populární a kritizuje, že se Fischer více nevěnoval africké problematice, která nabízí prostor par excellence pro realizaci tradičních „zelených“ myšlenek a pro Fischerem propagované prosazování lidských práv.²⁶⁸ Dále mu vytýká „vazalskou“ věrnost vůči USA, zejména v průběhu kosovského a východotimorského konfliktu a nedostatek vlastních vizí a představ o směřování Německa.²⁶⁹

Geis a Ulrich pozitivně kvitují Fischerovy od počátku velmi dobré vztahy s ostatními ministry zahraničí, zároveň kritizují, že se Fischer příliš lehce vzdal možnosti vnést do zahraniční politiky některé z myšlenkových obsahů strany Zelených, například kritiku globalizace z ekologických pozic, výhrady ke genové technologii či problematiku třetího světa. Autoři jsou toho názoru, že inspiraci Fischer čerpal spíše u zastánců strategického a geopolitického pohledu na mezinárodní vztahy (např. Henry Kissinger) a odlišil se od nich pouze kladením důrazu na dialog a prevenci.²⁷⁰

²⁶⁷ Schwelien 2000, 48 jej označuje za „politicky opravdu opuštěného člověka“ (politisch recht einsamer Mann).

²⁶⁸ Schwelien 2000, 235–8; Zdůraznění otázky lidských práv považuje Schwelien 2000, 262–3 za jediný nový rozměr, který Fischer zahraniční politice dodal, kritizuje ovšem její zamlčování ve vztahu k silným subjektům mezinárodní politiky (Čína, Rusko) – viz výše. Schwelien také upozorňuje na fakt, že od nástupu rudo-zelené koalice vláda snížila rozpočet na ekologické a rozvojové programy a zmenšila svůj příspěvek OSN (dlužno dodat, že v rámci všeobecného šetření a rozpočtových škrtů).

²⁶⁹ Schwelien 2000, 243–5 tvrdí, že Fischer není schopen zaujmout k USA kritický odstup. Připomeňme, že Schwelienova kniha vyšla před 11. 9., tudíž dlouhou dobu předtím, než duo Schröder-Fischer z antiamerikanismu udělalo jedno z klíčových (vítězných) hesel předvolební kampaně roku 2002. Události po 11. 9. naopak reflektují Geis a Ulrich 2002, 225.

K nedostatku vlastních vizí – Schwelien 2000, 238 tak interpretuje Fischerův výrok: „Es gibt keine grüne Aussenpolitik, nur die deutsche“ (Neexistuje „zelená“ zahraniční politika, jen německá), který je ovšem také možné chápat v pozitivním smyslu, že Fischer chce navázat na tradice a vyvarovat se nebezpečných akcí na vlastní pěst. Schwelien 2000, 246 také konstatuje, že německé ministerstvo zahraničí ztratilo část svého významu s koncem studené války a Fischer tento trend svým nevýrazným působením jen podpořil.

²⁷⁰ Geis – Ulrich 2002, 166, resp. 202–204; Schwelien 2000, 230 Fischerovi vytýká i nezájem o „zelená“ témata, bezprostředně nespádající do jeho resortu – o ukončení provozu německých atomových elektráren, ekologickou daň a azylovou politiku.

Geis a Ulrich dále popisují klasický Fischerův postup v úřadě – vždy učinil určité nevyhnutelné rozhodnutí a pak jej zpětně ospravedlnil jako svobodné a jediné správné. Kladně autoři hodnotí jeho kreativitu a schopnost udržet kontinuitu v těžkých dobách stejně jako fakt, že rozšířil pole působnosti německé zahraniční politiky a neztratil nervy při účasti *Bundeswehru* ve dvou válkách.²⁷¹

Kraushaar uvádí, že Fischerův obraz ve funkci ministra je velmi rozporuplný – někteří jej považují za hledače kompromisů, a jiní za násilníka a válečného štváče.²⁷² Sontheimer a Bleek ve své publikaci o politickém systému Německa konstatují, že Fischer díky svým strategickým iniciativám a diplomatickým schopnostem v úřadě překvapivě obstál a vydobyl si celosvětové uznání, které bylo aférou kolem jeho minulosti spíš zvýšeno.²⁷³

4.3.4 *Pacifismus*

Už výše zmíněná otázka Fischerova pacifismu je hojně diskutovaná, řada komentátorů ji považuje za klíčovou. Fischer by vzhledem ke své stranické příslušnosti zastáncem nenásilí být měl, nicméně většina jeho životopisců se shodne na tom, že ve skutečnosti tomu tak není.²⁷⁴ Geis a Ulrich v této souvislosti zmiňují, že Fischer nikdy nepochyboval o oprávnění války proti Hitlerovi, dlouhodobě podporoval národně osvobozenecký boj států třetího světa a sám se byl v mládí ochoten ve jménu revoluce účastnit poličních bitek.²⁷⁵ Autoři také zmiňují, že si Fischer záhy uvědomil platnost zdánlivého paradoxu, že teprve zbrojení může v určitých situacích zajistit mír. Vytýkají však Fischerovi, že svůj postoj k válce změnil během šesti let celkem čtyřikrát – od odmítání intervencí přes odmítání německého podílu na nich a válku pouze v případě genocidy po víceméně preventivní operaci v Afghánistánu.²⁷⁶

²⁷¹ Geis – Ulrich 2002, 162–3 a 225; Autoři také pochybují o tom, zda by strana Zelených šla do vlády, pokud by předem věděla, kolika zásad se bude muset vzdát. Zároveň se domnívají, že Fischera by tato perspektiva neodradila. (Geis – Ulrich 2002, 247.)

²⁷² Kraushaar 2001, 223.

²⁷³ Sontheimer-Bleek 2003, 250 aféra s Fischerovou minulostí byla totiž interpretována zejména ve výše popsaném pozitivním smyslu – jako důkaz integrační schopnosti německé demokracie.

²⁷⁴ Schwelien 2000, 16–19 se pokouší o jakousi kvadraturu kruhu a označuje Fischera za pacifistu vždy připraveného k boji.

²⁷⁵ Geis-Ulrich 2002, 159.

²⁷⁶ Geis-Ulrich 2002, 225, resp. 217.

Fischer sám zazlívá striktním zastáncům nenásilí, že nad některými problémy si myjí ruce, že nejsou ochotni sami sobě přiznat, že určité situace jinak než donucovacími prostředky řešit nelze a otevřeně říká, že nikdy pacifistou nebyl.²⁷⁷

4.4 Zhodnocení Fischerova ministerského působení ze strany novinářů a politologů

Někteří žurnalisté v době před Fischerovým nástupem do funkce hodnotí pozitivně jeho zahraničněpolitické kompetence, zmiňují, že ministerstvo zahraničí logicky náleží Zeleným jako menšímu vládnímu partnerovi²⁷⁸ a poukazují na stále zdůrazňování kontinuity zahraniční politiky. Připomínají, že v SRN se na konci devadesátých let v souladu s obecným trendem mnohem více klade důraz na vybudování instrumentů pro válečnou prevenci a peacekeeping, předpokládá se německá aktivní účast na mírových operacích.²⁷⁹

Die Zeit označuje bezprostředně po volbách 1998 sestavení rudo-zelené koalice za překvapivé, popisuje obecné napjaté vyčkávání, co Fischerův nástup do funkce přes jeho hlasité přihlášení se k tradici německé politiky

---

²⁷⁷ „Als demokratischer Linker setze ich natürlich auf Gewaltlosigkeit, aber es gibt Punkte, wo man Gewalt gewaltsam widerstehen muss (...) Als Kind der Nazitätergeneration habe ich mir geschworen, nicht schwach zu werden, opportunistisch wegzuschauen oder auf Mehrheiten zu schielen, wenn es darum geht, sich auf die Seite der Opfer zu stellen.“ (Jako demokratický levičák sázím samozřejmě na nenásilí, ale jsou místa, kde se člověk musí násilně násilně postavit (...) Jako dítě generace nacistických zločinců jsem si přísahal, že nebudu slabý, nebudu se oportunisticky dívat stranou nebo šilhat po většinách, když jde o to, postavit se na stranu obětí.) – o Bosně, Fischer v roce 1995, Koelbl 1999, 28.

„Das trotzdem so viele Leute in einer linken, antifaschistischen und dem Minderheitenschutz verpflichteten Partei sagen, mich interessiert das alles nicht, ich bin Pazifist, wir dürfen militärisch nichts dagegen tun, kann ich vor dem Hintergrund der deutschen Geschichte einfach nicht nachvollziehen.“ (To, že tolik lidí z levicové, antifašistické a k ochraňování menšin se zavazující straně říká, mě tohle všechno nezajímá, já jsem pacifista, my proti tomu vojensky nemůžeme nic udělat, to prostě na pozadí německé historie nemůžu pochopit.) – o Rwandě, Fischer v roce 1995, Koelbl 1999, 28.

„Ich war nie ein Pazifist.“ Fischer; citát Schwelien 2000, 146.

²⁷⁸ Kister (Warum Fischer Aussenminister werden muss, Süddeutsche Zeitung 1. 10. 1998) se také domnívá, že nejmenování Fischera by byl signál, že je SPD přesvědčená o nekompetenci a nespolehlivosti Zelených.

²⁷⁹ Aversch, Sigrid: Neue Akzente in der Aussenpolitik, Berliner Zeitung 23. 10. 1998; Zmiňuje také personální kontinuitu na ministerstvu zahraničí, za její ztělesnění považuje současného velvyslance SRN v USA Wolfganga Ischingera, kariérního diplomata, který na tomto poli působí již od 70. let. (Životopis viz www.germany-info.org/relaunch/info/missions/embassy/ambassador.html.)

přinese. *FAZ* upozorňuje na Fischerovu počáteční opatrnost v úřadě, jeho snahu o posílení multilaterality a OSN a připisuje mu neochotu posílit německou zahraničněpolitickou roli a převzít zodpovědnost na mezinárodní scéně.²⁸⁰

Po několikaměsíčním působení v úřadě je Fischer hodnocen kladně, osvědčil se oproti obavám jako profesionální diplomat a pragmaticky se přizpůsobil daným okolnostem, zároveň dovedl ve své straně vzbudit dojem, že v jádru je stále tím starým „Joschkou“.²⁸¹ Některé komentáře dokonce konstatují, že Fischer byl narozdíl od svých vládních kolegů během prvního roku téměř ušetřen jakékoli kritiky, vyjma vnitrostranické. Na podzim 1999 však začaly zaznívat první výtky ze zahraničí, a to ze strany Francie, která tandemem Schröder-Fischer začala vyčítat nedostatečné angažmá pro Evropu a příliš těsnou vazbu na USA. Zticha nezůstala ani německá opozice, která se ostře a opakovaně vyslovila proti Fischerovu záměru poslat německé vojáky na mírovou misi do Východního Timoru.²⁸²

Zřejmě první ničivé hodnocení Fischerovy politiky pochází z pera samotného Rudolfa Augsteina, slavného vydavatele týdeníku *Der Spiegel*, a předznamenává svým způsobem vlnu kritiky, která přichází na konci roku 1999 a v průběhu roku následujícího. Augstein byl Fischerovým přítelem a dlouholetým zastáncem původních idejí strany Zelených. Ve svém článku *Dies ist der Grünen grosse Not*²⁸³ ostře pranýřuje skutečnost, že se Zelení stali součástí jimi tolik opovrhovaného „systému“ a že byli ochotni souhlasit s nasazením německých vojáků do bojové akce. Nešetří ani samotného Fischera, vytýká mu malost, omezenost, samolibost, přehnanou ctižádostivost a podlézavost vůči USA. Další kritické ohlasy shrnuje a komentuje ve svém článku *Von rinks nach rechts* Richard Herzinger.²⁸⁴ Autor rozebírá Augsteinovy výtky stejně jako kritiku Fischera

²⁸⁰ Například tím, že se Fischer zřejmě nebude důsledně snažit o získání křesla v Radě bezpečnosti pro Německo. (Fischers Akzente, *Frankfurter Allgemeine Zeitung* /5. 11. 1998/.)

²⁸¹ Kister, Kurt: Das Gesetz der politischen Evolution, *Süddeutsche Zeitung* (4. 2. 1999).

²⁸² Lohse, Eckart: Angeschlagener Wunderknabe, *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (13. 10. 1999). Německé angažmá ve Východním Timoru nebylo zdaleka kritizováno jen představiteli opozice. Zpočátku se proti z finančních důvodů postavil i sociálnědemokratický ministr obrany Rudolf Scharping. Vedle finanční stránky německého angažmá se vyskytly i pochyby o jeho smyslu a oprávněnosti. Ehrhart, Hans-Georg: Wachablösung in Ost-Timor, *Blätter für deutsche und internationale Politik*, 4/2004.

²⁸³ *Der Spiegel* (4. 10. 1999).

²⁸⁴ *Die Zeit* (4. 11. 1999).

ze strany konzervativních komentátorů, například Konrada Adama v *FAZ* (viz níže).

Další komentátoři v poločase Fischerova funkčního období konstatují jeho určitou unavenost úřadem, apatii a zároveň nervozitu, způsobenou stálou kritikou z vlastních řad a neochotou Zelených přijmout jím navrhovanou reformu strany. Domnívají se, že se Fischer úmyslně straní mezinárodní politiky, nevyslovuje se ke žhavým tématům a souhlasí automaticky s diskutabilními rozhodnutími, například se sankcemi EU vůči Rakousku. Cílem kritiky se stala i jeho pasivita v otázce Ččenska,²⁸⁵ mnozí po jeho argumentaci lidskými právy a energickém postupu v Kosovu²⁸⁶ a Východním Timoru²⁸⁷ očekávali zásadní vyslovení nesouhlasu s ruskou politikou v oblasti. Negativně hodnocena je také jeho regionální politika, zhoršení německo-francouzského vztahu, nepřispění k řešení blízkovýchodní krize²⁸⁸ a opomíjení „zelených“ témat jako rozvojová pomoc a africká problematika.²⁸⁹

---

²⁸⁵ Thumann, Michael (Europas Politiker kuschen vor den Russen, *Die Zeit* 7/2000) kritizuje právě rozpor mezi nesmiřitelným postojem evropských ministrů zahraničí vůči Rakousku a jejich mírnou rétorikou ve vztahu k Rusku, které pod zástěrkou protiteroristických opatření omezuje svobodu sdělovacích prostředků a dopouští vraždění civilistů.

²⁸⁶ Ani Fischerův postoj v kosovské otázce nebyl ve zpětném pohledu ušetřen negativních ohlasů. Kritika se snesla zejména na údajně předčasné opomenutí OSN při řešení krize a prosazení vojenského zásahu NATO a na tzv. Annex B, dodatek smlouvy o mírovém uspořádání v Kosovu. Annex B měl obsahovat takové požadavky NATO na bělehradskou vládu, které musely působit jako diktát a jejichž splnění by se rovnalo rezignaci na státní suverenitu Jugoslávie. Začlenění Annexu B do návrhu smlouvy tedy (možná zbytečně a záměrně) způsobilo ukončení jednání ze strany Srbů a zahájení válečných operací. Andreas Zumach (Rambouillet, ein Jahr danach, *Blätter für deutsche und internationale Politik*, 3/2004) navíc vytýká Fischerovi zkreslenou interpretaci rambouilletských jednání a německého podílu na nich.

²⁸⁷ Německé angažmá ve Východním Timoru je s ročním odstupem hodnoceno pozitivně, jako příspěvek k posílení OSN, jejíž pověst utrpěla zejména neschopností řešit krizi v bývalé Jugoslávii, a jako potvrzení politiky prosazování lidských práv. (Ehrhart, Hans-Georg: Wachablösung in Ost-Timor, *Blätter für deutsche und internationale Politik*, 4/2004); Zároveň však kritizuje německé snížení příspěvku pro rozvojové programy OSN na polovinu a požaduje posílení preventivního aspektu německé zahraniční politiky a vyškolení německého civilního personálu pro mírové mise.

²⁸⁸ Hogrefe, Jürgen: Was ist los mit Fischer?, *Der Spiegel* (1. 5. 2000).

²⁸⁹ Inacker, Michael J.: Fischers Fehler, *Die Welt* (9. 3. 2000).

Rainer Falk (*Globale Politik als Zauberformel*, *Blätter für deutsche und internationale Politik*, 2/2001) konstatuje zásadní rozpor mezi slibnými vládními prohlášeními a jejich uvedením do praxe. Po prozkoumání struktury výdajů na zahraniční politiku konstatuje, že rozvojová politika se nejen nestala vládní prioritou, ale že její význam byl od nástupu rudo-zelené koalice dále marginalizován. Autor uvádí, že podíl rozvojové pomoci na hrubém sociálním produktu v poměru k začátku 90. let klesl na polovinu a dokládá snížení

Fischerův projev na Humboldtově Universitě v Berlíně v květnu 2000 hodnotí žurnalisté spíše zdrženlivě, jako gesto, které by mělo být pouze počátkem (i když důležitým) věcné diskuse na téma budoucí podoby Evropské unie.²⁹⁰ Novináři popisují vlnu kritiky, kterou Fischer představením své vize vyvolal nejen u opozice, ale i u kritiků rozšíření Unie, u menších členských států a Velké Británie, Fischerovu řeč na druhou stranu vnímají jako přínosné gesto pro nastartování německo-francouzského motoru integrace.²⁹¹ Friedbert Pflüger²⁹² se obává, aby evropští politici kvůli velkým idejím neztratili ze zřetelů všední praktické úkoly a domnívá se, že Fischerova vize budoucnosti je příliš pesimistická. Za nebezpečnou označuje autor Fischerovu snahu definovat formy budoucí evropské spolupráce především jako mezivládní a deklaruje, že silná Evropa potřebuje silné společné struktury.²⁹³ Pflügerovi se nelíbí ani představený koncept gravitačního jádra Evropské unie, domnívá se, že tato perspektiva může odrazovat kandidátské země, které se mohou obávat, že se stanou jen jakýmsi druhořadými členy. Zároveň kritizuje, že se řadě ožehavých témat (Euro, konečné hranice Unie a problém přistoupení Turecka) Fischer prostě vyhnul. Christian Sterzing²⁹⁴ postrádá ve Fischerově řeči zmínku o politické dimenzi budoucí Unie, o otázce demokratizace jejich institucí a o nové definici unijního projektu jako celku.

---

prostředků na potírání chudoby a potravinovou pomoc. Falk sice pozitivně hodnotí některé vládní iniciativy, je však přesvědčen, že vláda na tomto poli nesplnila své deklarované cíle ani naděje, které do ní byly vkládány.

²⁹⁰ Nonnenmacher, Günther: *Pact Europa in den Tank!*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (23. 5. 2000).

Vobruba, Georg: *Elitenprojekt und Populismus*, *Blätter für deutsche und internationale Politik* 8/2000.

²⁹¹ Maschler, Nicole: „Europa braucht keine Visionen“, *Die Tageszeitung* (15. 5. 2000).

Právě fakt, že Fischer svoji řeč předem s francouzskou stranou nekonzultoval, však vedl ke spíše zdrženlivé reakci Paříže k jeho iniciativě. Viz například Nonnenmacher, Günther: *Pact Europa in den Tank!*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (23. 5. 2000). Velmi kriticky se například k Fischerově iniciativě vyjádřil francouzský ministr vitra Jean-Pierre Chevènement, který tento návrh evropské federace komentoval jako pokus Německa o obnovu své středověké Svaté říše a varoval, že stále hrozí německý příklon k nacionalismu. (Wollen wir ein europäisches Europa? *Frankfurter Allgemeine Zeitung* 29. 5. 2000.)

²⁹² Für den Pragmatismus der Vertragsmechaniker, *Blätter für deutsche und internationale Politik* 8/2000; Friedbert Pflüger je zahraničněpolitickým expertem strany CDU, od roku 1990 poslancem Bundestagu.

²⁹³ Autor (podobně jako specialista strany Zelených na evropskou politiku Christian Sterzing, viz níže) kritizuje zejména Fischerovu představu o budoucí podobě Evropského parlamentu.

²⁹⁴ Welches Europa und zu welchem Zweck, *Blätter für deutsche und internationale Politik* 8/2000.

Fischer je hodnocen jako politik, který nehovoří ze stranických, nýbrž obecně společenských pozic, který ve své funkci argumentuje velkými idejemi, mírovou politikou a lidskými právy.²⁹⁵ Tento fakt však nutně nemusí být hodnocen pozitivně – Fischerova (již výše zmíněná) známá Cora Stephan považuje antifašistickou politiku obhajoby lidských práv za překážku pro přiměřenou a realistickou zahraniční politiku. Stephan uvádí, že tuto moralistickou optiku nelze použít pro všechny mezinárodní problémy (viz Čechensko, Írán), což zapříčiňuje její nedůvěryhodnost. Sankce vůči Rakousku v tomto kontextu považuje přímo za frašku, za pokus dodat si zdání svatosti poukázáním na chyby vykonstruovaného protivníka.²⁹⁶ Konrad Adam pak postup proti Rakousku hodnotí přímo jako pokus o vměšování se a poručnictví a svoji kritiku dále rozvádí. Fischerovu „moralistickou“ politiku považuje za výraz levicového univerzalistického utopismu, stále směřujícímu ke změně politického systému. Adam pak ve svém příspěvku označuje kritérium dodržování lidských práv za jistě nejvznešenější, bohužel však nejmlhavější ze všech možných kritérií, a to zejména z toho důvodu, že je západního, evropského původu a ostatní kultury jej mohou požadovat pouze za zástěrku pro nový imperialismus. Autor varuje před hypermoralizací politiky, protože je přesvědčen, že tento extrém se nebezpečně blíží extrému druhému – jejímu plnému odmoralizování.²⁹⁷ Nebezpečný přebytek morální argumentace, tentokrát v souvislosti s výše zmíněným Fischerovým projevem na Humboldtově univerzitě, kritizuje také Georg Vobruba.²⁹⁸ Autor je toho názoru, že právě interpretace východ-

²⁹⁵ Kaube, Jürgen: Der Dalai Joschka, Frankfurter Allgemeine Zeitung (18. 9. 2000).

²⁹⁶ Stephan, Cora: Zu viel Moral gebiert Doppelmoral, Die Welt (23. 3. 2000).

Nedůsledné zastávání morálního stanoviska vůči Íránu a Rusku a politiku ve vztahu s Rakouskem kritizuje ve stejném periodiku i Michael J. Inacker (in: Fischers Fehler, Die Welt 9. 3. 2000). Bývalý ministr zahraničí Klaus Kinkel ve stejném vydání Die Welt navíc osočuje Fischera z toho, že věnuje svoji pozornost pouze mediálně zajímavým tématům.

Výhrady k Fischerově postoji k Čechensku a diskusím o dodávkách tanků Leopard do Turecka vyjadřuje i Richard Herzinger (Von links nach rechts, Die Zeit 4. 11. 1999).

Diskuse o vývozu tanků Leopard do Turecka vzplanula v rudo-zelené koalici na podzim roku 1999. Problém byl ožehavý zejména pro Fischera a Zelené, protože Turecko dlouhodobě porušovalo lidská práva, zejména kurdské menšiny. Export byl odsouhlasen proti Fischerově vůli, v lednu následujícího roku však vláda odhlasovala v této otázce kompromis – lidským právům měla být přiznána zvláštní váha při budoucím rozhodování o vývozu zbraní. (Raschke 2001, 272–7.)

²⁹⁷ Adam, Konrad: Einspruch ausgeschlossen, Frankfurter Allgemeine Zeitung (26. 10. 1999).

²⁹⁸ Georg Vobruba, Elitenprojekt und Populismus, Blätter für deutsche und internationale Politik 8/2000.

ního rozšíření Unie jako historické výzvy a přehlížení jeho praktických a negativních stránek, které především vnímají běžní občané, vytváří prostor pro pravicový populismus.

Argument imperialismu či neoimperialismu se objevuje i v reakcích na jednoznačně proamerický postoj německé vlády bezprostředně po útocích na New York a Washington 11. září 2001. Michal Brumlik ve svém článku *Abgesang auf Rot-Grün*²⁹⁹ považuje přitakání strany Zelených Bushovu „neokoloniálnímu“ dobrodružství za poslední hřebíček do jejich politické rakve. Je přesvědčen, že i přes jisté úspěchy, jichž tato strana ve vládě dosáhla³⁰⁰, nebude schopna nadále zůstat voličsky atraktivní, neboť ji nebude možno programově odlišit od PDS, respektive od FDP.

Bodo Zeuner napadá sociální aspekt rudo-zeleného vládnutí³⁰¹ – údajně bezvýhradně přitakání jejich politiků neoliberalním zásadám³⁰² a interpretaci všech vládních kroků jako nevyhnutelných. Auto zdůrazňuje, že v politice se vždy nabízejí alternativy a vládní politika vstřícnosti vůči podnikatelským svazům a průmyslu rozhodně není jediná možná,³⁰³ a kritizuje demontáž sociálního státu, která bude mít za důsledek nové rozervení nůžek mezi bohatými a chudými.

4.5 Shrnutí III.

Z čeho pramení Fischerova popularita v ministerském křesle? Jedním ze zásadních důvodů je jistě fakt, že *Auswärtiges Amt* je typické *mainstreamové* ministerstvo,³⁰⁴ jeho politika je víceméně stálá stejná bez ohledu na to, ze které strany je jeho nejvyšší představitel. Tento úřad zpravidla nevyvolává rozsáhlé kontroverze a jeho představitelé se těší široké podpoře veřejnosti, zejména pokud jako Fischer zastávají nadstranickou zahraniční politiku, se kterou se mohou identifikovat voliči napříč politickým spektrem.³⁰⁵

²⁹⁹ Blätter für deutsche und internationale Politik, 12/2001.

³⁰⁰ Zmíněna například dohoda o ukončení provozu atomových elektráren na území Německa v horizontu třiceti let (tzv. Atomausstieg) a reforma přistěhovaleckého zákona.

³⁰¹ Zeuner, Bodo: Das System Schröder/Fischer oder die unvollständige Abschaffung der Politik, Blätter für deutsche und internationale Politik 10/2000.

³⁰² Zejména přesvědčení o nutnosti zešíhlení státního aparátu, deregulace, privatizace a prozazení celosvětového volného obchodu.

³⁰³ Gerhard Schröder si díky svým dobrým vztahům s průmyslníky dokonce vysloužil přezdívku Genosse der Bosse.

³⁰⁴ Raschke 2001, 144.

³⁰⁵ Raschke 2001, 283; Milan Horáček připomíná, že i Fischerovi předchůdci byli nadprůměrně oblíbeni. (Rozhovor s M. Horáčkem 1. 4. 2004.)

Velké německé zahraničněpolitické debaty typu znovuvyzbrojení či západní integrace se zdají být dílem minulosti.³⁰⁶

Právě výběr poměrně nekonfliktního ministerstva zahraničí bývá Fischerovi vytýkán. Někteří komentátoři jsou přesvědčeni, že *Auswärtiges Amt* skýtá (ve srovnání s ostatními resorty) pouze malý prostor pro prosazení specifických programových obsahů strany Zelených.³⁰⁷ Nelze však popřít, že zastávání tohoto úřadu poskytlo Zeleným nesrovnatelně huře měřitelnou kvalitu – prestiž. Umožnilo jejich alespoň symbolické zrovnoprávnění s majoritním koaličním partnerem SPD³⁰⁸ a dodává této dodnes pro některé voliče podezřelé straně punc spolehlivosti a serióznosti.

Úspěch Zelených v zářijových volbách do Spolkového sněmu v roce 2002 (získali 8,6 % oproti 6,7 % v roce 1998 a umožnili tím udržení rudozelené vlády přes propad hlasů SPD) svědčil o správnosti Fischerovy taktiky. Katastrofické scénáře o budoucím osudu Zelených se zatím nenaplnují, zdá se, že voliči této strany jsou se směřováním strany k politickému realismu smířeni a souhlasí s jejími upravenými programovými cíli.³⁰⁹

Při hodnocení Fischerova působení v ministerském křesle je nutno stále mít na zřeteli jeho *reálnou* moc. Německá zahraniční politika je svázána tradicí a kvůli závazkům vůči spojencům a zčásti i kvůli nacistické minulosti si nemůže dovolit velké výstřelky. Velká část ministrovy práce i jeho směřování je tedy dopředu dané. Jeho postavení nadále oslabuje fakt, že německý kancléř má také právo výrazným způsobem do zahraniční politiky zasahovat. Některá rozhodnutí, za která byl Fischer kritizován, rozhodně neučinil sám nebo je dokonce pouze odsouhlasil. Tato skutečnost jej sice v žádném případě nezbavuje odpovědnosti za jejich důsledky, vyvrací ale některá přehnaná tvrzení.³¹⁰

Výše několikrát zmiňovaná výtka nedůslednosti Fischera v prosazování jím deklarované maximy zahraniční politiky – ochrany lidských práv, je jistě závažná.³¹¹ Otázkou je, zda skutečnost, že proti silným státům nebo dokon-

³⁰⁶ Geis – Ulrich 2002, 202.

³⁰⁷ Raschke 2001, 144.

³⁰⁸ Buchsteiner, Jochen: *Risiko Sonnenblume*, *Die Zeit* 41/1999.

³⁰⁹ Meichsner 2002, 64.

³¹⁰ Některé komentáře například sugerují dojem, že Fischer byl hlavním strůjcem vojenského řešení kosovské otázky a opomíjejí fakt, že první housle hrály rozhodně Spojené státy, které by navíc zřejmě do války šly i bez německé účasti.

³¹¹ Za naopak nepravdivé lze označit tvrzení, že koncept lidských práv je evropskou záležitostí, která je ostatním státům pouze vnucována. Například Všeobecná deklarace lidských práv, je globálně uznávaným (bohužel ne vždy dodržovaným) dokumentem v této oblasti.

ce jaderným mocnostem nelze vojensky zasáhnout bez rizika vyvolání globálního konfliktu a zničení planety jako celku, zpochybňuje strategii preventivních zásahů tam, kde to situace připouští. Z čistě lidského hlediska – pronásledovaným kosovským či východotimorským civilistům by mezinárodní společenství jen těžce vysvětlilo, že od jejich problémů dává ruce pryč, protože není schopno zabránit podobným excesům v Číně a Rusku.

Vojenské řešení humanitárních otázek však není zdaleka jediné možné a právě zde, v oblasti negociací a prevence se nabízí velký prostor pro uplatnění Fischerovy morálně akcentované zahraniční politiky. A to prostor do značné míry nevyužitý. To, že spolková vláda snižuje prostředky pro rozvojové programy a upřednostňuje hospodářské zájmy před humanitárními otázkami zpochybňuje upřímnost Fischerovy morální argumentace více než jeho neochota jít do přímého konfliktu s velmocemi porušujícími lidská práva.³¹²

Závěrem lze říci, že Fischer v ministerské funkci obstál. Dokázal své znalosti a schopnosti v zahraničněpolitické oblasti, svými strategickými iniciativami, ať již v oblasti evropské politiky, balkánské nebo blízkovýchodní problematiky výrazně přispěl k důležitým mezinárodním debatám. Prosažení účasti německých vojenských jednotek na mírových operacích znamenalo posílení mezinárodní role a prestiže Německa. Podařilo se mu dokázat, že zástupce strany Zelených může zodpovědně zastávat jeden z nejvyšších vládních postů. Přesto není potřeba jeho působení v úřadě přeceňovat – jeho srovnání s osobností formátu Gustava Stresemanna je v tuto chvíli přece jen trochu přehnané. Fischerova politická kariéra však možná ještě nekončí a třeba ještě dokáže velký vzor svým významem dostihnout.

5. Předpoklady Fischerovy politické kariéry

Cílem této kapitoly je shrnout, které okolnosti, vlastnosti a schopnosti sehrály podle životopisců i Fischera samého klíčovou roli v průběhu jeho politické kariéry.

---

³¹² V tomto případě se totiž lze ztotožnit s Fischerovým názorem, že příliš razantní postup ostatních států by mohl uvést například Rusko nebo Čínu do nebezpečné izolace a zcela zastavit proces pozvolné demokratizace těchto zemí. (Názor Fischer vyslovil při své přednášce na Freie Universität Berlin 22. 10. 2003.)

5.1 Politické schopnosti

5.1.1 Politická image³¹³

Fischer sebe sama prezentuje zejména ve třech rovinách – jako obyčejného člověka, rebela a seriózního politika. V rovině první zdůrazňuje svůj skromný původ a představuje svoji rodinu jako příklad německých tradičních ctností,³¹⁴ jako bohabojné lidi zasažené nepříznivým osudem vysídlelců.³¹⁵ Chce uchovat dojem, že i v zodpovědné funkci je stále především „Joschkou“, prostým člověkem z lidu, který se vypracoval pouze díky své pílí.³¹⁶ Rád a bez zábrán upozorňuje na to, že má i zcela běžné lidské starosti – se vztahy, rodinou, nadváhou, které v rámci svých možností řeší tak jako každý druhý.³¹⁷ Do této oblasti spadá i Fischerova opakovaně proklamaná náklonnost ke sportu, zejména fotbalu,³¹⁸ která má zřejmě vyrovnat jeho pověst intelektuála a knihomola.

Druhá Fischerova poloha – rebelství, ať už předstírané nebo skutečné, působí většinou na pozadí jeho biografie věrohodně. Fischer si může dovolit říkat, že má odpor k institucím,³¹⁹ i když se sám už institucí stal. Prezentuje se jako energický, k extrémním a neotřelým názorům inklinující

³¹³ Viz také kapitola 2.8 Shrnutí I.

³¹⁴ Z domova si prý odnesl smysl pro pořádek, víru a spolehlivost. (Krause-Burger 1999, 68.)

³¹⁵ Tato interpretace pochází až z devadesátých let, Fischerova socializace probíhala naopak cíleně proti jeho rodinným kořenům. Během svého revolucionářského období se Fischer za svůj původ (vystěhovalecká, maloburžoazní katolická rodina, tradičně příznivci CDU) spíše styděl a snažil se prezentovat v duchu třídní ideologie jako dělnický potomek. (Schwelen 2000, 151–4, 191.)

Fischer zároveň vehementně popírá, že by jeho rodinní příslušníci (podobně jako mnoho Němců žijících ve východní Evropě) za války kooperovali s nacisty. („Bei meinen Eltern hatte der Nazismus keine Chance. (...) Bei uns hatte immer der Papst das Sagen und nicht der Führer.“ („U mých rodičů neměl nacismus žádnou šanci (...) U nás měl slovo vždy papež, nikoli Führer.“) Fischer v roce 1991, Koelbl 1999, 22.

³¹⁶ Jeho životní příběh je jakýmsi důkazem o možnosti vzestupu outsiderů ve společnosti. Faktem ovšem zůstává, že Fischera (v minulosti dlouhodobě nezaměstnaného a bez maturity) volí dnes převážně občané s akademickým vzděláním. (Meichsner 2002, 115.)

³¹⁷ Schwelen 2000, 30 tvrdí, že Fischer je od mládí, kdy žil ve frankfurtských WG (viz výše) zvyklý na absenci soukromí, což je pro politika, vystaveného každodennímu zájmu mj. bulvárních médií, ideální.

³¹⁸ Fischer 1987, 87.

³¹⁹ „Ich habe Institutionen immer als Behinderung empfunden, ob das die Familie war, der Kindergarten, die Schule, die Kirche oder gesellschaftliche Normen.“ („Vždy jsem vnímal instituce jako omezení, ať již to byla rodina, školka, škola, církve nebo společenské normy.“) Fischer 1991, Koelbl 1999, 19.

člověk,³²⁰ i když tomu jeho realistická, střízlivá politická praxe neodpovídá. Fischer rád budí dojem, že není člověkem chladně kalkulujícím, ale naopak impulsivním, který se rozhoduje spontánně, rychle podle toho, co mu jeho svědomí v dané situaci napoví.³²¹

Fischerova seriózní image se dlouhodobě projevovala vzhledem ke straně Zelených – záměrem bylo přesvědčit voliče i možné koaliční partnery o tom, že právě on je na rozdíl od rozhádaného zbytku strany tím spolehlivým reprezentantem a vyjednávačem. Fischerův akcent na vážné a seriózní vystupování se přirozeně jen zvětšil po jeho nástupu do funkce ministra zahraničí. Velmi dbá na vnější vzhled a styl oblékání, zároveň rád zdůrazňuje, že ke svým povinnostem přistupuje velmi zodpovědně a s plným nasazením. Chvillemi se zdá, jakoby na svá bedra bral zodpovědnost za celý svět a doslova klesal pod tíhou nevyřešitelných globálních problémů.

5.1.2 Vztah k médiím

Schopnost zviditelňovat se a komunikovat s médii je v současné době snad nejdůležitějším předpokladem úspěšné politické kariéry. Masové sdělovací prostředky hrají zásadní roli v komunikaci mezi politiky a řadovými občany, neboť často tematizují pouze atraktivní segmenty veřejného života³²² a dovedou velmi efektivně ovlivňovat voličské preference. Image poli-

³²⁰ „Mir ist bei allen Veränderungen im Laufe der Jahrzehnte eine Art Extremismus im persönlichen Lebensstil bis heute geblieben. Entweder – oder, rechts oder links herum, schwarz oder weiss, und das immer mit vollem Tempo und letztem Einsatz.“ („Přes všechny změny v průběhu desetiletí mi zůstala v osobním životním stylu vlastní jakýsi druh extrémismu. Buď – anebo, vpravo nebo vlevo, černá nebo bílá, a to vždy v plném tempu a nasazení.“) Fischer 1999, 46–7.

Schwelien 2000, 165 tvrdí, že Fischer nechce být hlavně vnímán jako běžný, obyčejný politik.

³²¹ Fischer, citát Koelbl 1999, 31; Fischer 1999, 51–2; Geis – Ulrich se domnívají, že Fischer je přes pěstovanou image hazardéra spíš taktik a rozhoduje se naopak až poté, co důkladně prozkoumal mocensko-politický terén. (Geis – Ulrich 2002, 59–60.)

³²² Neboť média jsou závislá na čtenářích, resp. posluchačích a plní také (některá především) zábavnou funkci (Sarcinelli 1998, 13) a i do veřejnoprávních médií proniká tzv. Infotainment, směs informací a zábavy. Dochází také ve zvýšené míře ke skandalizaci politiky. (Saxer Ulrich: Mediengesellschaft: Verständnisse und Missverständnisse. In: Sarcinelli 1998, 59, resp. 65) Nutno však dodat, že v Německu je stále velmi vysoký podíl čtenářů novin, které poskytují komplexnější obraz politické skutečnosti než elektronická média, a hlavní roli při zprostředkování politiky a vytváření veřejného mínění hraje seriózní nadregionální tisk. (Sarcinelli 1998, 17; resp. Kaase, Max: Demokratisches System und die Mediatisierung von Politik, In: Sarcinelli 1998, 42.)

tika, jeho vzhled a styl vystupování je v mnoha případech důležitější než obsah toho, co veřejnosti sděluje.³²³

Joschka Fischer od počátku své kariéry mediální pozornost přitahoval, zejména protože se na pozadí oficiální bonnské politiky dobře vyjímal.³²⁴ Byl si vždy důležitosti masových sdělovacích prostředků dobře vědom,³²⁵ poznal, jakým způsobem pracují a dovedl je využít a nasměrovat pro své cíle. Fischerovy komunikační schopnosti³²⁶ a značný mediální prostor, který již jako řadový politik uměl získat, mu vysloužily přezdívku *popstar mezi politiky*.³²⁷

Fischer také do značné míry dovede ovlivňovat co z jeho života bude publikováno. Zdánlivě sice nechává veřejnost nahlédnout do tajů svého soukromí, ve skutečnosti odhaluje pouze málo.³²⁸ Neochotně se podobně jako jeho někdejší spolubojovníci vyjadřuje o své militantní minulosti a má snahu její negativní stránky zlehčovat jako pouhou mladickou nerozvážnost.³²⁹ Novinářům poskytuje pouze zdání spolupráce, některé podezřívá z nekompetentnosti a snaží se jimi (zejména při rozhovorech) manipulovat.³³⁰ Jeho dobré vztahy s některými vybranými žurnalisty jsou naopak oboustranně výhodné – on jim poskytne exkluzivní informace, výměnou za to oni jemu pro politika tak potřebnou publicitu.³³¹

³²³ www.pehe.cz/Clanky/Politickyvudce.html.

³²⁴ Krause-Burger 1998, 144.

³²⁵ „Zumal der Politiker als solcher ja auch nicht zuletzt von, durch und mit den Medien lebt.“ (Politik jako takový žije v neposlední řadě s médii, z nich a jejich prostřednictvím.) Fischer 1999, 99.

³²⁶ Schwelien 2000, 32 jej označuje za „velkého komunikátora“.

³²⁷ Viz výše; Geis – Ulrich 2002, 11; Krause-Burger 1999, 213 konstatuje, že Fischer má i manýry mediální hvězdy.

³²⁸ „Also habe ich mir gedacht: Gib dem Affen Zucker, wirf dich zum Frasse vor. Sie kriegen es eh mit, also beschäftige sie und habe dafür deine Ruhe in anderen Sachen.“ (Pomyslel jsem si: dej opičce cukr, předhod' se jako potrava. Stejně na to přijdou, tak je zaměstnej a budeš za to mít klid v jiných věcech.) Fischer v roce 1997 na otázku Herlinde Koblebl, proč schválně a s velkou pompou prezentoval svoji nápadnou fyzickou proměnu v médiích.

³²⁹ Schmidt 1998, 95; podrobněji viz výše (kapitola 2. Fischer ve Frankfurtu).

³³⁰ Geis – Ulrich 2002, 178–80, 239: Fischer prý tvrdí, že novináři jsou jen nutné zlo, mnoho jich píše o zahraniční politice, ale jen málo jí skutečně rozumí; Schwelien 2000, 31–2.

³³¹ Meichsner 2002, 133–5; Schwelien 2000, 56–9 uvádí, že Fischer poskytuje rozhovory jen několika jemu nakloněným novinářům, zároveň si také vybírá, kdo ze zpravodajů jej bude provázet na zahraničních cestách.

Fischer ve svých projevech cíleně používá výrazy pro veřejného činitele neobvyklé, snaží se provokovat, připoutat pozornost publika.³³² Umí okouzlovat a fascinovat, zároveň však i manipulovat jako málokdo v německé politice.³³³ Působí nejvíc „americky“ z německých politiků.³³⁴ Věnuje velkou pozornost sebeinscenaci a pečlivé přípravě důležitých veřejných vystoupení.³³⁵ Fischer také spolehlivě ovládá umění odhalit jádro problému a srozumitelně je ve zkratce uchopit a pojmenovat, jeho argumentace není zpravidla intelektuálně složitá, ale omezuje se na pádná hesla.³³⁶

Někteří komentátoři se domnívají, že Fischerův úspěch pramení z toho, že rozumí showbusinessu. Jeden z jeho vládních kolegů měl dokonce prohlásit, že Fischer je hercem, který se pouze dokonale ztotožnil s rolí ministra.³³⁷

5.1.3 Chápání politiky, politické schopnosti a osobní vlastnosti

Joschka Fischer bývá označován za zastávce *darwinistického* pohledu na politiku, vnímá ji údajně jako boj o přežití v němž zvítězí jen ti nejsilnější (*survival of the fittest*). Pro politiku tvrdý demokratický mechanismus stálého obměňování je v tomto pohledu spravedlivý, přináší úspěch těm, kteří se umí prosadit a dělají v pravou chvíli ta správná rozhodnutí.³³⁸ Fischer sice tvrdí, že úspěch pro něj není vším, ale přiznává, že bez úspěchu nelze

³³² Meichsner používání vlastních výrazů chápe jako Fischerovu snahu autodidakta obhájit svoji schopnost zastávat úřad a vyhnout se zpochybnění. (Meichsner 2002, 142.)

Krause-Burger 1999, 160–2 cituje Fischerův okřídlený výrok „Mit Verlaub, Herr Präsident, sie sind ein Arschloch.“ (S dovolením, pane prezidente, jste hajzl.) Fischer takto reagoval na vypnutí mikrofonu straně Zelených v průběhu parlamentní debaty v roce 1984, výrok byl určen viceprezidentovi Bundestagu Richardu Stücklenovi. Fischer se vzápětí omluvil – politické důsledky byly zažehnány a on získal kýženu pozornost a sympatie.

³³³ Geis – Ulrich 2002, 233.

³³⁴ Schwelien 2000, 270; myšlen důraz na image a pozitivní mediální obraz.

³³⁵ Schwelien 2000, 274–5 vidí například ve Fischerově slavné přísaze v teniskách jen show – tuto obuv si Fischer koupil pouze pro tuto příležitost, aby demonstroval svoji „odlišnost“ od politického establishmentu.

³³⁶ Například memento Osvětlení je obecně nevyvratitelné, pádné a účinné. Autorka si také vzpomíná na diskusi na Freie Universität Berlin (22. 10. 2003), kdy Fischer v reakci na dotaz o slučitelnosti národní a evropské identity vytáhl z kapsy jednoeurovou minci a ukázal, že obě identity jsou jejími, od sebe neoddělitelnými stranami. Nehraje roli, do jaké míry byl tento výstup připravený – Fischer dovedl ve zkratce a s velkou odezvou redukovat tak složitý problém na jednoduchý, všem srozumitelný symbol.

³³⁷ Schwelien 2000, 41, 71.

³³⁸ Geis – Ulrich 2002, 233, podobně Raschke 2001, 390–1.

ničeho dosáhnout.³³⁹ Zároveň prohlašuje, že jej více než moc a její atributy láká politika samotná jako hra a výzva.³⁴⁰ Jeho okolí mu přisuzuje přirozený talent pro politickou činnost,³⁴¹ cit pro formální i neformální pravidla mocenské hry³⁴² a schopnost podle situace přesně odhadnout své možnosti.³⁴³

Fischer je popisován a sám se prezentuje jako bojovník, člověk který má rád střetnutí a agresivní podtóny, který preferuje konflikt před konsensem³⁴⁴ a má snahu neustále dominovat.³⁴⁵ Jako někdo, kdo teprve v diskusi, v konfrontaci s jinými odhalí své pravé kvality.³⁴⁶ V této souvislosti jsou také často oceňovány jeho řečnické schopnosti a umění rychle odhalit slabiny protivníka a nemilosrdně zaútočit.³⁴⁷ Fischerovi bývá přiznáván šarm, charisma, zároveň je však kritizován za náladovost, panovačnost a bezohlednost.³⁴⁸ Vytýkána mu bývá neschopnost vychovat politické

³³⁹ „Erfolg ist zwar nicht alles, aber ohne Erfolg ist eben alles nichts.“ (Fischer v roce 1996, citát Koelbl 1999, 31.)

³⁴⁰ „Worauf es ankommt, ist das politische Spiel zu spielen, etwas zu bewegen. Das finde ich spannend. Die Statussymbole der Macht sind mir egal. Ämter interessieren mich relativ wenig.“ („Jde o to, hrát tu politickou hru, s něčím pohnout. To mi připadá napínavé. Atributy moci jsou mi lhostejné. Úřady mě zajímají jen málo.“) Fischer v roce 1991, citát Koelbl 1999, 20, 22; v roce 1998, Koelbl 1999, 35.

Raschke (2001, 280–1) se však domnívá, že Fischer naopak jakožto člověk, který se sociálně vyšvihl (podobně jako řada jeho kolegů v rudo-zelené koalici) výjimečně stojí o udržení získaného statutu a vědomě se vyhýbá konfliktům a riziku ztráty postavení.

³⁴¹ Například ministerský předseda za jeho působení v hesenské vládě Holger Börner (SPD) poznamenal o Fischerovi: „Der hat mehr politischen Sachverstand in der Spitze des kleinen Fingers als der gesamte SPD-Vorstand im Kopf.“ („Má více porozumění pro politiku ve špičce svého malíčku než celé předsednictvo SPD v hlavě.“) Citát in: Schwelien 2000, 226; Geis – Ulrich 2002, 136.

³⁴² Meichsner 2002, 133–5.

³⁴³ Schwelien 2000, 51–2 podle FAZ tuto schopnost definuje jako „feines Gefühl für das Machbare“ (jemnocit pro uskutečnitelné). Krause-Burger 1999, 13 Fischera označuje za realistu – v dobrém i špatném slova smyslu.

³⁴⁴ Raschke 2001, 390–1.

³⁴⁵ Geis – Ulrich 2002, 43.

³⁴⁶ „Wenn sie mich Hilflös machen wollen, müssen Sie mich loben. Wenn Sie mich angreifen und beschimpfen, komme ich in Fahrt.“ („Když mě chcete odzbrojit, musíte mě chválit. Když mě napadnete a budete mi nadávat, to se rozjedu.“) Fischer v roce 1991; citát Koelbl 1999, 19.

Meichsner 2002, 121–3 je toho názoru, že za schopnost diskutovat a rychle reagovat Fischer zřejmě vděčí frankfurtskému prostředí, kde byly (nejen) slovní konfrontace na denním pořádku.

³⁴⁷ Geis – Ulrich 2002, 42–4; Schwelien 2002, 22, 28; Krause-Burger 1999, 204 říká, že zatímco ostatní se debat pouze zúčastňují, Fischer jimi skutečně žije.

³⁴⁸ Geis – Ulrich 2002, 233.

nástupce a pohrdavý, nadřazený vztah vůči slabším a níže postaveným.³⁴⁹ Vyskytuje se i názor, že svoji přízeň věnuje pouze lidem, kteří se mu podřídí, případně těm, kteří mu mohou být prospěšní.³⁵⁰ Jsou jím údajně fascinováni zejména cizí lidé a zastánci odlišných politických koncepcí – osobně či názorově blízké spíše dráždí a rozčiluje.³⁵¹ Fischer je zároveň označován za člověka závislého na popularitě a pozitivním hodnocení, neschopného přijmout kritiku, neochotného připustit svoji chybu a doslova posedlého ospravedlňováním svých názorů a rozhodnutí.³⁵² Negativně bývá vnímáno jeho autoritární vystupování, náládovost a odmítání poskytovat určité informace, spolupráce s ním bývá popisována jako svízelná. Pozitivně přijímána je naopak jeho otevřenost vůči novým podnětům a schopnost učit se.³⁵³

Fischer je vnímán jako člověk mnoha tváří, který se výborně dokáže přizpůsobit velmi rozdílným životním rolím, a to včetně rétoriky, zevnějšku a stylu oblékání, a přitom přece jen zůstat sám sebou.³⁵⁴ Nezakrývá, že je ješitný a marnivý, své životní úspěchy dovede dobře prodat a v každé roli si přijít na své.³⁵⁵ Často proto bývá obviňován z oportunistu,³⁵⁶ někdy dokonce z populismu. Jisté je, že má tendenci svá životní rozhodnutí interpretovat závisle na konkrétní situaci, podle toho, jak se mu to zrovna hodí.³⁵⁷

---

³⁴⁹ Schwelien 2000, 25–6, 83, resp. Schmidt 1998, 229.

³⁵⁰ Schmidt 1998, 66.

³⁵¹ Schwelien 2000, 34 uvádí, že na ně Fischer působí jako „rotes Tuch“ (jako rudé sukno na býka).

³⁵² Krause-Burger 1999, 280; také viz kapitola 1.1.2 Fischerova literární tvorba / autobiografie; Meichsner 2002, 130–1 poznamenává, že se Fischer zásadně nenechá zatlačit do defenzivy, raději útočí jako první a cynicky využívá slabostí protivníků ve svůj prospěch.

³⁵³ Meichsner 2002, 132–3, 142.

³⁵⁴ Geis – Ulrich 2002, 44, 56; Meichsner 2002, 153; je přesvědčena, že u Fischera přes všechny zvraty lze vystopovat kontinuitu vnímání, myšlení a jednání.

³⁵⁵ Fischer 1999, 99, Krause-Burger 1999, 279 – zejména v souvislosti s Fischerovou náhlou proměnou ve sportovce a asketu na konci 90. let; Geis – Ulrich 2002, 32.

³⁵⁶ Schwelien 1998, 26; Krause-Burger Fischerovu flexibilitu však vidí pozitivně, jako schopnost radikálně měnit životní cesty a vydat se energicky za novými impulsy (1999, 231). I Geis a Ulrich nechápou jeho schopnost přizpůsobit se jako negativum. Říkají, že Fischer nedělá nic, o čem by nebyl přesvědčen, na druhou stranu není přesvědčen o ničem, co by ohrožovalo jeho kariéru a přiznávají mu velké autosugestivní schopnosti. Za oportunistu jej nepovažují také proto, že všechny jeho změny probíhají pomalu a bolestně. (2002, 231–2, 73.)

³⁵⁷ Geis – Ulrich 2002, 8–9; Schwelien 2000, 184.

5.2 Srovnání s historickými osobnostmi

Kromě již zmíněného Gustava Stresemanna bývá Fischer přirovnáván i k dalším historickým osobnostem, nejčastěji k politikovi Herbertu Wehnerovi. Wehner byl od roku 1927 členem německé komunistické strany, za Druhé světové války nejprve se v emigraci v západní Evropě snažil vytvořit dobrovolnickou jednotku pro boj proti Francovi ve španělské občanské válce, později pracoval v SSSR pro Kominternu a zkoušel spolehlivost německých komunistických emigrantů ve Švédsku. Po válce předsedal do strany SPD, po smrti jejího předsedy Kurta Schumachera (v roce 1952) se výrazně zasloužil o prosazení tzv. godesberského programu.³⁵⁸ V šedesátých letech byl zastáncem vytvoření velké koalice SPD a CDU a po jejím vzniku roku 1966 se stal ministrem pro celoněmecké otázky a stoupencem Brandtovy *Ostpolitik*.³⁵⁹ Wehner se podobně jako Fischer během svého života odklonil od radikálně levicové ideologie a stal se jedním z architektů přeměny své strany ve státopornou, na vládě se podílející politickou sílu. Opakovaně byl také napadán, že oportunisticky opustil své ideály a zároveň podezříván, že zůstal skrytým systémovým odpůrcem a moskevským agentem.

V době, kdy Fischer seděl v opoziční lavici v *Bundestagu*, komentátoři nacházeli paralely v politickém vystupování a schopnostech (zejména rétorických) mezi ním a kancléřem Helmutem Kohlem (v té době si byli oba politici navíc nápadně podobní i fyzicky). Fischerova popularita bývá srovnávána s někdejší oblíbeností bývalého kancléře Willy Brandta (SPD) a kontroverzního politika CSU Franze Josefa Strausse³⁶⁰. Podobně jako byl Brandt

---

³⁵⁸ Godesberský program (schválený v listopadu 1959) znamenal zásadní přelom v historii SPD – strana se odvrátila od ideologie marxismu-leninismu a jednoznačně se přihlásila k základním demokratickým hodnotám – svobodě, spravedlnosti a sociální solidaritě. SPD zároveň přitakala parlamentarismu, kapitalismu, obhajobě soukromého vlastnictví, právu státu na vlastní obranu a respektování náboženských společenství. Strana tímto programem rozšířila svůj voličský potenciál na střední vrstvy, zleva se na ní však snesla vlna kritiky – byla obviněna ze zrady tradic německého dělnického hnutí a opuštění svých ideálů. (Lehmann 2000, 116–17)

³⁵⁹ Západoněmecká východní politika uvolnění, v jejímž rámci byly navázány diplomatické styky s NDR a jejími spojenci z východního bloku – Sovětským svazem a Polskem.

³⁶⁰ Franz Josef Strauss (1915–1988) byl dlouholetý premiér Bavorska, opakovaně také spolkovým ministrem. V roce 1962 musel odstoupit z funkce ministra obrany kvůli tzv. aféře Spiegel – Strauss se pokusil omezit svobodu slova v Německu tím, že nechal zatknout vydavatele vlivného týdeníku Der Spiegel Rudolfa Augsteina. Strauss byl také jedním z nejvýraznějších kritiků Brandtovy *Ostpolitik* a rivalem Helmuta Kohla. V roce 1983 měl zásadní podíl na poskytnutí kontroverzní miliardové půjčky NDR.

kdysi v běžném rozhovoru nazýván zkrátka „Willym“ a Strauss „Franzem Josefem“, mluví se dnes o Fischerovi nejčastěji jako o „Joschkovi“.

Z hlediska schopnosti sebezprezentace bývá Fischer připodobňován k bývalému americkému prezidentovi Ronaldu Reaganovi,³⁶¹ který se před svým vstupem do politiky živil jako herec a byl proslavený schopností vystupovat na veřejnosti. Fischerovy osobní problémy a životní zvraty německá veřejnost vnímá a tematizuje podobně jako u ostatních mediálně známých osobností, například u fotbalové hvězdy Franze Beckenbauera.³⁶²

6. Závěr

At' již jako Zelený slon³⁶³ či idol generace Fit for Fun,³⁶⁴ Joschka Fischer je po léta neopominutelnou součástí německé politické scény. Můžeme v něm mimo jiné spatřovat zosobnění dvou protikladných tendencí historie Spolkové republiky – antiparlamentárního hnutí neseného snahou vyrovnat se s nacismem a vitality a integrační schopnosti mladé německé generace.³⁶⁵ Fischer reprezentuje smíření německých poválečných generací – vyrostl na odporu proti společnosti otců, aby se v dospělém věku stal jedním z čelních představitelů kdysi tolik opovrhovaného „systému“. Dopustil se tedy v „honbě za mocí“ zrady svých ideálů?

Lze vážně pochybovat o tom, co sugerují Fischerovi kritici, totiž že morálním vzorem je člověk, který po celý svůj život tvrdošijně zastává navzdory měnícím se vnějším okolnostem stále stejné názory. Bylo by jistě pomýlené nepřiznat komukoli nárok na osobní vývoj a proces učení. Pravda, Fischerovy životní zvraty jsou extrémní a některé z nich působí dokonce krkolomně, předchází jim však vždy dlouhý čas rozmyšlení a jejich interpretace z jeho úst je zpravidla obecně srozumitelná a pochopitelná.³⁶⁶

³⁶¹ Schwelien 2000, 32.

³⁶² Rozhovor s Milanem Horáčkem 1. 4. 2004.

³⁶³ Koelbl 1999, 31 – Fischer si před svým nápadným zhubnutím vysloužil přezdívky grüner Elefant a grüne Tonne.

³⁶⁴ Schwelien 2000, 270.

³⁶⁵ Kraushaar 2001, 34–35.

³⁶⁶ Fischer by se ovšem mohl vyvarovat určitých problematických výroků, které nahrávají jeho kritikům, obviňujícím jej z oportunistu – například přihlášení se k Adenauerově odkazu (i když ten umožnil i vstup nacistů do poválečné politiky) a srovnávání osudu své vystěhovalecké rodiny s osudem židovské rodiny Madlene Albrighové (toto téma je v Německu velmi citlivé a podobné paralely jsou značně ošemetné).

Navíc jeho životní příběh není v rámci generace osmašedesátníků zdaleka výjimečný – jen je více známý a diskutovaný.³⁶⁷

Zajímavé je, že mnoho komentátorů napadá Fischerovy osobní vlastnosti, jeho schopnost přizpůsobit se, vytvářet různá spojení, měnit názory a přesvědčení, jeho touhu po moci a uplatnění. Přehlížejí však zřejmě, že bez těchto vlastností by se Fischer zřejmě nikdy nemohl stát úspěšným politikem. Zřejmě si neuvědomují, že politika není ani automatické přijetí skutečnosti, ani nerealistické postulování morálních norem, nýbrž namáhavý proces prosazování programových zásad do praxe.³⁶⁸

Na tomto místě nelze opomenout další zásadní fakt – vnější realita ve Spolkové republice se od šedesátých let výrazně změnila. V důsledku protestního hnutí se společnost liberalizovala, a to v mezilidské, kulturní, politické i náboženské oblasti. Některé cíle někdejší radikální mládeže byly splněny. V odborné i veřejné debatě je od šedesátých let poskytován velký prostor vyrovnání se s nacistickou minulostí a pravicovým extremismem. Ekologická témata se stala součástí politických a vládních programů, ale i běžného každodenního života. Alternativní životní styl je ve společnosti většinou akceptován, k uvolnění došlo i ve sféře vzdělávání a rodinných vztahů. Většina Fischerových generačních druhů je schopna tuto změnou skutečnost respektovat, protestní potenciál se přenesl na generaci mladší, která na předchozí sice v určitých oblastech navazuje (ekologie, pacifismus), přibírá však i témata nová, vyplývající ze současné politické situace (globalizace, nadvláda nadnárodních koncernů). Důkazem o změně německé společnosti je právě i skutečnost, že je schopna a ochotna ve významné funkci ministra zahraničí tolerovat a dokonce uznávat osobnost Fischerova formátu – několikrát rozvedeného bývalého revolucionáře, který postrádá vyšší vzdělání.

Fischer vstoupil do oficiální politiky v poměrně pozdním věku, v době, kdy měl dlouhodobé zkušenosti z nejednoduché existence na okraji společnosti, kdy si byl vědom nutnosti materiálně zabezpečit sebe i svou rodinu. Právě jeho radikální minulost a poznání, jak složité je uskutečnit utopické ideje v praxi, z něj udělaly realistu.

---

³⁶⁷ Viz také kapitola 2.8 Shrnutí I.

³⁶⁸ „Politik ist weder die prinzipienlose Hinnahme der Wirklichkeit noch die realitätsfremde Postulierung von moralischen Normen, sondern der mühsame Versuch, politische Leitvorstellungen in einem langwierigen Prozess in die Praxis umzusetzen.“ (Sontheimer/Bleek 2003, 405.)

V průběhu Fischerovy kariéry se zejména z pravicového tábora opakovaně ozývaly námitky, že jako člověk, který ve svém mládí násilně vystupoval proti demokratickému zřízení, nemá právo zastávat vysoké politické posty. Tento názor je zcela nepodložený. Bez ohledu na sympatie či antipatie k Fischerově osobnosti a světonázoru je třeba říci, že během let opakovaně dokázal, že je velmi schopným politikem, a to na úrovni stranické, spolkové i mezinárodní. Po nástupu do úřadu ministra zahraničí dovedl přesvědčit o své odborné fundovanosti a svých diplomatických kvalitách i komentátory, kteří na něj zpočátku pohlíželi se skepsí. Fischerovi odpůrci tedy mohou jen stěží kritizovat jeho nekompetentnost – jejich výtky proto směřují do mlhavé a problematické oblasti etické a morální. V současné době neexistují žádné celospolečensky uznávané a prakticky vymahatelné etické principy, legitimita či nelegitimita určitého jednání se měří především jeho úspěšností.³⁶⁹ Politika demokratického právního státu pohybuje v rámci daných zákonů, a pokud má snahu je překročit, je vrácena do původních mezí. Nelze reálně uvažovat o tom, že by Fischer mohl jakoukoli funkci zastávat protiprávně. Za paranoidní je možno označit představu, že ve svém nitru zůstal odpůrcem demokratického zřízení a představuje pro něj stále ohrožení. Pokud jej někdo kritizuje z hlediska morálního – a kritika přichází jak zleva kvůli zradě levicových ideálů, tak zprava kvůli trvání na nich – jedná se přípustný, ale zcela subjektivní názor, ze kterého by nebylo správné vyvozovat jakékoli obecné důsledky.

Co můžeme od Joschky Fischera očekávat v budoucnosti? V předčasných parlamentních volbách roku 2005 nezískala SPD se Spojenectvím 90/Zelení dostatek podpory pro vytvoření třetí společné koaliční vlády a Fischer ohlásil v situaci, kdy jeho strana míří do opozice, odchod z vrcholné politiky. Jeho kariéra by však nadále mohla pokračovat na mezinárodním poli. Nejenom jeho přítel Daniel Cohn-Bendit se domnívá, že právě „Joschka“ by byl ideálním kandidátem na plánovaný post celoevropského ministra zahraničí. O obsazení tohoto úřadu budou však rozhodovat především jednotlivé členské státy, jejichž politické preference se mohou právě tak jako ve Fischerův prospěch obrátit v jeho neprospěch.

Pokud by neuspěl na evropském poli, může se ještě uchytit v rámci jiných mezinárodních organizací. Ale zde se již dostáváme na půdu čirých spekulací. Třeba „Joschka“ všechny překvapí a dá se třeba na dráhu univerzitního

---

³⁶⁹ Kross, Matthias: Über die Frage: Ist all das, was juristisch erlaubt ist, auch ethisch vertretbar in der Politik?, In: Arnswald – Kretschmer 2002, 70–71.

pedagoga, či se stáhne do ústraní a sepíše své dlouho slibované memoáry, které poskytnou zcela nový pohled na celý jeho život a kariéru.

7. Seznam pramenů a literatury

7.1 Literatura

- ARNSWALD ULRICH, KRETCHER, JENS (Hrsg.): Die Autonomie des Politischen und die Instrumentalisierung der Ethik, Heidelberg 2002.
- FISCHER, JOSEPH: Mein langer Lauf zu mir selbst, Köln am Rhein 1999.
- Regieren geht über Studieren. Ein politisches Tagebuch, Frankfurt am Main 1987.
- Risiko Deutschland. Krise und Zukunft der deutschen Politik, Köln am Rhein 1994.
- GEIS, MATTHIAS – ULRICH, BERND: Der Unvollendete. Das Leben des Joschka Fischer, Berlin 2002.
- GLASER, HERMANN: Deutsche Kultur 1945–2000, Bonn 2003.
- KEIM WALTHER – STURM, DANIEL F.: Joschka Fischer. Das Karikaturenbuch, München 1999.
- KLEINERT, HUBERT: Aufstieg und Fall der Grünen. Analyse einer alternativen Partei, Bonn 1992.
- KOELBL, HERLINDE: Spuren der Macht. Die Verwandlung des Menschen durch das Amt. Eine Langzeitstudie, München 1999.
- KOL. AUTORŮ: Encyklopedie moderní historie, Praha 1998.
- KRAUSE – BURGER, SIBYLE: Joschka Fischer. Der Marsch durch die Illusionen, aktualisierte Neuaugabe, Stuttgart 1999.
- KRAUSHAAR, WOLFGANG: Fischer in Frankfurt. Karriere eines Außenseiters, Hamburg 2001.
- LEHMANN, HANS GEORG: Deutschland-Chronik 1945 bis 2000, Bonn 2000.
- MEICHSNER, SYLVIA: Zwei unerwartete Laufbahnen. Die Karriereverläufe von Gerhard Schröder und Joschka Fischer im Vergleich, Marburg 2002.
- NÁLEVKA, VLADIMÍR: Světová politika ve 20. století, Praha 2000.
- OHNSMANN, MATTHIAS (Hrsg.): „Mit Verlaub, Sie sind ein arschloch.“ Joschkas schärfste Sprüche, Hamburg 2001.
- RASCHKE, JOACHIM: Die Grünen. Wie sie wurden, was sie sind, Köln 1993.
- Die Zukunft der Grünen, Frankfurt 2001.
- SARCINELLI, ULRICH: Politikvermittlung und Demokratie in der Mediengesellschaft, Bonn 1998.
- SCHMIDT, CHRISTIAN: „Wir sind die Wahnsinnigen...“ Joschka Fischer und seine Frankfurter Gang, München 1998.
- SCHWELIEN, MICHAEL: Joschka Fischer. Eine Karriere, Hoffmann und Campe 2000.

SONTHEIMER, KURT, BLEEK WILHELM: Grundzüge des politischen Systems Deutschlands, Bonn 2003.

TIEFENBACH, PAUL: Die Grünen. Verstaatlichung einer Partei, Köln am Rhein, 1998.

7.2 Internetové zdroje

www.boell.de

www.auswaertiges-amt.de

www.amazon.de

www.wikipedia.org

www.pehe.cz/Clanky/Politickyvudce.html

www.bundestag.de

www.gruene-partei.de

www.perlentaucher.de

www.hessen.de

www.nrw.de

www.germany-info.org

www.zeit.de

7.3 Novinové články (v chronologickém pořadí)

Ein grüner Umweltminister in Hessen, Neue Zürcher Zeitung (30. 10. 1985).

Die Flucht an die Macht, Die Zeit (1. 11. 1985).

HOLLENSTEIN, GÜNTHER: Der grüne Minister, Frankfurter Rundschau (13. 12. 1985).

HEPTNER, ERICH: Scheinbare Normalität, Frankfurter Allgemeine Zeitung (17. 12. 1985).

BRILL, KLAUS: Sare Bericht entzweit Hessens rot-grüne Bündnis, Süddeutsche Zeitung (18. 1. 1986).

BRILL, KLAUS: Heftiger Streit um die hessische Koalition, Süddeutsche Zeitung (20. 1. 1986).

HOFFMANN, ALEXANDER: Minister Fischers erste Schritte, Rheinischer Merkur (1. 2. 1986).

KOHL, HANS-HELMUT: „Das schlechte Gewissen der Partei auf mich nehmen“, Frankfurter Rundschau (11. 3. 1986).

HOLLENSTEIN, GÜNTHER: Koalitionskrise in Hessen, Frankfurter Rundschau (10. 5. 1986).

BRILL, KLAUS: Fischer: Verzicht auf Kernkraft sofort möglich, Süddeutsche Zeitung (23. 5. 1986).

HALBIG, HEINRICH: Güne werden in Hessen politikfähig, Der Tagesspiegel (1. 6. 1986).

HOLLENSTEIN, GÜNTHER: Der Lack blättert ab, Frankfurter Rundschau (30. 7. 1986).

KLINGELSCHEMITT, KLAUS-PETER: Vom „Experiment“ zum politischen Alltag, Die Tageszeitung (14. 10. 1986).

KOHL, HANS-HELMUT: Rot-grüne Koalition in Hessen am Ende, Frankfurter Rundschau (9. 2. 1987).

Erneut an der Atomfrage gescheitert, Frankfurter Rundschau (10. 2. 1987).

MC CARTNEY, ROBERT J.: „Red – Green“ Coalition Fails in German State, Herald Tribune (10. 2. 1987).

HEPTNER, ERICH: Das hessische Trümmergrundstück, Frankfurter Allgemeine Zeitung (13. 2. 1987).

HÖLSCHER, ASTRID: Auf den Minister kommt es an, Frankfurter Rundschau (28. 3. 1987).

„Fischer soll in die SPD wechseln“, Frankfurter Allgemeine Zeitung (18. 9. 1987).

MENG, RICHARD: Der letzte Promi der Grünen entdeckt die Vorzüge der Provinz, Frankfurter Rundschau (24. 4. 1990).

LEINEMANN, JÜRGEN: Rebell und Macher, Der Spiegel (29. 5. 1995).

GEISSLER, HEINER: Friede ist kein Grundwert, Die Tageszeitung (5. 8. 1995).

ZOTTA, FRANCO: Es geht um die „moralische Seele“, Die Zeit (11. 8. 1995).

ZASTROW, VOLKER: Fischers neue Lage, Frankfurter Allgemeine Zeitung (25. 8. 1995).

KRAUSE-BURGER, SIBYLLE: Von Bauch zu Bauch, Der Tagesspiegel (2. 12. 1995).

Erheblich schlechteres Ergebnis für Fischer, Frankfurter Allgemeine Zeitung (6. 9. 1996).

LOHSE, ECKART: Einsame Spitze, Frankfurter Allgemeine Zeitung (6. 9. 1996).

BESTE, RALF: Der Mann trägt wieder Jeans, Berliner Zeitung (28. 12. 1996).

SCHUMACHER, HAJO: Drei Äpfel, vier Pflaumen, Der Spiegel (3. 2. 1997).

RÜHL-HEYSE, HERBERT: Fischers Angst vorm Autofahren, Süddeutsche Zeitung (22. 9. 1997).

SONTHEIMER, KURT: Vom Sponti zum Vollblutpolitiker, Die Zeit (24. 12. 1997).

LAMMERT, NORBERT: Und er marschiert weiter, Rheinischer Merkur (2. 1. 1998).

REINHARDT, CHARIMA: Grüner Heilsverkünder sucht den Weg zur Macht, Frankfurter Rundschau (21. 2. 1998).

ZUR PERSON: JF, Frankfurter Rundschau (14. 3. 1998).

MÜLLER, REINHARD: Glanz des Sonnenkönigs, Frankfurter Allgemeine Zeitung (27. 3. 1998).

BRUNS, TISSY: Bammel vor der langen Strecke, Der Tagesspiegel (8. 4. 1998).

GÜNSCHE, KARL-LUDWIG: Vom Spontifex maximus zum asketischen Politmanager, Die Welt (11. 4. 1998).

BILLER, MAXIM: Das Buch Joschka, Die Tageszeitung (15. 5. 1998).

ROLL, EVELYN: Gescheit und stockkonservativ, Süddeutsche Zeitung (10. 6. 1998).

AHLERS, DETLEV: Joschka Fischers Putzgruppe, Rheinischer Merkur (14. 8. 1998).

KISTER, KURT: Warum Fischer Aussenminister werden muss, Süddeutsche Zeitung (1. 10. 1998).

HARTENSTEIN, WOLFGANG – MÜLLER-HILMER, RITA: Der Linksruck, Die Zeit 41/1998.

BUCHSTEINER, JOCHEN: Risiko Sonnenblume, Die Zeit 41/1998.

AVERESCH, SIGRID: Neue Akzente in der Aussenpolitik, Berliner Zeitung (23. 10. 1998).

STABENOW, MICHAEL: Es weht ein frischer Wind, Frankfurter Allgemeine Zeitung (26. 10. 1998).

ALTWEGG, JÜRG: Ehe zu dritt, Frankfurter Allgemeine Zeitung (27. 10. 1998).

GÜNSCHE, KARL-LUDWIG: Der Marathonläufer Fischer ist nach 30 Jahren am Ziel, Die Welt (29. 10. 1998).

Fischers Akzente, Frankfurter Allgemeine Zeitung (5. 11. 1998).

KISTER, KURT: Das Gesetz der politischen Evolution, Süddeutsche Zeitung (4. 2. 1999).

NEUKIRCH, RALF: Fischers Zweifrontenkrieg, Handelsblatt (15. 4. 1999).

„Nie wieder Krieg, aber auch nie wieder Auschwitz“, Süddeutsche Zeitung (14. 5. 1999).

Grüne lehnen Joschka Fischer als Partei -Vorsitzenden ab, Welt am Sonntag (25. 7. 1999).

Fischer lehnt Übernahme des Grünen – Vorsitzes ab, Süddeutsche Zeitung (26. 7. 1999).

LOHSE, ECKART: Liebling der Deutschen, Frankfurter Allgemeine Zeitung (14. 9. 1999).

AUGSTEIN, RUDOLF: Dies ist der Grünen grosse Not, Der Spiegel (4. 10. 1999).

LOHSE, ECKART: Angeschlagener Wunderknabe, Frankfurter Allgemeine Zeitung (13. 10. 1999).

ADAM, KONRAD: Einspruch ausgeschlossen, Frankfurter Allgemeine Zeitung (26. 10. 1999).

Der Tagesspiegel (27. 10. 1999) Eine Wandlung zu viel.

HERZINGER, RICHARD: Von links nach rechts, Die Zeit (4. 11. 1999)

PERGER, WERNER A.: Angst vor Haider?, Die Zeit 6/2000.

FISCHER, JOSCHKA: Aussenpolitik im Widerspruch, Die Zeit 6/2000.

PERGER, WERNER A.: Wer, wenn nicht ich?, Die Zeit 7/2000.

THUMANN, MICHAEL: Europas Politiker kuschen vor den Russen, Die Zeit 7/2000.

NASS, MATTHIAS: Pro-Bann über Österreich?, Die Zeit 7/2000.

SOMMER, THEO: Bann über Österreich?, Die Zeit 7/2000.

INACKER, MICHAEL J.: Fischers Fehler, Die Welt (9. 3. 2000).

STEPHAN, CORA: Zu viel Moral gebiert Doppelmoral, Die Welt (23. 3. 2000).

HOGREFE, JÜRGEN: Was ist los mit Fischer?, Der Spiegel (1. 5. 2000).

MASCHLER, NICOLE: „Europa braucht keine Visionen“, Die Tageszeitung (15. 5. 2000).

WIEGEL, MICHAELA: Bravo, monsieur Fischer!, Frankfurter Allgemeine Zeitung (19. 5. 2000).

LEICHT, ROBERT: Rot-Grün, die zweite Halbzeit, Die Zeit 21/2000.

NONNENMACHER, GÜNTHER: Pakt Europa in den Tank!, Frankfurter Allgemeine Zeitung (23. 5. 2000).

Innenminister Chevènement entschuldigt sich, Frankfurter Allgemeine Zeitung (23. 5. 2000).

Wollen wir ein europäisches Europa?, Frankfurter Allgemeine Zeitung (29. 5. 2000).

Fischers Truppen feiern ihren grossen Sieg, Welt am Sonntag (25. 6. 2000).

CASDORFF, STEPHAN-ANDREAS: Joschka Genscher, Die Tageszeitung (4. 8. 2000).

KUNŠTÁT, MIROSLAV: Německo jako riziko, Literární noviny (34/2000).

KAUBE, JÜRGEN: Der Dalai Joschka, Frankfurter Allgemeine Zeitung (18. 9. 2000).

SCHMID, THOMAS: Zwei Wege, die sich wieder kreuzen, Frankfurter Allgemeine Zeitung (21. 10. 2000).

BUCHSTEINER, JOCHEN: Der Zeuge Fischer, Die Zeit (30. 11. 2000).

Der Gesamtminister, Die Zeit (20. 12. 2000).

Fischers Linksextremismus als Jugendsünde, Neue Zürcher Zeitung (4. 1. 2001).

Gerwein – Höfler – Tillack, „Ja, ich war militant!“ (rozhovor s Joschkou Fischerem), Der Stern (4. 1. 2001).

FRIED, NICO: „Und dann hat man zurückgeschlagen“, Süddeutsche Zeitung (4. 1. 2001).

SCHMID, THOMAS: Nicht weit vom Stamm, Frankfurter Allgemeine Zeitung (5. 1. 2001).

PRANTL, HERIBERT: Zum Beispiel Joschka Fischer, Süddeutsche Zeitung (5. 1. 2001).

SCHMID, THOMAS: Ein kollektiver Sonderweg, Frankfurter Allgemeine Zeitung (8. 1. 2001).

KURBJUWEIT, DIRK – LATSCH, GUNTHER: „Ich hab gekämpft“, Der Spiegel (8. 1. 2001).

PIEPER, DIETMAR: „Partisan und Parmesan“, Der Spiegel (8. 1. 2001).

„Dieser Weg musste beendet werden“ (rozhovor s Joschkou Fischerem), Der Spiegel (8. 1. 2001).

Schröder stärkt Fischer den Rücken, Frankfurter Allgemeine Zeitung (9. 1. 2001).

STEPHAN, CORA: Ein bisschen mehr Demut, Joschka Fischer!, Die Welt (10. 1. 2001).

VOGEL, HANS-JOCHEN: „Kann Fischer Minister bleiben?Ich sage ja“, Süddeutsche Zeitung (13.–14. 1. 2001).

HAGEMEISTER, VOLKER: „Mal beisst, mal kratzt, mal schnurrt sie: Es bleibt dieselbe Katze“, Frankfurter Allgemeine Zeitung (15. 1. 2001).

LANG, ČESTMÍR: Vzpomínka na revoluční léta, Respekt (15. 1. 2001).

Gefährliche Erinnerungen, Der Spiegel (15. 1. 2001).

LAU, MARIAM: Gespenstische Wiedergänger, Die Welt (15. 1. 2001).

FRIED, NICO: „Kein Fischer – Prozess“, Süddeutsche Zeitung (16. 1. 2001).
 SCHERER, PETER: Kann Joschka Fischer Namen nennen, Die Welt (16. 1. 2001).
 TERRORIST CARLOS: Fischer wusste von unserem Waffenversteck, Die Welt (16. 1. 2001).
 ADAM, KONRAD: Fischer und das biblische Gericht, Die Welt (16. 1. 2001).
 SCHMID, THOMAS: Fremde im eigenen Land, Frankfurter Allgemeine Zeitung (17. 1. 2001).
 HOFFMAN, GUNTER: Joschka und Jochen, Die Zeit (18. 1. 2001).
 ILLINES, FLORIAN: Ich war ein Anderer, Frankfurter Allgemeine Zeitung (19. 1. 2001).
 Lafontaine: Erst flogen Steine, dann Bomben, Die Welt (22. 1. 2001).
 WINKLER, WILLI: Von Bürgern und Grossbürgern, Süddeutsche Zeitung (23. 1. 2001).
 LANG, ČESTMÍR: Zelená na rudo-černých vahách, Respekt (29. 1. 2001).
 WAHL, JÜRGEN: Fischer, die CIA und die Aktenlage, Die Welt (5. 2. 2001).
 FINGERLAND, JAN: Blízky východ: Zázraky se (ne) dějí, Týden 7/2001.
 KAFKA, TOMÁŠ: Krize z poučení, Respekt (19. 2. 2001).
 HOGREFE, JÜRGEN – LATSCH, GUNTHER – LEINEMANN, JÜRGEN – MASCOLO, GEORG – PIEPER, DIETMAR – VOIGT, WILFRIED: Wahrheit auf Raten, Der Spiegel (19. 2. 2001).
 CLAUSS, ULRICH: Der grüne Wehner, Die Welt (21. 2. 2001).
 Schröder stellt sich vor Fischer, Frankfurter Rundschau (22. 2. 2001).
 ŠULC, FRANTIŠEK: Trefit kulku kulkou, Týden 9/2001.
 PETRÁČEK, ZBYNĚK: Joschka Clinton, Respekt (26. 2. 2001).
 Další kostka domina, Týden 11/2001.
 VÍTEK, MAREK: Sousedé ve zbrani, Týden 13/2001.
 NOVOTNÝ, PAVEL: George W. Bush: 100 dní v texaském stylu, Týden 17/2001.
 PETRÁČEK, ZBYNĚK: Děti molotovů, Respekt (30. 7. 2001).
 LANG, ČESTMÍR: Bratři v triku, Respekt (3. 9. 2001).
 JOFFE, JOSEF – NAUMANN, MICHAEL: 1. Hamburger ZEIT-Matinee (rozhovor s Joschkou Fischerem), Die Zeit 4/2002.
 Hinrichs Per, Showdown bis Mitternacht, Der Spiegel Jahres-Chronik 2002.
 Hinrichs Per, Raus mit der Wahrheit, Der Spiegel Jahres-Chronik 2002.

7.4 Odborné články (v chronologickém pořadí)

ZUMACH, ANDREAS: Rambouillet, ein Jahr danach, Blätter für deutsche und internationale Politik, 3/2000.
 EHRHART, HANS-GEORG: Wachablösung in Ost-Timor, Blätter für deutsche und internationale Politik 4/2000.
 REICHE, DANYEL: Ein historischer Kompromiss?, Blätter für deutsche und internationale Politik 7/2000.

- VOBRUBA, GEORG: Elitenprojekt und Populismus, Blätter für deutsche und internationale Politik 8/2000.
- SCHUI, HERBERT: Lieber Demokratie als die Deutschen, Blätter für deutsche und internationale Politik 8/2000.
- PFLÜGER, FRIEDBERT: Für den Pragmatismus der Vertragsmechaniker, Blätter für deutsche und internationale Politik 8/2000.
- STERZING, CHRISTIAN: Welches Europa und zu welchem Zweck, Blätter für deutsche und internationale Politik 8/2000.
- ZEUNER, BODO: Das System Schröder/Fischer oder die unvollständige Abschaffung der Politik, Blätter für deutsche und internationale Politik 10/2000.
- FALK, RAINER: Globale Strukturpolitik als Zauberformel, Blätter für deutsche und internationale Politik 2/2001.
- BRUMLIK, MICHA: Abgesang auf Rot-Grün, Blätter für deutsche und internationale Politik, 12/2001.
- SCHILD, GEORG: Deutsch-amerikanische Beziehungen, Informationen zur politischen Bildung aktuell, září 2003.

7.5 Ostatní zdroje

- FISCHER, JOSCHKA: Rede vor dem Europäischen Parlament, projev před Evropským parlamentem ve Štrasburku 12. 1. 1999.
- FISCHER, JOSCHKA: Gustav Stresemann – der Aussenminister als Aussenseiter, projev v Evangelické akademii v Berlíně, 26. 1. 2000.
- FISCHER, JOSCHKA: Vom Staatenbund zur Föderation – Gedanken über die Finalität der europäischen Integration, projev na Humboldtově univerzitě v Berlíně 12. 5. 2000.
- Projev Joschky Fischera u příležitosti otevření magisterského studijního programu Internationale Beziehungen na Freie Universität v Berlíně, 22. 10. 2003.
- Rozhovor s Milanem Horáčkem, zakládajícím členem strany Die Grünen a ředitelem pražské pobočky nadace Heinricha Bölla, 1. 4. 2004.